

ISSN 1311-8544

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ЦЕНТРАЛНА БИБЛИОТЕКА
СЪВЕТ ЗА ЧУЖДЕСТРАННА БЪЛГАРИСТИКА

БЪЛГАРИСТИКА

VULGARICA

ИНФОРМАЦИОНЕН БЮЛЕТИН

10/2005

СОФИЯ•2005

АКАДЕМИЧНО ИЗДАТЕЛСТВО „МАРИН ДРИНОВ“

На корицата: Миниатюра и заставка към Последование
за погребение, Требник, 1748 г. Рила, НМРМ 2/1.

Редактор: ст.н.с. д-р Анисава Любенова Милтенова

Съставители: ст.н.с. д-р Анисава Любенова Милтенова,
ст.н.с. д-р Никола Рачев Казански, Емилия Якова Волева

© Централна библиотека на БАН, 2005

Адрес на редакцията:
Българска академия на науките
Съвет за чуждестранна българистика
ул. „15 ноември“ 1, София 1040, Бюлетин „Българистика“
Анисава Милтенова,
тел. (+359-2) 989 84 46 / 383, 384, факс: (+359-2) 986 25 00
E-mail: anmilten@bas.bg; bulgarist2@cl.bas.bg

© Богдан Николаев Мавродинов, художник, 2005

ISSN 1311-8544

BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES
CENTRAL LIBRARY
COUNCIL FOR BULGARIAN STUDIES ABROAD

BULGARIAN STUDIES
BULGARICA

INFORMATION BULLETIN

10/2005

SOFIA•2005

MARIN DRINOV ACADEMIC PUBLISHING HOUSE

On the cover: Miniature and Headpiece to the Canon of Burial, Prayer Book, 1748. Rila, NMRM 2/1.

Editor: Assoc. Prof. Anisava Lyubenova Miltenova, PhD

Compiler: Assoc. Prof. Anisava Lyubenova Miltenova, PhD,
Assoc. Prof. Nikola Rachev Kazanski, PhD, Emiliya Yakova Voleva

© Central Library of BAS, 2005

Council for Bulgarian Studies Abroad
Bulgarian Academy of Sciences
Bulgarica, Information Bulletin
Address: 1, 15 Noemvri Str., Sofia 1040
Anisava Miltenova, tel. (+359-2) 989 84 46 /383, 384, fax: (+359-2) 986 25 00
E-mail: anmilten@bas.bg; bulgarist2@cl.bas.bg

© Bogdan Nikolaev Mavrodinov, cover designer, 2005

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОДНИ ДУМИ	9
Константин Косев – Празникът на славянската писменост	9
Джузепе Дел’Агата – Европа, кирилицата и Йордан Радичков	11
БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА	21
Книги 2004/2005 г.	22
Съст. Емилия Волева	
Научна периодика 2004/2005 г.	30
Съст. Емилия Волева	
ДИСЕРТАЦИИ	43
Съст. Никола Казански	
НАУЧНИ ФОРУМИ	44
Съст. Никола Казански	
ХОРИЗОНТИ	47
Мариана Илиева-Нихоритис – Поглед към съвременното състояние на българистиката в Гърция. Рецепцията на българската литература в преводни антологии	47
НАУЧЕН ЖИВОТ	57
Маргарита Симеонова – Международна конференция по фразеология в Братислава	57
Николай Аретов – Оксидентализмът или (тенденциозните) „източни“ представи за „Запада“	59
Ирина Кузидова – Юбилейни Двадесет и пети Кирило-Методиевски четения	63
ПРОФИЛИ	67
Емилия Стайчева – Волфганг Геземан на 80 години	67
Василка Тъпкова-Займова – Геннадий Литаврин на 80 години	72
Анисава Милтенова – Янис Моциос на 75 години	81
ОТЗИВИ	85
Марияна Цибранска-Костова – Българистична проблематика в полето на межкултурните отношения	85

Десислава Найденова — И. Билярски. Покровители на Царството. Св. цар Петър и св. Параскева-Петка	89
Румяна Дамянова — По следите на едно капитално творческо дело	93
Александър Гребенаров — Българо-турски военни отношения през Първата световна война (1914—1918). Сборник от документи	97
Магда Карабелова — Южнославянски научни тетрадки. Език, литература, култура	100
Пенка Ватова — Литературните архиви — начин на употреба	102
СЪОБЩЕНИЯ	107
Наградени учени	107
„ЗА БУКВИТЕ“ — 6 ПИСМЕНЕХЪ	107

C O N T E N T S

PREFACE	9
Konstantin Kosev – The Day of Slavonic Script	9
Giuseppe Del’Agata – Europe, Cyrillic Alphabet and Yordan Radichkov	11
BULGARIAN LITERATURE	21
Books 2004/2005	22
Comp. by Emilia Voleva	
Periodicals 2004/2005	30
Comp. by Emilia Voleva	
THESES	43
Comp. by Nikola Kazanski	
SCIENTIFIC EVENTS	44
Comp. by Nikola Kazanski	
OUTLOOKS	47
Mariana Ilieva-Nichoritis – View on the Contemporary State of Bulgarian Studies in Greece. The Reception of Bulgarian Literature in the Translated Anthologies	47
SCIENTIFIC ACTIVITY	57
Margarita Simeonova – International Conference of Phraseology in Bratislava	57
Nikolay Aretov – Occidentalism or (biased) “Eastern” concepts about the “West”	59
Irina Kuzidova – 25 th Jubilee Cyrillo-Methodian Readings	63
PROFILES	67
Emilia Staycheva – Wolfgang Gesemann at 80	67
Vasilka Tapkova-Zaimova – Genadiy Litavrin at 80	72
Anisava Miltenova – Yanis Motsios at 75	81
REVIEWS	85
Mariana Tsibranska-Kostova – Bulgarian Studies Problems in the Field of Intercultural Relations	85

Desislava Naydenova — I. Bilyarski. Protectors of the Kingdom. St. Tsar Petar and St. Paraskeva-Petka	89
Rumyana Damyanova — On the Traces of a Major Creative Deed	93
Aleksandar Grebenarov — Bulgarian-Turkish Military Relations During the Great War (1914–1918). Collection of Documents	97
Magda Karabelova — South Slavic Scientific Note-Books Language, Literature, Culture	100
Penka Vatoва — Literary Archives – Mode of Use	102
ANNOUNCEMENTS	107
Awarded Scientists	107
„ZA BUKVITE“	107

ЎВОДНИ ДЎМИ

Празникът на славянската писменост

В навечерието на 24 май отново сме заедно, за да изразим за пореден път нашата признателност към делото на славянските просветители светите братя Кирил и Методий. По стародавна традиция на този ден всички българи изпитваме някакво странно вълнение, примесено със самочувствие и гордост. Със самочувствие, защото делото на Кирил и Методий пуска първите си здрави корени и процъфтява най-напред на българска земя и с гордост, защото България дава четмо и писмо и на други славянски народи, помагайки за приобщаването им към европейската християнска цивилизация.

Празникът в прослава на Кирило-Методиевото дело води началото си от епохата на Възраждането — най-плодотворната епоха в новата ни история. Това е епоха на съзидание и всестранен напредък. Тогава се създава и укрепва съвременната българска нация, тогава се формира новобългарският книжовен език, тогава се изгражда фундаментът на националната ни просвета и култура, тогава се полагат основите на първите общобългарски институции като предвестници на националната държавност. През Възраждането българите сякаш се прераждат за нов живот. А в основата на този феноменален процес стои делото на светите братя Кирил и Методий. Още в зората на Възраждането, в знаменитата си „История славянобългарска“, отец Паисий Хилендарски посвещава специална глава на Солунските братя с цел да съживи историческия спомен за делото им, като изтъква тяхната заслуга за блясъка и могъществото на някогашната българска държава и нейната първостепенна роля в международния живот на средновековна Европа. Въодушевен от внушенията на Паисий, неговият последовател Софроний Врачански стига до убеждението, че избавлението на българите от агарянско иго и от фанариотско опекунство може да се постигне само чрез школото и просвещението, чрез животворната сила на знанията. Заветът на Софроний намира широк отзвук навред по българските земи, както и множество последователи. Стремехът към просвета и придобиване на знания на роден език става все по-масово явление, а заедно с това възниква и се утвърждава култът към делото на светите братя Кирил и Методий.

Първото официално тържество в тяхна чест става на 11 май 1851 г. в Пловдив по инициатива на известния български книжовник и учител Найден Геров, който предлага местното училище да бъде наречено „Св. св. Кирил и Методий“. Това е денят на светите братя по църковния календар. Оттук нататък се случва нещо удивително. Само след няколко години този ден 11 май (24 май н.с.) от училищен празник се превръща във всенароден празник навред по българската земя. И не само в България. Започват да го празнуват българските емигранти в Румъния и Русия, както и българските ученици и студенти из Европа. Празнуват го дори и българските заточеници в Диарбекир. И всичко това става съвсем спонтанно, с възторг и огромен патриотичен ентузиазъм. Празникът в чест на светите братя Кирил и Методий се оказва духовен стимул с мощен емоционален заряд, който обединява и сплотява всички българи в модерна нация. Нация, която осъзнава ползата от просветата и могъщата сила на знанието. 24 (11) май става символ на българския копнеж за образование и наука, а това неизбежно се свързва по онова време с актуалната повеля на деня за национална независимост и свободна българска национална държава. На тържеството по случай деня на св. св. Кирил и Методий в Калофер през 1867 г. в своята реч поетът революционер Христо Ботев заявява: „Този ден (11 май) е празник на нашето историческо възраждане..., който ни напомня за нашето минало и настояще, и празник, който ни въодушевява с идеята за пълно духовно и политическо освобождение“. Съвсем недвусмислено Ботев свързва празника в чест на Кирил и Методий с възраждането на българския народ. За него този ден е символ на Възраждането.

Едва ли ще бъде пресилено, ако кажем, че нашето Възраждане е започнало през XVIII век почти от нулево равнище. За относително кратък период, само за няколко десетилетия, българският народ израства буквално от нищото в най-многочислената и просперираща нация на Балканите с изявени претенции за независимост и собствена държава. Възрожденските българи навакват с ускорени темпове вековете си изостаналост, за да се приобщят към модерната европейска цивилизация. Постиженията имат международни измерения и могат да се сравняват със световните образци по онова време. Достатъчно е да припомним имената на П. Берон, Н. Пиколо, Хр. Ботев, П. Р. Славейков, Ив. Вазов, М. Дринов, Л. Каравелов, З. Зограф, Кольо Фичето, Ал. Екзарх, Ст. Доспевски, Н. Павлович и много други подобни личности — интелектуалци от Възраждането, чието творчество по нищо не отстъпва на тогавашните международни стандарти в съответната област на културата и познанието. През Възраждането българският народ натрупва колосална национална енергия, набира историческа инерция, която би могла да му гарантира нормално развитие през бъдните години. Ала за жалост това не се случва. През изминалите 126 години натрупаната национална

енергия през Възраждането бе разточително пропиляна в низ от злощастни обстоятелства. На фона на изживените трагични национални катастрофи и злополучни социални експерименти през новата и най-новата ни история, епохата на Възраждането блести още по-ярко с носталгичния ореол на едно славно време. Неслучайно в мигове на покруса и тежки изпитания през следосвобожденските години българите отправят поглед към някогашния възрожденски дух, търсейки в него опора и упование. И често пъти го откриват в сакралната дата 24 май, когато се чества делото на светите братя Кирил и Методий. На този ден възрожденският дух сякаш отново се явява, излъчвайки стимулиращи импулси, които ни вдъхват вяра, сили и повече оптимизъм.

Българската академия на науките, както се знае, също е рожба на възрожденската епоха. През изминалите близо 136 години академичните сътрудници отдават своите знания и умения за „духовното и вещественно обогатяване на народа ни“, както пише в първия устав на Книжовното дружество.

При сегашната обстановка, в наши дни, когато предстои приобщаването на страната ни към Европейския съюз, ролята на науката ще придобие изключително важно значение. От ефективността на научните изследвания ще зависи до голяма степен бъдното развитие на страната ни през XXI век и съответно нейното място в Обединена Европа. Нека се надяваме, че нашите меродавни държавни институции ще проявят необходимото възрожденско отношение и разбиране за приоритетното значение на науката и образованието като главен ресурс за просперитета на Република България.

Константин Косев

Европа, кирилицата и Йордан Радичков*

През IX век европейското политическо и културно пространство е относително по-отворено, отколкото това би могло да се каже за следващите епохи. Рим и империята на Карл Велики провеждат спрямо Константинопол, т.е. спрямо Новия Рим, легитимния наследник на Римската империя, политика на взаимно идеологическо, политическо и религиозно признание, независимо че по времето на патриарх Фотий между тях съществува подчертан конфликт. След свалянето на Фотий и след държавния преврат, довел до убийството на император Михаил III, братята Константин и Методий, които преди това са били изпратени от същия този император във Велика Моравия (по това време заплашително приклещена между Каролингите от запад и българското царство от юг), се отправят в Рим да получат канонично признание за предприетото от тях наистина епохално дело — създаването на първия славянски литературен език. Създаден върху фонетичната и морфологичната основа на българските диалекти от Солунско и синтактично организиран по модела на гръцкия език — този език (старобългарски или старославянски, както и да искаме да го наричаме), който има южнобългарска езикова основа и е бил предназначен за евангелизирането на моравските славяни, след покръстването на Владимир през 988 г. ще стане, макар и с известни фонетични промени, езикът на цялото дълго Руско средновековие и на цяла *Slavia orthodoxa*. Нека да припомним, че Константин и Методий тръгват за Рим във време, когато едното от тежките наказания за обвинените в престъпления феодални в Каролингската империя е било изпращането им в земите на западните славяни (*mittere ad Sclavos*).

От XII—XIII в. датира група кратки каменни надписи с кирилски букви, издълбани върху една мраморна плоча, използвана по-късно в архитрава на една от вратите на известната катедрална (по онова време) църква „Св. Мартин“ в град Лука. Лука, който се намира на 20-на км от Пиза, през XIV в. е бил любимо място за пребиваване на Карл, крал на Бохемия и император на Свещената римска империя. През тази епоха градът е един от най-важните центрове по т.н. *via Francigena*, т.е. по пътя, свързващ Свещената римска империя с Рим и оттам с Божи гроб. Един от тези кратки надписи гласи: „*дѣѣаконѣ мѣромѣскѣи псалѣ*“. Тези три думи, издълбани с издържан

* Слово, произнесено на тържественото събрание на БАН, посветено на 24 май, ден на славянската писменост и култура, състояло се на 20 май 2005 г..

старобългарски правопис, с ерове по принцип там, където трябва да бъдат, свидетелстват за пътешествието на този дякон от далечния руски град Муром (който впрочем е разрушен до основи през 1239 г. при татаро-монголското нашествие на Батай). Вероятно поклонник на път за Рим, той е изпитал необходимост да обезсмърти момента на преминаването си през Лука, движейки се в едно пространство, в което едновременно съществуват и Русия, и Западът.

Република България, която винаги е била неразделна част от Европа, днес се подготвя за влизане в модерна Обединена Европа. Преди известно време беше изказано предложението да бъде заменена кирилицата с латинската азбука с цел улесняване политическото и културно приобщаване на страната към Европа. Именно кирилицата, съгласно ревностно изявеното предложение, щяла да представлява пречка към това приобщаване. Би било твърде любопитно да се регистрира реакцията на Гърция например — родина на демокрацията и отдавна член на Европейския съюз — на едно евентуално предложение за замяна на гръцката азбука, директна прародителка на кирилицата, с латинската!

Подобно предложение е отправено и към цар Борис III часове преди нацистката агресия срещу Съветския съюз от страна на един известен персонаж, силно заинтересуван от тоталното присъединяване на България към Тристранния пакт. В дневника на Богдан Филев намираме обстойна равнометка за посещенията на Борис при Мусолини най-напред, после при Хитлер и накрая, в Залцбург, при Гьоринг, Рибентроп и Химлер. На 20 юни 1941 г., петък, Богдан Филев подробно отбелязва в своя дневник впечатленията на цар Борис от дипломатическите му срещи със съюзниците. В Италия тъстът му, крал Виктор Емануил, го е посъветвал да не се среща с външния министър Чано, зет на Мусолини, тъй като неговото политическо влияние било силно отслабнало. Сред причините били и разигралите се любовни скандали, споделя Борис: Чано бил имал многобройни любовници, Мусолини по едно и също време имал връзки с две сестри, а и самата Еда Мусолини Чано била известна с лекото си поведение. Но искането да се замени кирилската азбука с латинска било направено лично от Химлер в Залцбург. Според монографиите на Стефан Груев и на Кристина Сикарди, посветени съответно на Борис III и на Йоанна Савойска, предложението идвало директно от самия Хитлер. Ето точните думи от дневника на Филев:

„Химлер сметнал, че ние трябва да сменим нашата славянска азбука, за да намалим руското влияние. Ц(арят) му обяснил, че всъщност сърбите и русите са заели азбуката от нас и че нейните български особености, особено буквата ъ, са закрепили нашето народно съзнание“.

Борис III е използвал същия аргумент, който сто години преди това е използвал Васил Априлов в защитата си на българския характер на кирило-методиевския език, определяйки наличието на ъ като „един неоценим бисер“:

„Буквата ъ (юс) която Българете употребяват, и която произносят като твърдо а в много слова, дето Русите и Сербите произносят у, явно показува, чи Священното писание е преведено первоначално на тяхното наречие“.

Връщайки се към днешния ден, бих искал да припомня особените връзки на Йордан Радичков в качеството му на емисар на българската култура с Рим по повод неговите срещи с папа Йоан Павел II. В интервю от 16 септември 1994 г. във в. „24 часа“, коментирайки срещата си с папата през същата година, Радичков казва:

„Той се обърна към нас много доброжелателно и внимателно. През цялото време имах чувството, че той откряна вратата към България за едно идване в страната ни“.

На 24 май 2002 г. в зала 1 на НДК Йордан произнася едно блестящо приветствено обръщение към папа Йоан Павел II по време на посещението му в София.

За този изключителен писател, истинска гордост за българската литература и култура, бих искал да споделя с вас някои мои лични спомени.

Имах възможността да се запозная с него благодарение на Петър Диневков, когото винаги съм считал за един голям Учител. Освен по време на ‘ритуалните’ ни срещи в София, в дома на Диневков или в кафене „Кристал“, когато изпитвах удоволствието да поемам масирани дози от интелектуална критичност, ерудиция и житейска мъдрост, с Диневков се виждахме и по повод заседанията на Международния комитет на славистите, в който аз представявах Италия, а той — България. Усетил все по-нарастващия ми интерес към съвременната българска литература (тръгнал от старобългарския и през дамаскините, Паисий и Софроний, бях стигнал до прозата на Николай Хайтов), Диневков пожела да ми направи един неоценим подарък, който щеше да доведе до промени, в някакъв смисъл даже значими, в моя живот. През лятото на 1979 година той ме заведе на бул. „Толбухин“ и ме представи на Йордан и на неговата неразделна съпруга Сузи. Спомням си, че още от първия момент бях силно впечатлен от фигурата на Йордан, от скулптираната му и изключително експресивна физиономия, но най-вече от неговата спонтанност и любезност.

Като се завърнах в Пиза с двата тома на Радичковите „Избрани разкази“, започнах да ги чета и анализирам на лекции с неколцината напреднали студенти по славистика. Първият разказ беше „Верблюд“, който веднага ме беше грабнал със своето потресаващо очарование. Под претекст да дам повече познания по българска историческа граматика (студентите бяха много по-добре подготвени по старобългарски, отколкото по съвременен български език), аз се опитах да им предам собственото си удивление и възторг, коментирайки текста дума по дума. Младият Данило Манера, изключително способен и надарен студент, бе веднага запленил от Радичковата проза и се договорихме, че ще пише дипломна работа върху нея. Той получи стипендия и замина за София, където се запозна с Радичков и скоро стана негов близък приятел, а най-вече негов съвършен преводач, бих казал Преводачът на Радичков на италиански език.

През 1983 г. авторитетното издателство „Маринети“ публикува в превод на Манера книгата „Черкаски разкази“, в която са включени разкази и притчи от „Свирепостроение“, „Водолей“ и „Вягърът на спокойствието“, както и едно обръщение към италианския читател. Това беше истински издателски успех: Радичков получи една от наградите на конкурса „Гриндзана-Кавур“, на който голямата награда само с няколко гласа в повече бе присъдена на Натали Сарот. Освен известни литературни критици, в журито участваха и ученици от различни италиански лица. Наградите бяха връчени на 9 юни 1984 г., в един ясен и ветровит ден, на площада пред замък на Гриндзана-Кавур в присъствието на италианския министър на образованието. В сравнително кратко време излязоха многобройни рецензии, някои от които изпод перото на критици с международна известност като Клаудио Магрис и Мария Корти — всички изключително положителни.

Вечерта на 12 юни Йордан и Сузи, придружени от Данило Манера, пристигнаха в Пиза. На следващата сутрин, след като се бяхме качили на наклонената кула, Йордан, в присъствието на множество студенти и преподаватели, изнесе лекция върху българската литература, след която му бяха зададени много въпроси. Бях му споменал, че в аудиториите на Пизанския университет е преподавал Галилео Галилей — подробност, която той с присъщата си духовитост споделя в едно свое интервю, излязло месец по-късно във в. „Антени“. Същия следобед отидохме на море, грееше жарко слънце. Спомням си великолепно този пизански ден, прекаран заедно с Йордан и Сузи, и поради това, че същия ден се състоя, съпроводено от огромно множество от граждани, погребението на Енрико Берлингер.

На следващия ден двамата с Йордан направихме обиколка из два от най-известните средновековни града на Тоскана : Сан Джиминиано с неговите многобройни къщи кули и Волтера, където посетихме известния музей на етруските. Разговаряхме много за етруската бронзова пластика, за роман-

ската архитектура, за растения и животни и по-специално за бодливи прасета и за един зелен гушер, който пресече пътя ни и който благодарение на една рязка маневра успяхме да не сгазим. Във Волтера един мой бивш студент му подари копие на известната етруска бронзова статуетка „Вечерна сянка“, днес в дома на Радичкови, и една паничка пепелник с изображение на млада двойка, отдала се на любовна игра върху ложе от коприва. (По-късно Йордан реши, не без известна доза лукава закачливост, да подари този пепелник на Петър Динеков.) На следващия ден посетихме Флоренция, откъдето Йордан и Сузи отпътуваха за София.

На 24 октомври следващата година, точно на рождения му ден, Йордан ми говори за «Образ и подобие» и ми даде текста на още непубликуваната пиеса. Изчетох на един дъх цялата пиеса, която остави у мен изключително впечатление.

През 1990 година в Италия излезе втора книга с проза на Радичков, „Януарско яйце“, отново преведена от Данило Манера и издадена от „Мариети“. В нея е поместен и един мой послеслов под заглавие „Сладкодумецът“. През май същата година я представихме на панаира на книгата в Торино. И тази втора Радичкова книга бе оценена много положително. Йордан и Сузи бяха гости на панаира и бяха настанени в замъка на Вердуно. На 20 май отидохме заедно в Кунео да посетим известния писател партизанин Нуто Ревели. С Данило Манера станахме посредници в един диалог на високо интелектуално равнище между Йордан и големия пиемонтски писател и мислител.

Продължих редовно да посещавам Йордан. Всеки път като пристигах в София, първото ми обаждане беше на него. През февруари 1993 г. отидохме заедно на помена за годишнината от смъртта на Петър Динеков, на който се бяха събрали множество приятели, колеги и студенти на големия учен.

1994 стана година на нови издателски успехи на Радичков в Италия. Излезе книгата „Хора, свраки и коне“, в която са включени откъси от „Спомени за коне“ и „Хора и свраки“, въведение от Манера и авторски послеслов под формата на интервю. Едновременно с това, понеже първото издание на „Черкаски разкази“ беше вече изчерпано, Манера предложи книгата за ново издание на издателство „Арго“ под заглавие „Верблюди и други Черкаски хроники“. В това томче има една „дунавска“ добавка, в която са обединени откъс, посветен на Радичков, от известната и преведена на много езици книга на Клаудио Магрис „Дунав“ и един непубликуван дотогава текст на Йордан, също посветен на Дунава, в който голямата речна и културна артерия присъства по-скоро като семиотична отколкото като географска граница, като обект на един размисъл, изпълнен със загриженост и безпокойство (беше по време на войната в бивша Югославия).

Десет години след италианския си дебют Радичков вече се радваше на определена известност в Италия както в издателските среди, така и сред публиката. В началото на март 1994 г. съпрузите Радичкови пристигнаха в Рим и още на втори вечерта той се появи като специален гост в изключително популярното телевизионно предаване „Маурицио Костанцо шоу“, следено от 10—12 милиона зрители всяка вечер.

Водещият го представи, подчертавайки неговата „българска физиономия“ — нещо, което изуми Йордан, който впрочем говори блестящо и завладяващо. На 5 март в българското посолство, в присъствието на многобройни почитатели и на издателите, аз и Данило Манера представихме двете нови книги на Радичков, посвещавайки присъстващите в историята на нашия интерес към творчеството на автора и на приятелството ни с богатата личност на този голям художник на словото, с този мъдър и справедлив човек.

През същата 1994 г. ходих няколко пъти в София. На 25 май Йордан ме заведе на вернисажа по повод голямата изложба на скулптора Вежди Рашидов. Така имах възможност да се запозная с един друг наистина „европейски“ представител на българската култура.

И през следващите години често имах срещи с Йордан. Често бяхме на вечеря у тях в компанията на Светлин Русев и Тончо Жечев. Понякога го съпровождах при разходките му из парка „Владимир Заимов“ и имах предимството да слушам, под формата на стилизирани и майсторски „оркестрирани“ спомени, откъси и епизоди от последните му творби. Особено добре си спомням с каква жар ми разказваше за сблъсъка между бай Реджо и една мечка, готова да го нападне. Срещата става през нощта, бай Реджо вади ножа от ножницата, а мечката, като разбира че е той, му казва: „Извинявай, бай Реджо“.

През май 1998 г. Йордан и Сузи присъстваха на церемонията по удостояването ми със званието „Доктор хонорис кауза“ на Софийския университет. Същата вечер отидохме заедно да гледаме на камерната сцена на Народния театър „Лазарица“ в постановка на Юлия Огнянова и в наистина великолепната интерпретация на Рангел Вълчанов.

През септември на следващата година в Созопол, по време на есенните празници на културата „Аполония“, бяха представени сборникът с разкази „Автострада“ от Радичков и книгата с мои славистични изследвания, издадена от Румен Леонидов. Фактът, че послесловът на един сборник от мои филологически изследвания е написан от най-големия от живите български писатели, беше за мен един неоценим подарък, не знам доколко заслужен. Има много филолози и слависти по-надарени и по-добри от мен, но никой от тях не може да се похвали с послеслов като „Нивата на нашето приятелство“, написан специално за случая от Йордан Радичков! И понеже сборникът

с моите студии не е познат извън един тесен кръг от специалисти, нека ми бъде простена нескромността да цитирам тук изцяло неговия финал:

„Не помня колко време подир това, пишейки книгата си „Смокове в ливадите“, по някакъв странен, необясним за мене начин името на проф. Дел’Агата започна често-често да притичва между редовете на написаното. Как и защо се появи не мога да отговоря, но си мисля, че е хубаво, когато работещият на нивата човек не е сам и че ние с проф. Дел’Агата работим всъщност заедно на една обща духовна нива. И това не е църковната нива на старото римско гробище, а новата човешка и духовна нива, която също бих нарекъл „Свети дух“, една плодородна нива на приятелството.“

Точно тогава работех върху превода на „Смокове в ливадите“. В тази книга аз се появявах първоначално като екзотичен източник на каква ли не информация (напр. правилата за събиране на гъби манатарки), поднесена в един обемист и изключително забавен псевдоакадемичен справочен апарат, откъдето аз едва успявам накрая да прескоча типографската линия на бележките и да се вмъкна в собствено текстуалното пространство.

През 2000 г. в Италия излязоха други две книги на Радичков — „Ние вработетата“ и „Смокове в ливадите“. Към края на месец ноември на същата година организирах в Пиза „Седмица на българските литература, кино и култура“, която се проведе с голям успех и остави незаличими спомени у присъстващите и най-вече у студентите. Седмицата, организирана с подкрепата на общината и на университета в Пиза, протече под мотото „Българската следа, която предпочитаме“. Тя бе открита в богато украсената с фрески Тържествена зала на Пизанската община в присъствието на многобройна публика, сред която имаше и множество млади и съвсем млади хора. Присъствуваше и българският посланик. Заедно с Даниела Ди Сора представихме автора и Йордан произнесе едно кратко слово, което бе посрещнато с аплодисменти, а след това дълго отговаряше на най-различни въпроси.

В рамките на „Българската седмица“ ние с Даниела Ди Сора изнесохме публични лекции върху литературата и историята на България, а в помещениата на департамента бяхме подредили изложба на фотопортрети на български писатели, подарена преди години от известния фотограф Иво Хаджимишев. Същевременно в Пиза и Лука бяха организирани прожекции на игрални и документални филми на Рангел Вълчанов, които пожънаха голям успех. Видяното в рамките на тази седмица разпали у двама режисьори от Болоня, Фебо Дел Цоцо и Бруна Гамбарели, интерес към фантастичния свят на Радичков и малко по-късно те поставиха, в рамките на „Болоня 2000 — Европейска столица на културата“, спектакли по мотиви от „Ние вработетата“ и „Смокове“. Тези спектакли, представени по-късно и в Пловдив и София,

бяха подготвени съвместно с Пловдивския театър и бяха двуезични: и в Болоня, и в България италианските артисти говореха на италиански, а българските — на български.

По време на гостуването в Пиза по повод българската седмица, Йордан и Сузи бяха настанени в представителния и с богати традиции хотел „Виктория“. В един момент собственикът ни каза, че в златната книга на хотела има автограф от друг един българин. Когато отидохме да проверим за какво става дума, не без учудване установихме, че автографът е на цар Борис III, който е ношувал в хотела на път за резиденцията на италианските крале „Сан Росоре“, когато е отивал да се сгодява с Йоанна Савойска. Йордан също изпълни една страница от златната книга на хотел „Виктория“ със свой автограф.

И през 2001 година неведнъж имах възможност да се срещам с Йордан. През месец април практически се виждахме всеки ден. Един път ходихме на гости в хубавата къща на големия скулптор Георги Чапкънов в полите на Витоша, а няколко дена по-късно посетихме ателието на Светлин Русев, за да разгледаме и се насладим на последните му творби. И през септември на същата година се виждахме често с Йордан. Посетих го и в болницата, където беше приет по спешност, но за радост скоро след това си беше отново въкъщи. Макар и все по-болен и немощен, Йордан продължаваше да следи с интерес и внимание всичко, което се случваше в политическия и културен живот.

През септември 2002 година с голяма радост и приятно възлнение преведох изящната книга на Йордан „Мюре“, към която написах един кратък послеслов. Книгата излезе в края на годината. По-късно през същата година виждах Йордан няколко пъти. Вече се беше затворил в мълчание, което рядко нарушаваше, отговаряше накратко, разчиташе за всичко на Сузи, но беше видимо доволен да чува гласовете на приятелите си. Следеше с напълно ясно съзнание разговорите на другите и се усмихваше развеселен от всяка сполучлива шега или намек. През септември 2003 г. пак бях в София по повод българо-италианския симпозиум „Европейското културно пространство“, прекрасно организиран от Мила Сантова със съдействието на Италианския културен институт, и се виждах с Йордан почти ежедневно. На 28 бяхме при него заедно с Иван Кулеков, а на 30 си взехме довиждане и това беше нашата последна среща — по-късно се чувахме само по телефона.

Сега имам намерение да превода „Ноев ковчег“ — чакат ме много часове интимен разговор с неговата мисъл и с неговото голямо изкуство и отсега се готвя да слушам неговия глас и неговата интонация, които ме омайват от четвърт век.

Джузепе Дел'Агата (Пиза)

BULGARIAN BOOKS

Книгоразпространителска фирма „BULGARIAN BOOKS“
предлага български научни издания, речници, енциклопедии, албуми,
художествена литература.

За информация и контакти:

*The book-dealing company „BULGARIAN BOOKS“ offers
to its clients scientific books, dictionaries, encyclopedias,
albums, fiction from Bulgaria.*

For contacts, please use the following address:

BULGARIAN BOOKS
SOFIA 1000
PO Box 1567
fax/tel. (359 2) 952 25 75
e-mail:bulgarian_books@abv.bg
Mrs Teodora Davidova

БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА

Рубриката съдържа периодика и книги (монографии, сборници, учебни помагала, речници и др.) за 2004/2005 г. По отношение на научната периодика, която тук е представена за пореден път, от съдържанието на всяка книжка са подбрани статии, студии и научни съобщения на български автори, които изследват българистични теми и проблеми в областта на хуманитарните и обществени науки (история, обществознание, археология, кирилотодиевистика, език, литература, изкуствознание, традиционна и съвременна култура и др.). Поради спецификата на настоящия информационен бюлетин не се включват научни изследвания от чужди автори, преводни материали (от чужд на български език), както и рецензии, обзори и др. Принципно е отразена научната периодика за 2004/2005 г. В случай, когато няма излезли книжки от определено периодично издание за 2004/2005 г., са отразени последните регистрирани години. Книгите с липсващ ISBN и периодичните издания с липсващ ISSN са означени със знака *.

От редактора

КНИГИ 2004/2005

BOOKS

ОБЩ ОТДЕЛ / GENERAL

БЕЛЧЕВА, Мария. Социално-демографски изследвания и анализи. Велико Търново, Фабер, 2004. 444 с.

ISBN 954-775-370-3.

Най-важните изследвания и анализи, направени в продължение на 30 години от Националната статистика.

БЕНБАСАТ, Алберт. Книгата като тяло и като дух. Велико Търново, УИ Св. св. Кирил и Методий, 2004. 166 с.

ISBN 954-524-422-4.

Книгата съдържа изследвания върху литературни текстове, културологични анализи и статии, посветени на книгоиздаването.

БОНЕВА, Бояна. Списание „Родна реч“ (1927–1943). Велико Търново, УИ Св. св. Кирил и Методий, 2004. 152 с.

ISBN 954-524-434-8.

Аналитичен библиографски указател.

БЪРНЕВ, Иван и Любомир Юруков. Непознатата София. 1878–1944. С., Изток-Запад, 2005. 464 с.

ISBN 954-321-094-2.

В книгата са включени 950 материала от колекция, съдържаща пощенски и рекламни картички, снимки, документи, писма, автографи, членски карти и много други.

ГОВОРИ Лондон. Предавания на БиБиСи за България през Втората световна война. С., Труд, 2005. 712 с.

ISBN 954-5284-60-9.

Съставител: Борислав Дичев

Въз основа на документален материал, коментиран и допълнен с исторически справки и бележки, филологът историк Борислав Дичев проследява развитието на българско-британските политически отношения по време на Втората световна война.

ДРАГАНОВА, Славка. Селското население на Дунавски вилает. С., Авангард Прима, 2005. 256 с. + 17 с. приложения.

ISBN 954-323-068-4.

В монографията е изследвана социално-икономическата структура на селското население на Дунавския вилает на Османската империя. Използвани са регистрите

за имуществените оценки, данъчното облагане и преброяванията на населението през 50-те –70-те години на XIX в.

ДРАГОВА, Надежда. Старобългарската култура. С., Лик, 2005. 425 с. + 16 с. цветни илюстрации.

ISBN 954-607-677-5.

Интердисциплинарно изследване, съдържащо следните раздели: Кирило-Методиевата традиция, Юридическа култура, Воини и воинска идеология, Еретическа култура, Културна програма на византизираната Българска охридска архиепископия, Манастирска култура, Столична култура.

ЖЕЙНОВ, Иво. Печатарството в Русе. Русе, 2004. 284 с.

ISBN 954-9769-15-1.

Изследване, посветено на историята и развитието на печатарството в град Русе.

ИВАНОВ, Иван. Символите на България. Герб, знаме, химн. С., Петър Берон, 2004. 224 с.

ISBN 954-402-072-1.

Изследват се произходът, развитието и утвърждаването на символите на българската държавност – от времето на Първата българска държава до наши дни.

КАРЧЕВ, Петър. През прозореца на едно полустолетие (1900–1950). С., Изток-Запад, 2004. 1197 с.

ISBN 954-321-056-X.

Съставители: Ива Борилкова, Цочо Билярски

Публикуваните за първи път спомени съдържат сведения и факти за редица видни фигури от българската културна, икономическа и политическа история.

КНИГАТА: бъдеще време в миналото?! С., Захари Стоянов, УИ Св. Кл. Охридски, 2004. 375 с.

ISBN 954-07-2053-2.

Сборникът съдържа материали от научната конференция, проведена под едноименния наслов през ноември 2003 г.

КОРЕНИ на българската цивилизация. С., Бул Корени, 2005. 254 с.

ISBN 954-798-018-1.

В книгата са представени 15-те доклада от Първата академична интердисциплинарна конференция по проблемите на българската цивилизация със специален акцент върху най-древния период от нейното формиране.

МИЧЕВ, Николай. Речник на имената и статута на населените места в България. 1878–2004. С., Петър Берон, Изток-Запад, 2005. 406 с.

ISBN 954-321-071-3.

Съдържа имената на всички селища в България, посочени са промените в имената и статута на населените места от Освобождението до наши дни.

НАЦИОНАЛЕН археологически музей. 100 години от откриването на първата експозиция. С., Борина, 2005. 151 с.

ISBN 954-500-141-0.

Научен редактор: Васил Николов

Проследена е историята на музея от създаването му до наши дни. Богато илюстрирана с черно-бели и цветни фотографии.

ОРАЧЕВ, Атанас. България в европейските картографски представи до XIX век. С., Борина, 2005. 143 с.

ISBN 954-500-134-8.

Книгата съдържа избрани картографски образци от IV до XIX в. и хронологически ориентир за по-важните исторически събития в този период.

125 години от приемането на Търновската конституция. С., УИ Св. Кл. Охридски, 2004. 602 с. + 6 с. цветни снимки.

ISBN 954-07-2098-2.

Съставител: Недялко Иванов

Сборник с доклади от научна конференция на български и руски юристи, проведена през април 2004 г. във Велико Търново. На български и руски език.

ХАРИТОНОВ, Христо. Стари мерки, теглилки и монети в България (VII–XX век). Велико Търново, ИК Абагар Велико Търново, 2004. 295 с.

ISBN 954-427-607-6.

Книгата разработва в енциклопедичен план всичко свързано с историческата метрология в България за времето от създаването на държавата до XX век.

CULTURA animi. Изследвания в чест на Анна Николова. С., Изток-Запад, 2004, 385 с.

ISBN 954-321-027-6.

Съставители: Виолета Герджикова, Елия Маринова

Сборникът съдържа статии в областта на класическата филология, епиграфиката, лексикологията и медиевистиката.

Von Domicia bis Drama. Gedenkschrift für Jan Lichardus. [От Домица до Драма. Сборник в чест на Ян Лихардус]. С., 2004. 279 с.

ISBN 954-91587-2-1.

Редактори: Васил Николов, Крум Бъчваров

Сборникът съдържа статии на български учени и университетски преподаватели в областта на археологията, историята и тракологията.

ИСТОРИЯ / HISTORY

АЛМАНАХ на българските национални движения след 1878 г. С., АИ Марин Дринов, 2005. 639 с.

ISBN 954-322-044-1.

Съставители: Георги Марков, Александър Гребенаров, Володя Милачков, Лъчезар Стоянов

Изданието съдържа статии с обобщаващ и енциклопедичен характер за широк кръг от проблеми, събития, организации и дейци, свързани с националното движение на българите от Македония, Тракия, Добруджа и Западните покрайнини, както и с народностните изяви на българските общности по света. Съдържа богат илюстративен материал.

АРХИВ на Константин Фотинов. С., Гутенберг —

Т. 1. Гръцка кореспонденция. 2004. 976 с. ISBN 954-9943-63-1.

Съставител: Надя Данова

Приложение: текстовете от архива на електронен носител.

Томът обхваща гръцката кореспонденция на К. Фотинов. Към всяко писмо са приложени археографски и исторически бележки. Справочният апарат включва азбучни показалци на български и гръцки език на личните и географски имена, предметно-тематичен показалец и списък на използваните източници и литература.

БЪЛГАРИЯ в секретния архив на Сталин. С., РТ Агенция, 2005. 382 с.

ISBN 954-9161-61-7.

Консултант: Димитър Генчев

За първи път са публикувани документи от разсекретения архив на Сталин, свързани с България.

БЪЛГАРО-турски военни отношения през Първата световна война (1914–1918).

С., Гутенберг, 2004. 458 с. + 225 с. приложения.

ISBN 954-9943-68-2.

Съставители: Милен Куманов, Иван Коев, Кемал Еюп.

Сборник с документи за взаимоотношенията между българската и турската армия и техните съвместни действия на Добруджанския и Южния фронт.

БУДИНОВ, Светослав. Балканските войни 1912–1913. С., УИ Св. Климент Охридски, 2005. 251 с.

ISBN 954-072-086-9.

В книгата се разглеждат Балканските войни в съзнанието на съвременните българи.

ВЪЛЧЕВ, Йордан. Градът, или между Изтока и Запада XIV–XVII век. Пловдив, Жанет 45, 2005. 752 с.

ISBN 954-491-166-9.

Изследване върху историята на балканския имперски Пловдив и многообразието от народи, религии, езици и култури в него.

ДИАЛОГ от букви. С., АИ Марин Дринов —
Т. 2. С., 2005. 167 с. ISBN 954-430-978-0.

Съставител: Корнелия Божанова

Сборникът съдържа кореспонденцията между Марин Дринов, Васил Друмев, Васил Д. Стоянов, Тодор Пеев и Григор Начович, водена в периода 1878–1910 г.

ДИМОВ, Асен. Дядо Иван — мит или действителност. Велико Търново, Абагар, 2004. 222 с.

ISBN 954-427-548-7.

Предмет на изследването са българските преселнически движения в Южна Русия, ролята на руската дипломация в борбите за църковна и национална независимост и влиянието на руския панславизъм върху политическото и духовно развитие на българския народ.

ИСТОРИЯ на българите в 8 тома. С., Труд, Знание —

Отговорен научен редактор Георги Бакалов

Т. 2. **МАРКОВ, Георги** (отговорен редактор). **Късно средновековие.** 2004. 755 с. ISBN 954-528-467-6; ISBN 954-621-221-0.

КОЙЧЕВА, Елена. Първите кръстоносни походи и Балканите. С., Векове, 2004. 251 с.+ 8 с. цветни приложения.

ISBN 954-91167-5-1.

Изследването представя балканската визия за първите три кръстоносни похода в различни аспекти: политически, икономически, дипломатически и културни.

ЛУДЖЕВ, Димитър. Град на две епохи. История на обществените групи в българските градове в средата на ХХ в. С., УИ Кл. Охридски, 2005. 696 с.

ISBN 954-072-129-6.

Книгата е първото цялостно изследване на историята на обществените групи в българските градове в средата на ХХ в. Исторически разказ за буржоазията, работниците, служащите, политиците, интелигенцията, хората от българския град през 30-те и 40-те години, които преживяват драматични превратности на съдбата, насилственото разрушаване на буржоазния свят и установяването на социалистическо общество след 9 септември 1944 г.

НИКОЛОВ, Георги. Централизъм и регионализъм в ранносредновековна България. С., АИ Марин Дринов, 2005. 232 с.

ISBN 954-430-787-7.

В монографията е изследвана организацията на властта в ранносредновековната българска държава (VII–XI в.) в нейните централни и регионални измерения.

ПОПОВ, Жеко. Румъния и българският национален въпрос (Македония и Добруджа) 1903–1913 г. С., 2004. 316 с.

ISBN 954-8187-66-3.

Изследване върху румънската политика спрямо българската националнообединителна кауза от началото на ХХ век до края на Балканските войни.

ПРАИСТОРИЧЕСКА Тракия. С.-Стара Загора, 2004. 506 с.
ISBN 954-91587-1-3.

Редактори: Васил Николов, Крум Бъчваров, Петър Калчев
Сборник с доклади от международния симпозиум под едноименен наслов, проведен в Стара Загора през октомври 2003 г.

РЕЛИГИЯ / RELIGION

ЕЛДЪРОВ, Светлозар. Православието на война. С., Военно издателство, 2004. 316 с.
ISBN 954-509-290-4.

Разгледана е дейността на Българската православна църква по време на войните, които води България в периода 1877–1945.

РЕЛИГИЯ и политика на Балканите. Силистра, 2004. 243 с.
ISBN 954-91111-5-6.

Съставител: Ина Мерджанова
Сборникът съдържа статии на изследователи от различни балкански страни, посветени на многостранните и нееднопосочни взаимодействия между религия и политика в региона.

VASILEV, Georgi. Dualist Ideas in the English Pre-Reformation and Reformation. Bogomil-Cathar Influence on Wycliffe, Tyndale, Lagland and Milton. S., 2005. 205 p.
ISBN 954-798-019-X.

Изследването представя паралели между богомилски и дуалистични български средновековни текстове и творчеството на английски автори от периода на Предреформацията и Реформацията.

ЕТНОГРАФИЯ И ФОЛКЛОР / ETHNOGRAPHY AND FOLKLORE

КАРАХАСАН-ЧЪНАР, Ибрахим. Етническите малцинства в България. С., Лик. 2004, 251 с.
ISBN 954607-678-3.

Изследването представлява кратък преглед на историята, културата, религията и обредния календар на арменци, армъни, власи, евреи, каракачани, поляци, роми, руси, татари и турци в България. Съдържа приложение с данни от преброяването през 2001 г.

КАФЕНЕТО като дискурс. С., НБУ, 2005. 122 с.
ISBN 954-535-394-5.

Съставител: Георг Краев
Сборник със статии на семиотици и антрополози върху знаковия характер на социокултурното явление „кафене“ и неговата специфика на Балканите.

ПРОБЛЕМИ на съвременната етнология. С., Етнографски институт с музей — БАН, 2004. 276 с.

ISBN 954-845-824-1.

Съставител: Надя Велчева

Сборник с научни статии по случай 30-годишнината на секция „Етнография на съвременността“ в ЕИМ.

ПРОСТРАНСТВА на другостта. С., АИ Марин Дринов, 2005. 316 с.

ISBN 954-430-956-X.

Съставител: Евгения Мицева

Сборникът съдържа студии, посветени на отделни етнически и региозни общности, както и съжителството и взаимодействието между тях.

СИМЕОНОВА, Гатя. Взаимоотношението град—село в етнографска интерпретация. С., Тангра ТанНакРа, 2005. 346 с.

ISBN 954-994-270-8.

Разгледани са промените, настъпили в културата на българското село под влияние на града.

ЕЗИКОЗНАНИЕ / LINGUISTICS

БОЯДЖИЕВ, Тодор, Иван Кущаров, Йордан Пенчев. Съвременен български език. Фонетика. Лексикология. Словообразуване. С., Петър Берон, Изток-Запад, 2004. 654 с.

ISBN 954-402-036-5.

Книгата съдържа история на дяловете на фонетиката и лексикологията от съвременния български език, представена от известни български езиковеди в енциклопедичен вид с най-новите тенденции в изучаването на езика.

БУРОВ, Стоян. Познанието в езика на българите. Велико Търново, Фабер, 2005. 436 с.

ISBN 954-775-382-7.

Отношението между концептуалната и езиковата категоризация на предметите като когнитивен процес, отразен в граматичните класове и категории на съществителните имена в съвременния български език.

ЕЗИК. ЛИТЕРАТУРА. КУЛТУРА. С., НБУ, 2004. 186 с.

ISBN 954-535-376-7.

Съставител: Диана Янкова

Сборникът съдържа разработки в областта на филологията, приложената лингвистика, лингводидактиката и културологията.

ЖОБОВ, Владимир и Георги Колев. Джобна граматика на българския език. Глагол. С., Сема РШ, 2005. 348 с.

ISBN 954-8021-49-8.

Практическо помагало. Съдържа над 3 000 глагола и примери за тяхната употреба.

ЗАКОНИ на/за езика. С., Хейзъл, 2004. 216 с.
ISBN 954-828-371-9.

Съставител: Петя Костадинова

В сборника са включени исторически и актуални анализи на нагласите в полза на закон за езика, прегледи на чужди законодателства и отношенията между националните езици в Европейския съюз, съвременни проблеми на усвояването и употребата на книжовния български език.

ИВАНОВА, Недялка и Пенка Радева. Имената на българите. Велико Търново, Абагар, 2005. 246 с.
ISBN 954-427-632-7.

Книгата съдържа разделите „Домашни имена“, „Заети имена“ и „Празнично-календарен именник“. Второ преработено и допълнено издание.

ИВАНОВА, Ценка. Близки и различни. Южнославянски езикови проекции. Велико Търново, УИ Св.св. Кирил и Методий, 2004. 244 с.
ISBN 954-524-437-2.

Книгата представя отношенията между езиците в южнославянския ареал в езиковотипологичен, социо- и психолингвистичен и културоложки контекст.

КАЛДИЕВА-ЗАХАРИЕВА, Стефана. Проблеми на съпоставителното изследване на българската и румънската фразеология. С., АИ Марин Дринов, 2004. 415 с.
ISBN 954-322-046-8.

Монографията е посветена на фразеологичните системи, както и различните форми на контакт между българския и румънския език.

***ЛАШКОВА, Лили. Увод в сравнителната граматика на славянските езици.** С., Емас, 2004. 222 с.

Учебно пособие и справочник за студенти и специалисти. Второ допълнено издание.

ЛИТЕРАТУРНИ култури и социални митове. Сборник в чест на 60-годишнината на доц. Михаил Неделчев. С., НБУ –

Т. II. 2005. 273 с. ISBN 954-535-391-0.

Съставители: Йордан Евтимов, Биляна Курташева, Боян Манчев

Сборникът съдържа разделите „Яворов“, „Херменевтики на близкото и далечното“, „Животът на градовете“, „Наследството на социализма. Културната ситуация на 90-те“ и избрана библиография на Михаил Неделчев.

НИКОЛОВА, Надка. Билингвизмът в българските земи през XV–XIX век. Шумен, УИ Епископ Константин Преславски, 2004. 228 с.

ISBN 954-577-240-9.

Изследва се темата за билингвизма в епохата на Отоманското владичество.

СЪСТОЯНИЕ и проблеми на българската ономастика. Велико Търново, УИ Св. св. Кирил и Методий —

Т. 7. ISBN 954-524-404-6. 2005. 292 с.

Съставител: Мария Ангелова-Атанасова

Сборникът съдържа статии на български и чуждестранни лингвисти от националната кръгла маса „Именуването на българите в началото на XXI век“ и националната дискусия „Антропонимичните изследвания в полза на антропонимичната практика“, проведени през април 2003 г.

ЛИТЕРАТУРОЗНАНИЕ / THEORY OF LITERATURE

АНДРЕЕВА, Надежда. Покръстването на българите в немските пиеси от XVIII–XIX век. Велико Търново, Фабер, 2004. 379 с.

ISBN 954-736-118-X.

Изследвани и анализирани са двадесет и пет пиеси, създадени в посочения период.

БОТЕВ. Съвременни интерпретации. Велико Търново, Слово, 2005. 444 с.

ISBN 954-439-808-2.

Съставител: Антония Велкова-Гайдаржиева

Сборникът съдържа модерни прочити на христоматийни Ботеви творби от съвременни литературоведи — университетски преподаватели и учени от Института за литература при БАН.

ГЕТОВА, Елена. Журналистически езици на Възраждането. Велико Търново, Фабер, 2005. 221 с.

ISBN 954-775-418-1.

Изследване за мястото и облика на българо-френските издания във възрожденската ни култура.

ДОАЙЕНЪТ. С., УИ Св. Кл. Охридски, 2004. 538 с. + 17 с. приложения.

ISBN 954-07-1862-7.

Съставители: П. Филкова, Г. П. Рупчева, Т. А. Шамрай

Сборникът, посветен на 100-годишнината на проф. Николай Михайлович Дилевски, съдържа статии в областта на езикознанието, литературознанието, историята и религията, както и спомени за изтъкнатия учен.

ДОЙНОВ, Пламен. Литература в междувековието. Поглед към българската литература 2000–2003. С., Балкани, 2004.

ISBN 954-8353-97-0.

Анализи, рецензии, есета за най-новата българска литература.

КАМБУРОВ, Димитър. Българска лирическа класика. С., Просвета, 2005. 341 с.

ISBN 954-01-1691-0.

Сборникът съдържа осем студии върху Ботев, Вазов, Дебелянов, Смирненски, Фурнаджиев и Вапцаров.

КРЪСТЕВА, Мила. **(Светло)сенките на Възраждането и сянката на Чинтулов. С.**, Ромина, 2004. 288 с.

ISBN 954-897-170-4.

Съвременно изследване, което се спира на премълчавани истини и факти, свързани с личността на Добри Чинтулов.

МОЗАЙКАТА на спомените. **Весела Василева през погледа на съвременниците си.** С., Факел, 2004. 207 с.

ISBN 954-411-113-1.

Съставители: Людмила Малинова, Ангелина Огнянова

Спомени за рано загиналата поетеса от поколението на 30-те и 40-те години на ХХ в.

НЕДЕЛЧЕВ, Михаил. **Яворов. Литературна личност, истории на книги и стихотворения.** С., Дамян Яков, 2004. 246 с.

ISBN 954-527-258-9.

Сборникът съдържа както хрестоматийни статии и студии, така и нови разработки и интерпретации на ключови Яворови текстове.

НИКОЛОВА, Юлия. **Записки по българска възрожденска литература.** Пловдив, Хермес, 2004. 439 с.

ISBN 954-26-0197-2.

Обзор на книжнината от епохата на Възраждането. Обхваща автори, творби, средища, специфични литературни и културни явления.

ПЕЛЕВА, Инна. **Йордан Радичков. Дума, разказ и тъга.** С., Просвета, 2004. 389 с.

ISBN 954-01-1607-4.

Интертекстуално историко-теоретично изследване.

ПЕТКАНОВА, Донка. **По книжовния друм на миналото.** С., Връмък, 2005. 284 с.

Сборникът съдържа статии в областта на старата българска литература (символика, агиография, изследвания върху творчеството на Григорий Цамблак), както и на фолклора.

РАДЕВ, Иван. **Йордан Вълчев.** Велико Търново, Слово, 2005. 509 с.

ISBN 954-439-822-8.

Книга за личността и творчеството на Йордан Вълчев в културно-исторически контекст.

РАКЪОВСКИ, Цветан. **Образи на българската памет: Историята, поборниците, записките.** Велико Търново, Фабер, 2005. 322 с.

ISBN 954-775-369-X.

Обект на това изследване е голяма група текстове (записки, спомени, бележки за периода 1862–1876 г.), издадени през първите три десетилетия след Освобождението и предхождащи появата на национална историография.

ТОДОРОВА, Мариана. **Александър Геров. Самотникът.** С., Карина М, 2004. 165 с. ISBN 954-3150-012-5.

Литературоведско изследване. Съдържа и библиография на литературата за Ал. Геров.

ХРИСТОВ, Ивайло. **Николай Хайтов.** С., Български писател, 2004. 271 с. ISBN 954-443-431-3.

В монографията е проследено цялостното художествено развитие на Н. Хайтов – от ранните му очерци и разкази до късната му публицистика.

ИЗКУСТВО / ART

ЙОКИМОВ, Петър. **Сецесионът и българската архитектура.** С., Арх&арт, 2005. 153 с. ISBN 954-8931-35-4.

Книгата представя сецесиона като общоевропейско явление и реализацията му в България.

ЙОРДАНОВ, Николай. **Театрите в България между двете световни войни.** С., Петко Венедиков, 2004. 271 с. ISBN 954-9870-21-9.

В изследването е анализирана културната политика в България, описани са театралните формации в страната, съществували в периода между двете световни войни.

ЛОЗАНОВА, Саша. **Фолклорната традиция в съвременното декоративно-приложно изкуство.** С., АИ Марин Дринов, 2005. 90 с. + 68 с. цветни и черно-бели снимки. ISBN 954-430-883-0.

Книгата представя развитието на съвременното декоративно-приложно изкуство в България – художествена тъкан, дърворезба, металоластика от гледна точка на взаимодействието му с народната традиция, формата и начините на осъществяването му.

НАУЧНА ПЕРИОДИКА 2004/2005

PERIODICALS

*Българска етнология. БАН, Етнографски институт с музей.
Гл. ред. проф. Радост Иванова. ISSN 1310-5213.*

2004, № 3: Замфиров, К. Конструирание на европейска и промяна на национална идентичност (един „локален“ пример), 5—17; **Иванова, Р.** Чалгата като култура на прехода, 18—29; **Славкова, М.** Турските цигани в България и евангелското движение, 30—49; **Богданова, Св.** Парченце от пъзела (За социалистическото всекидневие), 50—64; **Коларска, И.** Функции на обредния диалог в българската календарна обредност, 65—81.

2004, № 3: Касабова, А. Биографични изследвания и културен диалог, 5—7; **Лучев, Д.** Идентичността и паметта — не нещата, за които мислим, а нещата, чрез които мислим, 26—37; **Попов, Р.** Биографичният подход при изследване на интеркултуралните взаимоотношения, 70—78; **Бонева, Т.** Социализмът и модернизацията, отразени в житейските разкази, 79—97.

*Български език. БАН, Институт за български език.
Гл. ред. ст.н.с. Владко Мурдаров. ISSN 0005-4283.*

2003, № 1: Божилова, М. Речникът на националния език като познание и самопознание, 6—18; **Деянова, М.** За синтактичното разнообразие в „История славеноболгарская“ (по случай 120 години от рождението на Паисий Хилендарски), 31—43; **Попов, Б.** Реконструкция на езиковата забрана при християнските теоними в българската традиционна култура, 44—59; **Костадинова, П.** Етнолингвистически аспекти на Възраждането (Жъщите и дрехите на българина), 60—62; **Захариева, Й.** Дрехите на българина през Възраждането, 63—67; **Аврамова, Цв. и П. Осенова.** Отново по въпроса за границата между сложна дума и словосъчетание (върху материал от най-новата българска лексика), 68—74; **Василева, Л.** Един случай на словообразователни хетероними в българските говори, 75—78; **Кирова, Т.** Изразяване на минали събития чрез вторична употреба на форми за бъдеще време (руско-български паралел), 79—82; **Василева, Й.** Ономасиологична характеристика на пастирската лексика (върху материал от някои села в Софийско), 83—90; **Тодоров, Т. Ат.** Новогръзко посредничество на две лексикални заемки в български език, с. 91; **Тодоров, Т. Ат.** Бълг. диал. *синерисвам се* ‘надпреварвам се, съревновавам се (с някого) — турска заемка?, 92—93; **Сребранов, Р.** Етимологически етюд върху лексемата *напарам* „копая“ в диалекта на село Слашен, 94—96; **Григорова, Б.** Асоциации на думата „брънч“ (опит за психолингвистично проучване), 97—98; **Стамболиева, М.** С програмите

на електронния архив (Страница на електронния архив на българския език). За архитектурата и архитектите, 99—102; **Горанова, Св.** Компютърната лексика в езика на българина, 103—106.

2003, № 2: **Димитрова, М.** Влияние на прагматиката върху морфологичната форма и синтактичните свойства на глагола, 1—17; **Викторова, К.** За съюзната природа на *да* в българския език, 18—47; **Димитрова-Тодорова, Л.** Структурни типове съставни български ойконими в съпоставка със западнославянски ойконими (Принос към славянския ономастичен атлас), 48—55; **Тодорова, Е.** Лингвостатистическо изследване на Яворовата лирика, 56—63; **Кювлиева-Мишайкова, В.** Личностната позиция на Неофит Рилски като лексикограф, 64—68; **Стефанова, Л.** За някои глаголи в Райковския дамаскин, 69—73; **Тодоров, Т. Ат.** Произход на диалектичните български думи *стѣпвам, стѣпвам, стѣпсовам* се и др., с. 74; **Легурска, П.** Ономастична картина на обредния цикъл „Раждане“ (върху материал от българската езикова територия), 75—95; **Лилова, М.** Семантична деривация чрез разширяване и стесняване на значението, 96—101; **Симеонова, М.** Фразеологизмите в езика на Васил Левски, 107—115; **Чолева-Димитрова, А.** Някои аспекти при изследване на селищните имена в България, 116—120; **Стамболиева, М.** Електронните архиви в езиковедската работа, 121—129; **Тарашева, Е.** Модел за изследване на свързващата роля на референтността при лексикални повторения, 130—148; **Попов, К.** Огледало на грешките в писмения текст, 149—155.

2003, № 3—4: **Викторова, К.** Система на сложните съчинени изречения в българския книжовен език, 1—32; **Балабанова, Е.** Типология на допълващите части в глаголната фраза, 33—40; **Кошелев, А.** Семасиологичен анализ на употребата на темпоралните форми за бъдеще време в подчинени условни изречения с *ако* в съвременния български език, 41—58; **Велева, М.** Същност и граници на родовата вариантност при съществителните имена в българския език, 59—79; **Тодоров, Т. Ат.** Някои методологични проблеми при етимологизиране на българската лексика от славянски и неславянски произход, 80—88; **Веселинов, В.** Към българския етимологичен речник, 89—93; **Тодоров, Т. Ат.** Относно произхода на няколко диалектни български думи, 94—95; **Николова, Н.** Мястото на Рибния буквар в българската езикова ситуация от 20-те години на XIX век, 96—103; **Деянова, М.** Относителни изречения в езика на Петко Р. Славейков, 104—107; **Александрова, Здр.** Термини-думи от собствени имена и тяхното място в стандартизираните терминологии, 108—120; **Парзулова, М.** Композицията като начин за възникване на нови думи, 121—126; **Пернишка, Е.** Тревога за някои глаголни времена, с. 127; **Стамболиева, М.** С програмите на електронния архив, 128—130; **Кърпачева, М.** Библиография на българската езиковедска литература. 2001 г. (първо полугодие), 138—166; **Кърпачева, М.** Библиография на българската езиковедска литература. 2001 г. (второ полугодие), 167—192.

2004, № 1: **Грънчаров, К. и Ст. Смядовски.** Новооткритият ръкопис на цар Самуил, 7—14; **Тетовска-Троева, М.** Делитбата изток—запад в „Бъл-

гарски диалектен атлас“, 15–26; **Костадинова, П.** За едно неописано значение на българският перфект, 27–39; **Цибранска-Костова, М.** Кратки сведения за богомилите в южнославянски текстове на църковното право, 40–50; **Шалагин, В.** Свищовският дамаскин и състоянието на именната система на българския език през XVIII век, 51–60; **Балкански, Т.** Антропонимофагията като явление в българската антропонимия, 61–67; **Костова, Н.** Йерархични отношения в лексикосемантичната група на глаголите за движение, 68–74; **Илиев, И.** Едно известие за употребата на думата *черга* в народния говор на Охридско, 75–86; **Тодоров, Т. Ат.** Три турски заемки в български, 87–89; **Тодоров, Т. Ат.** Относно произхода на няколко диалектни български думи, с. 90; **Васева, И.** Към модалната употреба на преизказните форми, 91–93; **Парашкевов, Б.** За някои отименни нарицателни, 94–96; **Георгиев, Б.** Още към проблема за употребата на думите *цифра* и *число*, 97–102; **Захариева, Й.** Представянето на имената на празниците в академичните правописни речници, 103–107; **Кърпачева, М.** Библиография на българската езиковедска литература. 2002 г. (първо полугодие), 127–146; **Кърпачева, М.** Библиография на българската езиковедска литература. 2002 г. (второ полугодие), 147–171.

Български език и литература. МОН, Гл. ред. Владимир Атанасов.
ISSN 0323-9519.

2004, № 5: Капралова, Н. Хоризонти на очакване и поле на рецепцията: за писмениците през Възраждането, 10–15; **Алексиева, А.** Даскалската поезия в модусите на срама и страха, 16–22; **Трифенова, Цв.** За урбанистичните фобии в поезията на Никола Вапцаров, 23–33; **Иванов, Сл.** Две писма разговарят, 34–44; **Господинов, Г.** Радио и поетика в стихотворението „Антени“ на Никола Вапцаров, 45–58; **Ралева, Д.** Библиография за Никола Йонков Вапцаров, 59–64; **Колева, Ст.** Превод на нови думи от английски език, 65–68.

2004, № 6: Симеонова, Р. Активизиране на диалогичната позиция при четене на разказа „Дервишово семе“ от Николай Хайтов, 56–62.

Български фолклор, БАН. Институт за фолклор. Гл. ред. Любомир Миков.
ISSN 0323-9861.

2004, № 3: Василчина, В. Грънчарският „рай“ на Петър Гигов — в пространството между две културни технологии, 16–38; **Миков, Л.** Къщички за птиците по фасадите на османски паметници в България, 39–49;

Българско музиковедие, БАН. Институт за изкуствознание.
Гл. ред. Димитър Христов. ISSN 0204-823X.

2005, № 1: Влаева, И. Музикалният архив в Института за изкуствознание, 3–6; **Попова, М.** Забравената пътека. Народни песни от Разложко,

Драмско и Битолско от фонда на Ангел Букорещлиев и Серафим Боянов, 7—73; **Панова, Г.** Събрано и разбрано. За автентичността, старото и новото през работата ми в танцовия архив, 92—105; **Писмо от Бела Барток до Райна Кацарова**, Будапеща, 27 февруари 1935, 108—110; **Попова, М.** Съдържание на словесния музикалнофолклорен архив и степен на информационната му обработка, 111—116; **Кумичин, И.** Подходи за описване на звукозаписите във фоноархива, 118—129; **Томова, Е. Р.** Един поглед върху начина на събиране на фолклорни материали в наши дни, 131—143; **Димов, В.** Към изследване на записаната музика в България от първата половина на XX век: архиви и колекции, 144—171; **Петров, Кр.** Български народни танци и обичаи във видеоархива, заснети на Петия национален събор на народното творчество в Копривщица през 1986 година, 173—183; **Атанасов, А.** Литургичните песнопения в музикалнофолклорния архив, 186—236.

2005, № 2: Тончева, Е. Балкански извори за украинския „Болгарский напел“ („Роспев“)? Към проблема за съотношението устност-писменост в източноправославната балканска песенност, 3—28; **Рачева, И.** Възрожденска песенност и културна идентичност, 30—55; **Япова, Кр.** Към критиката на естетическото осмисляне на богослужебната музика, 57—69; **Христов, Д.** Монодията и композиторските интенции днес. Менящите се исторически оценки, 71—85; **Иванова, М., А. Атанасов и М. Миладинова.** Венелин Кръстев. Библиография, 101—135.

*Известия на държавните архиви. Главно управление на архивите.
Отг. ред. Цочо Билярски. ISSN 0323-9780.*

Вачева, Д. Полковник Никола Жеков и успехът на Одринската операция 1912—1913 г., 3—26; **Билярска, Д.** Из кореспонденцията на К. Христов с д-р Кр. Кръстев, проф. Ал. Балабанов, проф. Боян Пенев, проф. Сп. Казанджиев, Вл. Василев и др., 27—88; **Бугарчева, Е.** Нови документи за дейността на Йордан Тренков, 89—175; **Котев, Н. и А. Котева.** Пътят към войната на Балканския полуостров (1939—1941 г.), 176—250; **Ванова, Л. и Ц. Билярски.** Интервю на Иван Михайлов от 1927 г., 251—271; **Гергова, И.** Сметководният тефтер на самоковския зограф Димитър Христов, 272—307; **Кендерова, Ст.** Три документа на османотурски език за църквата „Свети Георги“ в Трявна, 308—319.

*Издател. ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, Колеж по библиотекознание и
информационни технологии. Гл. ред. доц. д-р Лъчезар Георгиев.
ISSN 1310-4624.*

2004, № 1: Коларов, Ст. Драматургът, Александър Паскалев и театърът на живота, 8—18; **Георгиева, Е.** Синовете от „сзвездиято Блъскови“, 19—22; **Правдомирова, Д.** Книговед с възрожденски дух и поетическо вдъхновение, 23—25; **Русинова, Е.** „Да задоволяваме духовните нужди на нашите читатели“, 27—32; **Димитрова, Д.** Автобиографията като жанр, 33—35; **Ан-**

дреева, Д. За времето, паметта, и историята във вестниците на Раковски „Бъдъщност“ и „Бранител“, 36—44; **Бенбасат, А.** Книгата като събитие, 45—50; **Коларов, Ст.** Белетристика, родена от суровите истини на живота, 51—56.

2004, № 2: Парижков, П. Възрожденската книгопечатна продукция във функционално-тематичен разрез, 12—15; **Коларов, Ст.** Драматургът, Лора, Александър Паскалев и коварствата на Мелпомена, 16—32; **Правдомирова, Д.** „Книгописец“ — първото българско библиографско списание, 33—37; **Младенова, М.** Личност с многостранни научни и творчески приноси (Ценко Цветанов), 38—46.

*Исторически преглед. БАН, Институт по история.
Гл. ред. проф. Георги Марков. ISSN 0323-9748.*

2004, № 3—4: Данчева-Василева, А. Град Сердика (Средец) в политическата история на България (809—1018 г.), 3—35; **Русев, И.** Черноморската политика на Наполеонова Франция и първото френско консулство в България, 36—68; **Параскевов, В.** Участието на БЗНС—Никола Петков в изборите за Велико народно събрание през 1946 г., 69—88; **Марчева, И.** Началото на края на социализма в България през първата половина на 80-те години, 89—114; **Христова, Н.** Специфика на българското „дисидентство“, 115—141; **Желев, Й.** Към биографията на епископ Поликарп Патароликийски, 142—176; **Велчев, А., Й. Табов и К. Василев.** Моделиране на динамиката на монетното обръщение в миналото на базата на монетни находки, 199—207; **Попова, Н.** Българска историческа книжнина през 2003 г., 273—287.

2004, № 5—6: Мирчева, К., Ж. Колева и Д. Николаева. Библиография на трудовете на проф. Крумка Крумова Шарова, 7—30; **Косев, К.** Източният въпрос в политиката на княз А. М. Горчаков, 73—95; **Дюлгерова, Н.** Православието и балканските акценти на руско-българските отношения през последната четвърт на XIX в., 119—128; **Жечев, Н.** Страница от българоруските научни и културни връзки (Из кореспонденцията на българи с проф. В. А. Ламански — края на XIX и началото на XX в.), 129—136; **Тодорова, О.** Консумацията на алкохол като част от историята на нравите през довъзрожденската епоха, 137—157; **Янева, Св.** Фискални практики и откупуване на данъци в Търновско през 40-те—50-те години на XIX век (Из тефтерите на хаджи Минчо хаджи Цачев), 166—178; **Давидова, Е.** Необичайното в баналното: примери из търговските тефтери от XIX век, 179—186; **Маждракова-Чавдарова, О.** „Дружината на верните приятели“ в Цариград и Г. С. Раковски, 187—212; **Якимов, Г.** Наблюдения върху организационния живот на „Добродетелната дружина“, 213—224; **Божинов, П.** Относно споровете за екархийското седалище през 70-те години на XIX век, 225—243; **Тонев, В.** Епархиални учителски събори, 244—264; **Грънчаров, М.** Никопол в революционното движение по времето на Левски. Създаден ли е в града комитет?, 265—276; **Митев, П.** Браилското събрание от 6 март 1876 г.,

277—290; **Велева, М.** Любен Каравелов и руската историческа наука, 291—197; **Минкова, Л.** Любен Каравелов и Едуар Лабуле, 298—317; **Желев, Й.** Атенатът срещу Самоския княз Стефан Богориди. Един епизод от политическата му биография, 327—342; **Бонева, В.** От Манчестър до Михалци. Даскал Тодор Лука Лефтеров, 343—360; **Кирилова, А.** Христо Дряновски — живот и революционна дейност (1838—1868), 361—373; **Колева, Ж.** Как съм се побудил да се предам на етнографическите студии (Писмо на Стою Шишков до Иван Шишманов), 374—378; **Демирев, Вл.** Сливенската планина — етнокултурното пространство и фолклорната история, 379—390; **Кирова, М.** Междуетнически проблеми в Сливенска и Ямболска каза до Освобождението, 391—401; **Антонова, В. и И. Жейнов.** Неизвестни документи за политическия и стопанския живот в Русе — 1887—1894 г., 402—416.

История. Гл. ред. проф. Георги Бакалов. ISSN 0861-3710.

2004, № 4—5: **Йорданов, К.** Тракия и световните империи на древността, 19—25; **Бакалов, Г.** За негативизмите на богомилската ерес, 26—36; **Бонева, В.** Българският XVIII век. Феномени и фактори на ранното Възраждане, 37—56; **Митев, Пл.** Средоточното българско попечителство в Букурещ (предистория и същност), 57—61; **Попнеделев, Т.** Един учебник по история, 62—70; **Якимов, Г.** Възрожденският печат за черкезите в българските земи през 60—70-те г. на XIX в., 71—78; **Попов, Р.** Свети Мина в календарната традиция на балканските народи, 79—88; **Шкодрева, М.-Т.** Работата на проф. Крумка Шарова с музеите през погледа на един музейен работник, 89—92.

Македонски преглед / Macedonian Review. Македонски научен институт. Гл. ред. проф. Димитър Гоцев. ISSN 0861-2277.

2004, № 4: **Китанов, В.** Революционната дейност на Иван Гарванов до 1903 г., 43—60; **Лельова, Р.** Структура и организация на българските общини в Македония (1878—1903 г.), 61—90; **Николов, Ст.** Неизвестни документи за съдбата на български военнопленници в Сърбия и в Гърция след Първата световна война, 91—106; **Марков, И.** Злодеянието в Търлис и Меморандумът на ЦК на ВМРО до Обществото на народите от 1924 г, 107—110; **Трайков, В.** Никола Трайков — живот, отдаден на борбата за Македония, 111—124; **Цонев, Р.** Удареният квантитет в говора на град Банско, 125—130.

Минало / Minalo. Гл. ред. Любомир Юруков. ISSN 1310-3415.

2004, № 4: **Алексиев, А.** Новооткрита фотография на Константин Доганов — председател на Революционния комитет в Пловдив по времето на Васил Левски, с. 5; **Стефанов, П., архимандрит.** Тракийски и прабългарски елементи в русалските игри, 8—11; **Жеков, Ж.** Развитие на комитатската

организация при Пресиян, 12—22; **Гълъбов, Г.** Златна ли е златната монета на цар Йоан Асен II, 23—40; **Илиева, Л.** Имотите на манастира „Св. Георги Бързи“, 13—15 в. Стопански и демографски характеристики, 41—49; **Райчевска, Цв.** Неизползван османски извор за средновековния град Авли, 50—59; **Шукеров, П.** Появата на „новото“ учение като визия в българската култура след средата на XIX век, 60—68; **Станев, Вл.** Структура и цели на съглашения военен контрол в България 1920—1927 г., 69—83.

2005, № 1: Пенчев, Вл. Още две колективни находки от XIII в., намерени при археологическите разкопки в Силистра и свързани с опожаряването на града от татарите през 1242 г., 14—19; **Стоев, К.** Римската военна колония Деултум при гр. Дебелт, Бургаско, 20—24; **Станев, К.** Боспорското наследство на прабългарите. Защо Аспарух е носил това име и произход на знака Y, 25—34; **Задгорска В.** Книжовните дружества в Княжество България и Източна Румелия до Съединението през 1885 г., 43—55; **Стоичков, Ст.** Имената на локомотивите в БДЖ, 56—63; **Иванова, Е.** Етнорелигиозните общности в Старозагорската епархия (първата половина на XX век), 64—67; **Исов, М.** Образът на Османската империя/Турция в учебниците по история през 80-те години на XX век, 68—72; **Коцева, В.** Насила чисто не става (Държава, общество, хигиена), 73—83; **Назърска, Ж.** Интелектуалка от подраилото поколение — Екатерина Златоустова — 1881—1952, 84—93.

Музикални хоризонти. Съюз на българските музикални и танцови дейци. Гл. ред. д-р Юл. Куюмджиев. ISSN 1310-0076.

2005, № 1: Градев, Н. Симетричноладовите творчески търсения на българските композитори — едно модерно решение на проблема за националното, 20—27.

2005, № 2: Тошева, А. Прощаване с Лазар Николов. Той проправи пътя на новата музика у нас, с. 3; **Константин Илиев—Лазар Николов.** Писма, 4—7; **Иванова, Д.** Към проблема за структурата на българската народна песен, 26—27.

Проблеми на изкуството / Art Studies Quarterly. БАН, Институт за изкуствознание. Гл. ред. проф. Елка Бакалова. ISSN 0032-9371.

2005, № 1: Стефанов, Св. Методи и практики на художествената критика в България през 90-те години на XX век, 25—29; **Поповска-Коробар, В.** Бележки за неизвестни икони от зографите Христо Димитров и Димитър Христов в Македония, 44—49; **Мусакова, Е.** Ръкописи и описи, или опит да се опише днешната българска кодикология, 50—57; **Андреев, Хр.** Новоразкрит надпис върху свитъка на пророчица Анна от църквата „Св. Петър“ при село Беренде, 58—59.

Проглас. ВТУ Кирил и Методий. Отг. ред. проф. Димитър Кенанов.
ISSN 0861-7902

2000–2004: Мъжлекова, М. Местоименните родителни приименни форми с притежателно значение във ватиканския палимпсест, 3–27; **Кенанов, Д.** Старобългарският превод на Метафрастовото житие за св. Николай, 28–34; **Дончева-Панайотова, Н.** Григорий Цамблак в историографията на XX век, 35–58; **Колева-Златева, Ж.** Към етимологията на гр. *κόκκαλος*(ν), бълг. *кокал*, 69–80; **Петрова, А.** Лингвистичните измерения на *гордостта* в български и румънски език, 81–97; **Куртева, Т.** Семантика и семантична парадигма на глаголната представка *раз-* в съвременния български език, 98–135; **Бонджолова, В.** Бъдещето току-що се сбъдна (За употребата на прилагателното *футуристичен*), 136–140; **Хънгов, Вл.** За термините *книжовен език*, *литературен език* и *стандартен език* в българската езиковедска литература, 141–144; **Филчева, Р.** За холандското „alsjeblieft“ и българското „ако обичаш“ — хипотеза за сходството и различията, 145–153; **Сивков, Св.** О закономерностях и особеностях перевода относительных прилагательных и функции метафорических обозначений с русского на болгарский язык, 154–178; **Бобух, Н.** Символика ключевых оппозиций в поэтической речи, 179–190; **Матев, И.** Три етюда от „Литературна Стара Загора“, 198–237; **Велкова-Гайдарджиева, А.** Биографичното като литературоведски модел. „Григор Пърличев“ от Васил Пундев, 238–254.

Старобългаристика / Palaeobulgarica. БАН, Кирило-Методиевски научен център. Гл. ред. ст.н.с. Светлина Николова. ISSN 0204-4021.

2004, № 3: **Добрев, И.** Новооткритият надпис за цар Самуил и събитията в 1014 г., 3–24; **Костадинова, А.** Два неизвестни преписа на канона за Успение Богородично от Климент Охридски, 67–84; **Милтенов, Я.** Апокрифният апокалипсис на Йоан Богослов — анализ на междутекстовите отношения, 85–102; **Мострова, Т.** За Лествицата на научните добродетели (Ангелина Минчева на седемдесет години), 103–111.

2004, № 4: **Петкова, Н.** Светият Убрус в средновековните паметници по българските земи, 19–42; **Тасева, Л.** Лексикалната вариативност в южнославянските преводи на триодните синаксари, 43–68; **Попконстантинов, К.** Кирилица и глаголица срещу дявола, или още един оловен амулет от X в., 69–75; **Велчева, Б.** Позиционната консонантна мекост и прегласът на ъ, 76–81; **Тогоманова, А.-М.** Към историята на българската темпорална система, 82–87; **Гешев, В.** И посъла къ дѣлателѣмъ рагъ (Названия за обществени и стопански понятия в старобългарския евангелски текст като свидетелства за устройството и самосъзнанието на т.нар. варварско общество), 88–99.

Съпоставително езиковедство / Сопоставительное языковедство / Contrastive linguistics. СУ „Св. Климент Охридски“.

Зам.-гл. ред. Павел Петков. ISSN 0204-8701.

2004, № 3: **Васева, И.** Полупряката реч в българския и руския език, 17–25; **Парашкевов, Б.** За етимологичните дублети *кѣпър* и *кѣмпфер*, 34–36; **Тодоров, Т.** Една българска диалектна дума от румънски произход: *пъй*, 37–39; **Томов, М.** Лингвистика и идеология: езиковедската дискуссия в СССР през 1950 г. и българското езиковедство, 40–55; **Попов, Г.** За плагиатството, 56–62; **Салджиев, Хр.** Топоними от турски езиков произход от югозападната част на Сърнена Средна гора, 73–83; **Вълчев, Б.** Първият опит за пълно описание на новобългарския език (170 години от написването и 7 от ...издаването на „Грамматика нынѣшняго Болгарскаго нарѣчїя“ от Юрий Венелин, 84–115.

Bulgarian Historical Review / Revue bulgare d'Histoire. Bulgarian Academy of Sciences, Institute of History. Ed. Vanja Stojanova. ISSN 0204-8906.

2004, № 3–4: **Nikolova, B.** The Testament of Ioan Rilski — a Desired but Nonexistent Old-Bulgarian Monument of the 40s of the Tenth Century, 9–41; **Krăstanova, K.** Fonctions modulantes de la technologie traditionnelle artisanale, 42–69; **Kamenov, P.** Der Balkan in den Plänen Österreich-Ungarns während des letzten Viertels des 19. Jh., 70–85; **Ivanov, M.** The Impact of the Great Depression on the Bulgarian Economy (1929–1935), 86–115; **Живкова, Н.** Чистка в Болгарской академии наук (9.IX.1944–1949 г.), 168–192; **Orloev, R.** Les événements concernant le Groupe de Gorounia, à travers la vue de la diplomatie polonaise, 193–202; **Popova, N.** Littérature scientifique historique bulgare en 2004, 269–277.

Études balkaniques. Institut d'études balkaniques. Ed. -in-Chief Agop Garabedian. ISSN 0324-1654.

2004, № 3: **Danova, N.** La contribution du Dr Manjo Stojanov à l'étude des relations culturelles bulgare-greques, 42–50; **Preshlenova, R.** The close and the distant Balkans. Building up Identities in the Context of Economic Development 1878–1912, 51–78; **Rusev, I.** La politique menée par la France de Napoléon dans la region de la mer Noire. Le premier Consulat français en Bulgarie, 79–107;

2004, № 4: **Vassilev, G.** East European Surprises: Modern Literary Manifesto in Socialist Bulgaria, 22–27; **Balcheva, A.** The Spirit of New Age in the Literary Aesthetic Quests of Bulgarians and Croats, 44–50; **Krusteva, M.** Le littoral maritime et danubien de la Dobroudja et les relations bulgare-roumaines (1944–1947), 69–76; **Zhelev, J.** Le prince Nicolas Conachi-Bogoridi: Carrière et personnalité, 84–120;

Scripta & e-Scripta. Institute of Literature. Ed. Anissava Miltenova.
ISBN 1321-238X.

2003, № 1: Birnbaum, D. Computer-Assisted Analysis and Study of the Structure of Mixed Content Miscellanies, 15–54; **Vakareliyska, C.** Desiderata for an Electronic Collation of Medieval Slavic Gospel Texts, 55–64; **Ribarov, K., M. Camuglia.** Incorporation of Old Church Slavonic Card Files into a Corpus, 65–74; **Bojadžiev, A.** Electronic Student Editions of Medieval Slavic Texts, 75–88; **Tomova, E.** *Doxae* of South Slavic Saints in Medieval Serbian Literature (Kopitar collection, Ljubljana, Slovenia), 89–98; **Nikolov, A.** ‘A Useful Tale about the Latins’: An Old Bulgarian Translation of a Lost Byzantine Anti-Latin Text of the End of the Eleventh–Early Twelfth Century, 99–120; **Savova, V.** A Newly Discovered Hymnographic Work of St. Clement of Oxrid, 121–132; **Almaleh, M.** Interlingual Assymetry and a Linguistic Picture of the World: Understanding and Interpretating the Bible, 133–146; **Kojčeva, R.** Sound and Sense in the Hymnographic Text (On a Troparion from the Acrostic Triodion Kanon Cycle of Konstantin of Preslav), 147–160; **Pančeva, E.** The Pause as a Storyteller (Notes on the Punctuation in a Fourteenth-Century Masterpiece, 161–174; **Kuzidova, I.** A Glance at Medieval South Slavonic Anthologies of Wise Sentences (Genre Peculiarities, Terminology and Text Headings), 175–186; **Atanasova, D.** The Prayer-Book of Niketa (No 646 NBKM): A Case Study, 187–196; **Miltenova, A., D. Birnbaum.** Report of the ICS Commission for Computer Processing of Medieval Slavonic Manuscripts and early Printed Books (1998–2003), 227–234.

2004, № 2: Dobрева, M., Pavel Pavlov. How to Enter Data on Mediæval Bulgarian Manuscripts More Easily, or XEditMan: An XML Editor for Manuscript Descriptions, 79–96; **Gerov, G.** Une œuvre inconnue du XIV siècle: icône de saint Démétrios avec son cycle hagiographique, 143–154; **Mutafov, E.** Eine falsche Übersetzung – eine neue Ikonographie – ein nichy bestimmter Ritus *De Stauropatria Orthodoxa*, 155–170; **Stoyanov, Y.** Problems in the Study of the Interrelations Between Medieval Christian Heterodox Islam in the Early Ottoman Balkan-Anatolian Region, 171–218; **Димитрова-Маринова, Д.** Апокрифическая письменная традиция средневековой Болгарии — социо-культурные аспекты; 219–242; **Angusheva, A., M. Dimitrova.** Medieval Slavonic Child-birth Prayers: Sources, Context and Functionality, 273–290; **Radoslavova, D.** The Scribal Centre at the Village of Adžar in the 17th Century: New Data, 291–310; **Tsibranska-Kostova, M.** Le premier penitential vieux slave „Zapovedi svetih otec“ en tant que modèle du texte, 243–258; **Miltenov, Y.** The Segmentation of the *Eratopokriseis* of Pseudo-Kaisarios as a Source for the History of Its Slavonic Translation, 311–324; **Lazarova, N.** Holy Fools in an Age of Hesychasm: A Comparison Between Byzantine and Bulgarian *Vitae*, 355–390.

ДИСЕРТАЦИИ

2005

ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Елена Алексиева **Алексиева**. Динамика и трансформации на знака. Екзистенциалната семиотика в романите на Дон де Лило и в „Горски цар“ от Мишел Турние. С., 2005.

Стиляна Атанасова **Баталова**. Агиографските творби за св. Евстатий Плакида в латинската традиция до XII в. С., 2005.

Стоян Панайотов **Буров**. Езикова категоризация на предметността. Граматични класове и категории на съществителното име в съвременния български език. С., 2005. ДН

Георги Господинов **Георгиев**. Поезията на Вапцаров в медиакултурния контекст на 30-те и 40-те години на XX век. С., 2005.

Елена Славова **Гетова**. Българо-френските периодични издания от втората половина на XIX век (Възрожденски аспекти на журналистическия превод). С., 2005.

Ралица Стефанова **Иванова**. Маскарад и сотериология на злото в романа на Щефан Хайм „Ахасфер“. Естетически измерения на мотива за вечно скитания еврей в модерността. С., 2005.

Иван Георгиев **Илиев**. Епитетът в старобългарската книжнина от XIV–XV век. С., 2005.

Бойка Кирилова **Илиева**. Рецепция на италианската литература в България (Българското възраждане и италианската култура). С., 2005.

Стефана Боянова **Калдиева-Захариева**. Проблеми на съпоставителното изследване на българската и румънската фразеология. С., 2005. ДН

Ирина Петрова **Кузидова**. Южнославянски антологии със сентенции през Късното средновековие. С., 2005.

Елена Методиева **Метева-Русева**. Предизборната реч през призмата на пресата. С., 2005.

Кремена Иванова **Митева**. Повестта „Жетварят“ на Йордан Йовков — текстология и междутекстовост. С., 2005.

Светослав Любомиров **Сивков**. Метафоричност как проблема на превода. Закономерности и особености на предаване на метафорически единици на руската художественна проза на български език. С., 2005.

Бисерка Илиева **Стоименова**. Социалност и власт в либертински дискурс. С., 2005.

Биляна Божинова **Стоянова**. Структурата на публицистичен текст (по материали от новата българска преса 1999/2004 г.). С., 2005.

Владимир Стоев **Хънгов**. Праболгаризми в синхронна словообразователна система на съвременния руски литературен език. С., 2005.

Мариета Ангелова **Цончева**. Визуална комуникация в българските всекидневници 1990–2000 г. С., 2005.

Мария Георгиева **Чорлешева**. Семантичната категория степен и нейното изражаване в български език. С., 2005. ДН

НАУЧНИ ФОРУМИ

2005

ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Конференция в чест на 100 години от рождението на Змей Горянин

Институт за литература при БАН

17 май 2005 г., София

5 доклада

Национална конференция в чест на 85-годишнината на академик Иван Дуриданов на тема „Ономастика, лексикология, етимология, етнолингвистика, социоллингвистика“

Институт за български език при БАН и Софийски университет „Св. Климент Охридски“

9—10 май 2005 г., София

70 доклада на учени от България, Германия, Украйна и Молдова

Националният език в условията на чужди влияния и глобализация

(Посвещава се на 125-годишнината от рождението на акад. Стефан Младенов)

Национална научна конференция с международно участие

Съюз на учените в България и Институт за български език при БАН

28—29 юни 2005 г., София

Оксидентализмът, или (тенденциозните) „източни“ представи за „Запада“

Международна научна конференция

Българско общество за проучване на XVIII век

4—5 май, 2005, София

26 доклада на учени от България, Австралия, Белгия, Великобритания, Турция

Юбилейни Кирило-Методиевски четения

Посветени на 25-годишнината от създаването на Катедрата по кирилометодиевистика

Катедра по кирилометодиевистика при Факултета по славянски филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“

9—10 май 2005 г., София

32 доклада на учени от България, Гърция, Италия и Словакия

ИСТОРИЯ И АРХЕОЛОГИЯ

Българи и хървати в Югоизточна Европа – VII–XXI век

Научна българо-хърватска конференция
Институт по балканистика при БАН и Отделение за исторически изследвания при
Хърватската академия на науките и изкуствата
2–4 юни 2005 г., София
21 доклада

България, Балканите и Европа: регионални измерения на европейската култура

Научен семинар
Институт по балканистика при БАН
18–20 май 2005 г., София
27 доклада

България и латинският Запад

Национална научна конференция
Катедра по история при Факултета по хуманитарни науки на Шуменския университет
„Епископ Константин Преславски“ и Община Шумен
14–15 април 2005 г., Шумен

Политически, интелектуални и културни връзки между българи и гърци през XVIII–XX век

Българо-гръцки симпозиум
Институт по балканистика при БАН и Институт за балкански проучвания в Солун
25–26 март 2005 г., София
27 доклада

Правно-историческа научна сесия „Стефан Стамболов – държавникът“

Посветена на 110 години от гибелта на Стамболов
(1895–2005)
Общобългарски комитет и фондация „Васил Левски“,
Съюз на юристите в България и Софийски комитет „Васил Левски“
3 юни 2005 г., София
12 доклада

ХОРИЗОНТИ

Поглед към съвременното състояние на българистиката в Гърция. Рецепцията на българската литература в преводни антологии

Славистичната наука има за обект на изследване славянските езици и литератури, но в Гърция тя има по-широк обseg, като включва и история, богословие, право, както и останалите хуманитарни науки. Затова и известният в науката гръцки славист акад. Михаил Ласкарис при откриването на дисциплината „История на народите от Балканския полуостров“ в Солунския университет „Аристотелис“ през 1926 г. подчертава, че за разбирането на историята на всеки един народ е необходимо познаването на историята на съседните му народи. Дотогава, а и задълго след това, в гръцката наука отсъстват по-общи или конкретни изследователски трудове и постижения в областта на славистиката, както и проучвания върху историята на неславянските балкански народи. Всичко, което е писано дотогава, без значение дали е публикувано, или не, е дело на гърци, живеещи в славянските страни и най-вече в Русия. Тяхната основна цел е била да запознаят не особено многобройната гръцка читателска публика със славянския свят. Като пример би трябвало да споменем „Историята на Русия“ от Дионисий Ивирит, „Спомените“ на Арсений Еласонас, „Житието на Димитрий, царят на Москва“ от Матей Колидзидис, тритомния труд „Есета за родственост между славяноруски и гръцки“ от Константинос Иконому, издаден в Петроград през 1828 г. и др.

Липсата на славистични изследвания в Гърция и по-късно, когато вече съществува академично обучение и научни центрове в Гърция, можем да обясним с това, че гръцките учени са натоварени със задачата да изследват преди всичко своята гръцка култура и история. Гръцките учени са били твърде малко на брой, за да се насочат към изследване на историята, културата и литературата на други народи. Но съществуват и други обективни причини, главно от политически и народопсихологически характер. Отсъствието на славистика може да се отдаде и на така характерната и популярна в Гърция ‘Мегали (Велика) идея’. Към това се прибавят и политическата линия,

следствие на теорията на Фалмераиер, гръцко-българските конфликти в областите Тракия и Македония, промените в политическата карта на Европа след Октомврийската революция в Русия, а също и смяната на политическия режим в славянските страни в Източна и Югоизточна Европа след Втората световна война, когато се наслаждава и страхът от комунизма. Това са фактори, които за един период от време поставят под съмнение дори и ползването на славянска библиография от гръцките учени. Но съществуват и други обстоятелства — още по-неприятни, тъй като имат подчертано ненаучен характер и са свързани с идеологически предразсъдъци. Така например, поради европейските чистки веднага след Втората световна война, М. Ласкарис едва успява да избегне уволнението. Ученият е обявен за неблагонадежден заради удостояването му с награда от Българската академия на науките — за издаването на Ватопедската грамота на цар Иван Асен Втори през 1930 г.

Опити за систематично изучаване на славянския свят, и в частност на България, започват още през 1926 г. с наредбата за разпределение на катедрите на новосъздадения тогава Солунски университет. Към Философския факултет се учредяват катедри по история на балканските народи, включително и на България, катедра за славянски езици и филологии — паралелно с подобни катедри за румънски, албански, арабски, турски, еврейски и останалите семитски народи. Това твърде насърчително научно и изследователско начало обаче се преустановява през 1939 г. по държавно искане и тези катедри се закриват.

След края на Втората световна война — през 1953 г. — Фондацията за македонски изследвания създава Институт за балканистични изследвания (Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών) в Солун, осъществявайки мечтите на Александрос Папанастасиу. Научните интереси в новосъздадения институт не се ограничават само със славяните на Балканския полуостров, но също така се насочват и към руската филология и история. Институтът по балканистични изследвания, който се отделя от Фондацията за македонски изследвания, допринася много за развитието на балканистиката и славистиката с издаването на значителни и многобройни публикации. Към тях се прибавя и международно известното списание „Balkan studies“, както и систематическата „Славянска библиография“, която, заедно с останалите библиографии за всеки един славянски народ, се включва в годишника „Балканска библиография“ (Βαλκανική Βιβλιογραφία) — един много полезен труд, съдържащ и пълни преводи на славянски изследвания на гръцки език. Институтът по балканистични изследвания организира симпозиуми, сътрудничи си с всички балкански страни, отпуска стипендии и допринася за установяването на лични връзки с изследователи от чужбина, които помагат за доброто научно сътрудничество.

Приносна е и ролята на Школата за изучаване на балканските езици плюс руски (Σχολή Βαλκανικών Γλωσσών), създадена през 1962 година. Тя е първата по рода си в Гърция. Дотогава никъде не са били преподавани славянски езици, включително и български език. Първият преподавател по български език е завършилият Софийския университет Иоанис Лампсидис, който през 1981 г. издава и първата „Граматика на българския език“ в Гърция¹. По-късно подобна школа за изучаване на български заедно с останалите балкански езици и руски език е открита в Атина под егидата на Гръцката комисия за научни изследвания на Югоизточна Европа.

Днес със Закона за висшите учебни заведения става възможно създаването на специалността „Балканистика“, включваща и българистика, в гръцките университети. Наред с Философския факултет, в Богословския факултет на Солунския университет още от самото му създаване през 1943 г. е учредена Катедра за изучаване на историята на славянските църкви. От 1966 г. Катедрата се оглавява от проф. Антониос-Емилиос Тахиаос, а след него — от проф. Иоанис Тарнанидис. Към Богословския факултет в Университета в Атина също е открита Катедра за изучаване на история на славянските църкви начело с проф. Димитриос Гонис.

През 1971 г. в Солун излиза първият брой на списание „Cyrillomethodianum“, което бе създадено и редактирано от проф. Антониос-Емилиос Тахиаос. Изданието е замислено именно като славистично и материалите в него са със славистична насоченост и тематика. В него се печатат важни изследвания по медиевистика и кирилometодиевистика. Отново в Солун през 1974 г. се основава Гръцката асоциация за славистични изследвания (Ελληνική Εταιρεία Σλαβικών Μελετών), която поема издаването на списание „Cyrillomethodianum“.

В края на ХХ в. става възможно въвеждането на славистични дисциплини и изучаване на славянските балкански езици — български, сръбски (и руски) в университетите в съвременна Гърция. Днес в Тракийския университет „Димокрит“, намиращ се в гр. Комотини, е създаден Факултет по филологии и култури на страните от черноморския регион, в който се изучават български и руски език. Курсът на обучение е четири години. Избралите български или руски като задължителен език изучават следните дисциплини: фонетика, морфология, история на езика, история на българската литература, културно развитие на българския народ и история на България.

В Икономическия университет „Македония“ в град Солун, към Факултета „Балкански, славянски и източни науки“ задължително се изучава руски

¹ Λαμπίδης, Ι. Γραμματική της Βουλγαρικής γλώσσας. Θεσσαλονίκη, 1981.

език по време на четиригодишния курс на следване. Българският език е свободно избираем за профила „Балканистични науки“ измежду сърбохърватски, български, румънски и полски, които се изучават факултативно за две години. В учебната програма са включени още следните славистични дисциплини: увод в славистиката, теми из славянската история и увод в църковнославянския език. За студентите, специализиращи български език като свободно избираем предмет, се предлага запознаване с текстове (произведения) от българската и съответно руската, сръбската и полската литература.

През 1999 г. към Солунския университет „Аристотелис“ бе създаден Факултет по балканистика. Седалището на Факултета е в гр. Флорина. От настоящата академична година (2004—2005) Факултетът преминава към Университета на Западна Македония. Преподават се български, сръбски, а също и руски, както и останалите балкански езици: турски, румънски и албански. Изборът на един от посочените езици става задължителен и курсът на обучение е четиригодишен. Изучават се и следните славистични дисциплини: история на балканските и славянските народи, духовно развитие на славянските балкански народи по време на турското робство, увод в славянското езикознание, българска литература (или руска, сръбска) и текстове на съответния славянски език. Отговорен за преподаването на български език и литература е доц. Костантинос Нихоритис.

Този бегъл преглед на кратката история на гръцката славистика и на българистиката като част от нея, представя нейното състояние днес. Той подсказва засилващия се интерес в Гърция към славистиката и особено към балканските славянски езици и култури. Този интерес не е случаен, а е обусловен от „отварянето“ на всяка една от балканските страни поотделно и от осъзнатата необходимост за мирни добросъседски отношения, за по-близки културни и икономически контакти, от желанието за взаимно опознаване, разбирателство и развитие.

* * *

Антологиите, които представят българската литература пред гръцката общественост, не са много на брой, но затова пък при всичките без изключение се усеща огромното желание на отделните съставители да отразят най-добрите постижения на българските творци — поети и писатели, да бъдат доловени и изразени чувствата и вълненията на един съседен народ, за който не се знае много.

Една от първите антологии, представяща българския разказ, е дело на Янис Г. Бенекю и е издадена през 1964 г. в Атина. Озаглавена е „Βουλγαρικά

διηγήματα² и съдържа творби на дванадесет български майстори на разказа, започвайки безспорно с патриарха на българската литература Иван Вазов. Всеки един от авторите е представен с кратки биографични данни и с по един разказ, избран и преведен от Я. Бенеку. Същият е и автор на един кратък предговор, където споменава, че „запознаването с един чужд народ чрез неговата литература е винаги полезно, а опознаването със съседа е същевременно и необходимо (...)“. Следва един втори увод за периодизацията и развитието на българската литература от писателя Николай Дончев. Предпочетени са повече класически автори — Й. Йовков, А. Каралийчев, С. Северняк, Н. Хайтов, Г. Караславов, К. Колев, Г. Струмски, Л. Станев, П. Станчева, Ив. Мартинов и Св. Минков.

Проблемите, свързани с рецепцията на българската литература в Гърция, досега не са били обект на системно проучване. В книгата си „Гръцки литературни паралели“ българският учен и преводач Марин Жечев споменава засилващия се интерес след 70-те години на XX в. към българската литература от страна на някои гръцки издателства, като например издателство „Додони“, както и от страна на творци като Рита Буми-Папа, Никос Папас, Арис Диктеос и др.³ До момента обаче липсват библиографски или издателски каталози на българските произведения, превеждани на гръцки език, които биха подпомогнали проучването на рецепцията на българската литература в Гърция.

„Антология на българската поезия“, съставена и преведена от известния гръцки поет Арис Диктеос и издадена в Атина през 1971 г. от издателство „Додони“, е една от най-богатите и пълни антологии, представящи постиженията на българските поети. Тя е приета с възторг от гръцката културна общественост. Арис Диктеос е автор на предговора и на послеслова към книгата.

„Аз съм поет — заявява А. Диктеос, който се изразява кратко. — Моите отличителни черти са: да съм свободен, истински и да изразя любовта си към човека.“ Съставителят определя книгата, представяща българската поезия, като „свещено дело“, тъй като „идеята е [книгата] да допринесе за сближаването на двата измъчени народа, да им помогне да бъдат по-близо един до друг, (...) помагайки им за едно по-тясно опознаване и себеопознаване.“ „Знаем — продължава А. Диктеос, — че от славянските литератури, с изключение на руската, познаваме доста малко творби. Никога не е правено

² Μπενεάκου, Γ. Βουλγαρικά διηγήματα. Αθήνα, 1964.

³ Жечев, М. Гръцки литературни паралели. С., 1979, 111–113.

дори и най-малкото усилие за систематизиране, както и да бъде осведомена гръцката читателска публика за това какво става в духовното пространство на България. Затова и аз първоначално се ограничавам с литературата на северните ни съседи, тъй като българската литература има дълбоки корени в миналото — най-дълбоките може би от всички останали европейски и представлява един изключителен интерес с наблюдаваната широка палитра от лични гласове, от което се вижда, че я очаква много светло бъдеще.“⁴ А. Диктеос споделя в предговора към Антологията и мотивите, подбудили го към „свещеното дело“. Сред тях на първо място той изтъква липсата на преводи на български автори в гръцкото културно пространство.

„Тази празнота — посочва съставителят — аз я почувствах много силно през 1960 г., когато бе издадена многотомната ми работа „Антология на световната поезия“: славянската поезия се представяше в нея с много малко стихотворения. След това минаха почти 12 години, достатъчно, разбира се, за да се информирам за някои неща.“ А. Диктеос решава да се заеме с изготвянето на антология на българската поезия през 1964 г. в София, където отива като член на гръцката делегация по време на Първия балкански конгрес на писателите. Тогава именно успява да събере богат материал — на френски, на английски и на немски. Творецът изтъква огромната помощ при подбора и превода, която му оказва българският творец и преводач Стефан Гечев: „Опитах се да започна от българо-гръцки речник, но да не се лъжем, тази моя работа нямаше да успее, ако няхах помощта на моя най-добър приятел, който е и най-горещ приятел на Гърция — Стефан Гечев. Днес добивам смелостта да я публикувам. Разбира се, правя го с пожеланието да се постави едно начало, за да се запознаем още по-систематично с българската литература и да се намерят по-достойни мои духовни наследници.“ А. Диктеос завършва този кратък, но много поетичен предговор към антологията на българската поезия, изразявайки своето дълбоко съжаление за смъртта на Димитър Димов, който „беше си мечтал за едно обединение на писателите на Балканите, [и] не можа да види тази антология“. На неговата памет, която „остава да е жива сред нас“, гръцкият съставител и издателите посвещават книгата.

Антологията включва творби на общо 56 български поети — от автора от X в. Константин Преславски до Михаил Берберов. Книгата започва със средновековната българска поезия, от която са подбрани две произведения — „Азбучна молитва“ от Константин Преславски и „Молитва към света

⁴ Δικταίος, Α. Πρόλογος. ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗΣ ΠΟΙΗΣΕΩΣ. Αθήνα 1971, σ. 7.

Богородица“ от Димитър Кантакузин. След това са обнародвани 12 български народни песни. Възрожденската поезия е представена от Христо Ботев. Сред преведените негови стихотворения са: „Моята молитва“, „Обесването на Васил Левски“, „Майце си“. Включени са седем поетични творби на Иван Вазов („Българският език“, „В Рилския манастир“ и др.) Следват стихотворения от Стоян Михайловски, Пенчо Славейков („Фрина“, „Песни“, „Епиграми“), Мара Белчева, Цанко Церковски, Кирил Христов, Димитър Полянов, Пейо Яворов (с осем стихотворения, сред които и „Две хубави очи“), Димитър Бояджиев, Теодор Траянов, Николай Лилюев (с осем поетични творби), Димчо Дебелянов, Людмил Стоянов, Дора Габе, Христо Ясенев, Елисавета Багряна, поемата „Септември“ на Гео Милев, Асен Разцветников, Христо Смирненски, Николай Хрелков, Ламар, Николай Марангозов, Мария Грубешлиева, Никола Фурнаджиев, Христо Радевски, Атанас Далчев, Младен Исаев, Никола Вапцаров, Стефан Гечев, Иван Бурин, Иван Пейчев, Веселин Ханчев, Александър Геров, Богомил Райнов, Валери Петров, Димитър Методиев, Блага Димитрова, Божидар Божилов, Радой Ралин, Павел Матев, Георги Джагаров, Иван Радоев, Пеньо Пенев, Петър Карангов, Анастас Стоянов, Слав Хр. Караславов, Христо Станишев, Дамян Дамянов, Владимир Башев, Любомир Левчев, Николай Кънчев, Михаил Берберов.

Прави впечатление присъствието на автори, които в момента на съставянето на Антологията не са сред толерираните от официозната българска литературна критика (по политически и идеологически съображения). Това подсказва естетико-литературните критерии, ръководили съставителя на Антологията и неговия български колега — Стефан Гечев, както и нежеланието на двамата творци и преводачи да бъдат подвластни в подбора си на политическата конюнктура.

Специално внимание заслужава послесловът към Антологията. Докато в предговора съставителят Арис Диктеос се спира на мотивите и целите, които изданието си поставя, то в послеслова, обемащ около 40 страници, той прави обзорен коментар на българската поезия, спирайки се на най-значимите, според него, моменти в нейния развой. Съставителят обособява различните етапи в развитието на българската поезия в 15 кратки раздела, които отделя и графично. В началото Арис Диктеос предлага кратки сведения за българската история, съобразявайки се с адресата на книгата — гръцката публика. Подобно съобразяване с гръцкия читател, подтекстово или по-директно изявено, присъства в целия текст. Като например сравнението на Пенчо-Славейковото лирическо светоусещане с това на „един елин“. Или характеристиката, която прави Диктеос по повод „зримата“ и „земна“ символика в Яворовата поезия, което „само един реалистичен българин може да представи“. На места авторът поет предлага свой личен коментар за

поетическите качества на разглежданите творби. Дава и оценка на българските поети, съпоставя ги и ги сравнява един с друг (например творчеството на жените поетеси). Опитва се да определи мястото им в историческото развитие на българската поезия. Проличава и разбирането на Диктеос за спецификата на поетическия превод, за това, че е възможно при превода творбата да загуби много не само от поетическите си качества, но и от смисъла, да се промени семантичната натовареност на оригиналната поетическа метафора и пр. Историческият обзорен коментар, който прави Арис Диктеос на българската поезия от възникването ѝ до момента на представянето (1971 г.), поставя интересна проблематика. Той „документира“ собствените нагласи на пишещия — самият той изявен гръцки поет, притежаващ усет за поетическото творчество въобще. Обзорът на българската поезия от Диктеос би представлявал интерес и за българската литературно-историческа наука като опит за една оценка на историята на българската поезия „отвън“. Още повече, че Диктеос се опитва да коментира методологически критически позиции спрямо българската поезия (например марксистическата критика) във време, когато това би било недопустимо в България.

Завършвайки своя преглед на историята на българската поезия, Диктеос заключава: „В този труд съвсем накратко се опитах да представя и с малкото, което имах на разположение, (...) различните периоди в българската литература, но едно е сигурно, че българският поет винаги е бил близо до своя народ и неговия път, затова и народът не го забравя (...)“.

* * *

В кратката антология под заглавие „Съвременна българска литература“ от Костас Валетас⁵ са събрани и поместени 16 поети и 5 прозаисти. Изборът и преводът са на автора на антологията и както сам споделя в краткия предговор, той се е постарал да даде една кратка представа за постиженията на съвременната българска литература, която има сила и многообразност, които ѝ определят едно значително място сред останалите литератури в света.

Годината на издаването не е отбелязана, но в предговора съставителят споделя, че я посвещава на 100-годишнината от Освобождението на българския народ от турско робство и от смъртта на великия поет Хр. Ботев, от което може да предположим, че е излязла около 1978—79 година. Издателството не е известно.

По отношение на преводите на текстовете всички почти, с много малко изключения, са направени направо от български език. Повечето текстове са

⁵ Валетас, К. Σύγχρονη Βουλγαρική Λογοτεχνία, Αθήνα, [1978].

преведени дума по дума от български на гръцки и литературно оформени от съставителя на антологията. Малко на брой са текстовете, преведени от френски, като например на Хр. Ботев, но и в този случай е направена справка с оригинала и в увода Костас Валетас благодари на българските си приятели за това.

Антологията е един опит да се представи картината на съвременната българска литература, включваща по едно или две произведения на избрани поети. В началото са поместени текстове от Дора Габе и Елисавета Багряна, две значими български поетеси в световен мащаб, родени през XIX в., наред с тях се нареждат по-младите Слав Хр. Караславов, Андрей Германов и Любомир Левчев, родени след 30-те години на XX-ти век, които все още творят.

Авторът смята за задължително да включи корифея на българската поезия Христо Ботев, революционер и народен герой, като по този начин книгата да се посвети на столетието от Освобождението на България и на смъртта на поета. Хр. Ботев, който е връстник на въстанието от 1848 и е успял за 28-те си години да застане начело на националноосвободителното движение, да издава вестници и списания, да остави едно рядко поетично творчество, е сравнен с Ипсилантис и Ригас в Гърция.

Семето, посято от Ботев, не остава безплодно. Продължителите и наследниците му се вдъхновяват от народноборбените му идеали. Революционери и идеалисти едновременно, тези творци страстно са влюбени в своя народ и родина. Мнозина от тях са затворени, измъчвани и убити. Никоя друга литература не може да се представи с толкова много дадени жертви в борбата за свобода, както българската. Тези трагични поколения творци от Ясенов до Вапцаров държат високо знамето, понесено от Хр. Ботев, на което е извезана думата „свобода“. Това е най-общо характеристиката на всички български творци според съставителя на антологията — светоусещане, което е много близко на гръцкия читател. При преводите е запазен собственият облик на всеки един автор, неговият оригинален стил и поетично внушение.

Костас Валетас включва и петима представители на българския разказ. Авторът сам оценява постиженията в областта на разказа, като отбелязва в предговора, че „българската книжнина може да покаже чудни постижения в разказа“. Поместеното е един опит да се докосне до това какво представлява българският разказ, започвайки с писатели като Иван Вазов, Елин Пелин и стигайки до създаделя на „Крадецът на праскови“ Емилиян Станев. За поетиката на българския разказ читателят може да съди, четейки текстове, които удивляват с образите и психографията си като „Вълкът“ на Емилиян Станев или „Оръжията“ на Камен Калчев. Представени са и Орлин Василев с разказа „Атавизъм“, Николай Хайтов с „Грижата на Мито“ и „Малкият човек“ от Йордан Радичков.

Гръцкият читател може да разбере и да почувства тази проза (следователно и да се развълнува повече от всеки друг чуждестранен читател). Защото във фразите на българските творци открива едно сърце и една душа, която гори в същия ритъм с гръцките. Открива един балканска човечност и топлота, една традиция и един начин на възприемане на живота, който му напомня много за самия него. Авторът на „Съвременна българска литература“ е убеден, че за взаимопознаването, приятелството и разбирането на двата народа неговото издание полага крайгълен камък.

Мариана Илиева-Нихоритис

НАУЧЕН ЖИВОТ

Международна конференция по фразеология в Братислава

Комисията по фразеология към Международния комитет на славистите (предложена за учредяване на Седмия международен славистичен конгрес, състоял се на 3–9 септември 1978 г. в Загреб, и утвърдена през 1979 г. в Будапеща) организира в Братислава от 2 до 4 септември 2004 г. научна конференция на тема „Фразеология и идиоматика на езика на специалности в синхронии и диахронии“. В конференцията взеха участие представители от 12 страни: Словакия, Чехия, Полша, Австрия, Тайван, Унгария, Хърватия, Франция, Германия, Украйна, Русия, България.

Доклади изнесоха: В. М. Мокиенко – *Фразеологията и специалният език: аспекти и изследвания*, Е. Пейерл и Г. Квело – *Речник на австрийските фразеологизми*, Н. Алефиренко – *Фразеологизми и сложни термини*, И. Божук – *Още веднъж за унгарските елементи в руската фразеология*, Л. Даниленко – *Концептът 'занаят' в чешките и украинските пословици*, Л. Дядечко – *Крилати изрази и авторски термини*, О. Федосов – *Фразеологически единици в езика на популярната психология*, Ж. Финк – *Фразеологията в естествените науки*, Е. Ганаполска – *Изрази с компонент „опашка“ в текстовете на съвременния детектив*, А. Григораш – *Фразеологията на театралната публицистика*, В. Хлебда – *Фразеология и спорт*, Л. Ивашко – *Лексиката на селския труд като база на народната фразеология*, М. Янковичова – *Междуетникова идиоматичност в специалните текстове*, М. Симеонова – *Фразеологизмите в езика на Васил Левски*, М. Йопчинска – *Перифразата като елемент на професионалната публицистична реч*, Е. Карпиловская – *Професионалната лексика в състава на новите образни номинации на украинската публицистика*, О. Ковач – *За съдбата на библейските фразеологизми в славянските езици*. Участваха още: М. Баловски, Н. Кудрина, Е. Пайевска, М. Копривова, В. Ковал, А. Биерих, И. Бекер, А. Белхнеровска, Х. Валтер, Б. Ран, Г. Грециано, П. Дурчо, М. Ласковски, В. Хлебда, А. Григорас, Л. Валдберг, З. Холуб, и др.

Научният форум протече в добра творческа обстановка и с оживени разисквания. Беше отбелязан интересът на изследователите към съпоставителното изучаване на фразеологията и проблемите, които трябва да бъдат решени – в контекста на общите и отличителните черти на съпоставителното изследване на фразеологията на различни езици (напр. при крилатите изрази, прецедентните текстове, отрицателните качества, различните цветове и асоциациите, които поражда).

Конференцията даде добри резултати за организирано и планомерно развитие на фразеологията. Докладите ще бъдат публикувани в сборник през 2005 г.

След конференцията Международната комисия по фразеология проведе поредното си заседание (като представител на България беше поканена ст.н.с. д-р М. Симеонова), на което определи темата на следващата конференция, която ще се състои на 1–3 септември 2005 г. в Полша, – „Фразеология и языковые картины мира на рубеже веков“.

Маргарита Симеонова

**Оксидентализмът,
или (тенденциозните) „източни“ представи за „Запада“
(Международна конференция – 4–5 май 2005 г.)**

Българското общество за проучване на XVIII век е основано през 1992 г. в София. В него членуват учени от БАН, преподаватели в Софийския университет, в университетите в Пловдив, Велико Търново, Шумен, Благоевград, библиотекарите от НБКМ, музейни работници. Българското общество е активен член на Международното дружество за проучване на XVIII век и участва във всичките му начинания.

Както заявява уставът му, Българското общество подпомага изследванията на българската, балканската и европейската история и култура на XVIII век и съдейства за установяване на научни контакти и сътрудничество с чужди учени и институции. Основната форма на научен живот на обществото е организирането на интердисциплинарни конференции. В тях обикновено участват и колеги от чужбина, материалите се публикуват на уебстраницата на Обществото (www.slovar.org/c18), в специални научни сборници и колективни изследвания, списания като *Étude balkaniques* и *Литературна мисъл* и др., които на няколко пъти представят свои подборки от дискусиите на конференциите.

В резултат от последните научни форуми на Обществото до читателите достигнаха сборниците *Да мислим другото – образи, стереотипи, кризи* (С., Кралица Маб, 2001), *Модерността – вчера и днес* (С., Кралица Маб, 2003), *Пари, думи, памет* (С., Кралица Маб, 2004). Косвено свързан с дейността на Обществото е и проектът *Балкански идентичности* (www.ilit.bas.bg/bi), в резултат на който бе публикувана поредица от сборници с широко международно участие.

Последната интердисциплинарна конференция на Българското общество за проучване на XVIII в., организирана този път заедно с Центъра за академични изследвания, бе посветена на оксидентализма. Тя се проведе в Софийския университет на 4 и 5 май 2005 г. Формулировката на темата съдържа пояснението *(тенденциозните) „източни“ представи за „Запада“*, което тълкува дразнещия пуристичния слух неологизъм. Поканата предлага по-пространното обяснение.

Проблематиката, свързана с така наречения „ориентализъм“, наложена в световната хуманитаристика на първо място с известната книга на Едуард Саид, а след това и от книгата на Иън Бурума и Авишай Маргалит (*Jan*

Buruma, Avishai Margalit), представлява специален интерес за българските и балканските хуманитаристи. Тази проблематика има и своята обратна страна — не само Западът мисли „Ориента“ тенденциозно и чрез своите литературни и научни текстове се стреми да наложи своята доминация над него, но и „Изтокът“ реагира по сходен начин и се опитва да се справи с проблемите, свързани с общуването със Запада, като изгражда свои (аналогични?) ментални и словесни конструкции. Те са сравнително слабо изучени в световен мащаб и практически неизследвани в България, а дори и по отношение на Балканите и Източна Европа. Планираната конференция ще се опита да очертае измеренията на това явление.

Българското общество за проучване на XVIII в. проявява траен интерес към проблематиката на имагологията и образа на другия, към промените, които модерността налага върху мисленето на хората, към въпросите на националните и регионалните идентичности. Затова то реши да посвети годишната си конференция на оксидентализма, на неговата същност и на неговите български, балкански и източноевропейски измерения.

Темата успя да провокира интереса на колегията. Голямата част от потенциалните участници от България и чужбина подчертаваха актуалността на проблема. На уебстраницата на Обществото сравнително рано се появили линкове към някои основни публикации, свързани с оксидентализма. Същевременно мнозина предпочетоха негласно да въведат свое разбиране на непривичния термин, което варира от някакви не напълно експлицирани синоними на „модернизация“, „вестернизация“, „Запад“ и пр. до по-удобното „образи на Запада“ или на някаква негова част.

Струва ми се, че зад всичко това може да се потърси израз на убеждението, че в българската, балканската и източноевропейската култура не може да се наблюдава оксидентализъм или поне че той не е характерен за нея. Пряко или косвено се изтъкваше, че България и Балканите са изконна и отколешна част от Европа. В този контекст това несъмнено вярно твърдение представлява проблем, който има няколко аспекта. В известна степен то имплицитно носи в себе си европоцентризъм и убеждението, че неевропейското е, все пак, в някаква степен несъвършено, недоразвито, непълноценно, вторично. Оттук и нежеланието да се насочи вниманието към оксидентализма, който като дистанциране от Запада или поне като поглед към него отвън разкрива някакви неевропейски елементи в своята култура.

Подобна позиция има своите основания. Към тях се прибавя обилната проевропейска реторика, характерна за времето на конференцията — буквално дни след като България подписа Договора за присъединяване към Европейския съюз. Едва ли обаче само на това се дължеше слабият интерес към явления от края на XX и началото на XXI в. Участниците се чувстваха много по-комфортно на територията на XIX и първата половина на XX в.

Едно от малкото изключения бяха наблюденията на **Йорданка Бибина** върху „турския поглед към Запада“, които достигаха буквално до наши дни.

По-сериозното затруднение бе (и е) междинният, хибридният характер на балканските култури и мнозина охотно се позоваваха на познатата теза на Мария Тодорова. Наблюденията върху конкретни явления навеждаха на подобни изводи, които присъстваха още във въвеждащия доклад на **Николай Аретов** „Що е оксидентализъм и има ли той почва у нас? Предварителни тезиси в търсене на литературните аспекти на проблема“. Особено интересни бяха разсъжденията на **Раймон Дегрез** (Гент) за сложната диалектика между „елинизация“ и „европеизация“ в България през Възраждането, в която позитивните и негативните нагласи образуват сложен възел. Със сходна широта на погледа **Йелда Демираг** (Анкара) представи „Панидеологиите в Османската империя“, а **Саня Велкова** разгледа „Самоидентификации между Изтока и Запада: гръцките характеристики на балканския феномен в края на XIX и началото на XX в.“ В този контекст попада и доклада на **Ясмينا Мойсиева-Гушева** (Скопие) „Запад срещу Изток“, който разглежда аспектите на конфликта в контекста на обществения дебат в Република Македония. **Диана Мишкова** до голяма степен обобщи картината на представите за Европа на Балканите от XIX в. и успешно проблематизира някои битувачи в науката възгледи.

Ценни наблюдения върху български материал се съдържат в текстовете на **Бисера Дакова** „Кратък речник на Ориента (или за непроявения дебат между Ив. Богоров и Д. Войников)“ и на **Десислава Лилова** „Европа като колониален господар: дебатът за железниците във възрожденския печат“. Назад във времето ни върна текстът на **Рая Заимова**, който чрез въпроса „Католикът хан Тервел?“ хвърля светлина върху европейските образи на българското и българските образи на Европа. **Надежда Андреева** разгледа „Европа в лириката на Асен Разцветников“, а **Албена Вачева** — някои аспекти от големия дебат за „родно“ и „чуждо“ в българската култура от първата половина на XX в. От сходен материал **Румяна Л. Станчева** потърси конструирането на образите на Запада, като постави акцента на положителното в тях и се усъмни във възможността за съществуване на оксидентализъм поне в контекста на българския модернизъм. **Антоанета Балчева** разгледа оксидентализма като реторични форми на самоидентификация.

По-косвена връзка с темата имат наблюденията на **Бойка Илиева** върху образа на Италия и италианците в българските възрожденски учебници по география и на **Кристина Петкова** върху немски литературни мотиви в поезията на Петко Р. Славейков.

Повечето от участниците по-охотно говореха за ориентализма на чуждите наблюдатели, а и за ориенталистки тенденции в българската и балканската култура. На няколко пъти бе констатирано и преплитане между ориента-

листките и оксиденталистски дискурс. Такъв характер имаха наблюденията на **Надежда П. Александрова** върху един руски пътепис „Една „европейка“ в турската провинция, или какво виждат жените“. **Радослава Илчева** разгледа интересни примери от руската култура за мястото на облеклото в културологичната антитеза Изток—Запад.

Особен проблем, който несъмнено предполага по-голямо внимание, представляват „вътрешните“ критики към западната култура, които понякога използват някаква фикционална „ориенталска“ гледна точка. Един от най-ярките примери е „Персийски писма“ на **Монтескьо**. На конференцията бяха разгледани подобни елементи в „Дон Жуан“ на **Байрон** (**Витана Костадинова**) и една забравена днес, но популярна някога творба от същата епоха — „Анастасий, или мемоарите на един грък“ от **Томас Хоуп** (**Людмила Костова**). Това породило любопитни сложни конструкции, които могат да бъдат оспорвани, но зад които стои някакъв реален проблем. От друга страна, тези текстове обогатиха дебата с представянето на други виждания за разглежданото явление, застъпени в трудове като „Оксидентализмът: Образи на Запада“ (1995), редактиран от **Джеймс Кериър**.

Поне като предложение за дебат в конференцията негласно участваха няколко текста на автори, които не успяха да присъстват физически: **Лари Уолф** (Бостън) „Духът на 1776: полската и далматинската декларации за философска независимост“; **Лийла Ганди** (Мелбърн) „Нееднозначен оксидентализъм: колониално желание и разочарование“ (посветен на отношението на **В. С. Найпол** към Англия); **Уенди Брейсуел** (Лондон), „Ориентализъм, оксидентализъм и космополитизъм: Балкански пътеписи за Европа“; **Елена Налбантова** „Идеологът **Раковски** и неговият експеримент „Хиндистан“; **Любомир Георгиев** „Българите католици в Трансилвания през XVIII в. като опора на Запада в карпатското княжество“.

Поканата да се потърсят оксиденталистски тенденции в „своята“ култура несъмнено е сериозна провокация пред българската хуманитаристика. Вярвам, че дори когато не ги намираме или дори отказваме да ги търсим, присъствието в концептуалното поле, свързано с оксидентализма, е полезно за осмислянето на собствената ни култура и света около нас. В този смисъл реалният дебат на конференцията за оксидентализма, който бе плодотворен, със сигурност ще продължи и вероятно ще излезе от чисто научните форуми.

Николай Аретов

Юбилейни Двадесет и пети Кирило-Методиевски четения

На девети и десети май 2005 г. Катедрата по кирилометодиевистика към факултет „Славянски филологии“ на СУ „Св. Климент Охридски“ проведе своите редовни пролетни четения. За първи път тази година те бяха съпроводени с изложба, посветена на юбилейния четвърт век от създаването на Катедрата. Експозицията бе открита в Университетска библиотека с участието на проф. Д. Петканова, основател на Катедрата, и на проф. И. Христова, неин настоящ ръководител.

В конференцията взеха участие учени от България, Италия, Гърция и Словакия, а докладите се поделяха в широки хронологически и тематични граници (от най-ранната епоха на покръстването до ранновъзрожденски културни феномени).

Кл. Иванова изложи своите наблюдения за включването на апокрифни и неканонични текстове в календарните средновековни сборници (минеи и панегириди). Книжовната практика за включване на апокрифни слова към корпуса от канонични произведения, посветени на отделни християнски празници, бе детайлизирана с конкретни текстове. *Е. Коцева* сподели размисли за отношението между битова и философска лексика в старобългарската преводна литература и доразви свои разсъждения върху полисемията на гръцките и славянски понятия „слово“, „битие“, „източник“. *С. Бърлиева* представи развитието на култа към св. св. Кирил и Методий в латиноезичната култура според чешки и полски служби и хърватски глаголически текстове, като подложи на критика хипотезата за съществуването на непрекъсната латинска традиция на култа към светите братя. *К. Попконстантинов* аргументира своя отговор на въпроса прогонен ли е гръцкият език от България в 893 година. На базата на богат материал от печати, надписи, амулети от Равна, Крепча, Мурфатлар и Черноглавци, както и сведения от литургичната практика и църковните списъци с антропоними, той ревизира тезата на В. Златарски, че след Преславския събор гръцкият език престава да бъде необходим и разкри наличието на своеобразен църковен и книжовен билингвизъм по това време (IX—X в.). *Т. Славова* откри някои примери за специфика или за неправилна употреба на относителните местоимения в старобългарски език. Върху материал от *Ефремовска кормчая*, *Златоструй*, *Чергедски молитви*, *Чудовски псалтир*, *Шестоднев* тя онагледи превръщането на относителните местоимения в абсолютни релативи и посочи случаи, в които те се употребяват без релативна функция. *А.-М. Тотоманова* обобщи тенденциите

при морфологичните ограничения върху изпадането на слабите ерове в представки и в наставки на думите. Предложените в доклада наблюдения подкрепиха тезата ѝ, че еровете в префикси и суфикси се подчиняват на закона за запазване на кореновата морфема като сричкотворна и поддържат условията за по-лесна артикулация. В своето изложение върху българския назализъм *Б. Велчева* се спря на отделни етапи и развойни прояви като деназализация, назална асимилация, африкатизация, озвучаване на следваща съгласна и загуба на назалната преграда според фонетичната позиция. *А. Джелъова* предложи типологична характеристика на родителния падеж в старобългарски език с оглед на глаголната рекция. *Д. Петканова* коментира изворите, използвани от Григорий Цамблак при написването на *Житието на Стефан Дечански*, за да установи какви елементи — фактологични и литературно-композиционни — е заимствал книжовникът за своята агиографска творба. В заключението си Петканова откри свообразната Цамблакова еманципираност от фактологичната еднопластовост при компилирането, като подчерта, че той използва своите източници преди всичко като литературни текстове. *И. Добрев* предложи свой прочит на текста от *Битолския надпис* на цар Иван Владислав, като коригира разчитането и реконструкцията на Й. Заимов. В доклада бяха повдигнати отново дискуссионните въпроси за произхода на името Шишман и за времето и мястото на Самуиловата смърт. *К. Нихоритис* (Солун) представи с много нагледни материали от гръцки църкви богослужебната традиция на св. Седмочисленици в Гърция. По-подробно той се спря на култовете към тях в Охрид, Мосхопол, Берат, Флорина и откри ролята на Охридската архиепископия за развитието на култа към св. Климент и св. Наум. *И. Иванова* коментира палеографската дата на миниатюрите в четвороевангелията от XVI—XVII в., като представи свои наблюдения с илюстративен материал по ръкописи от ЦИАИ (София), Зограф (Атон), Румънската АН (Букурещ) и НБКМ (София). *Л. Тасева* изведе няколко словообразователни тенденции в средновековни преводи според материал от триодни синаксари, *Диоптратата* на Филип Монотроп, *Псалтира* и *Книга на пророк Исая* в паримейния и в тълковния ѝ превод. Тя установява конкретни статистически съотношения в избора при превеждане на гръцки двукоренни думи (композиата), еднокоренни думи или словосъчетания и на гръцки префигирани и непрефигирани думи или словосъчетания. *М. Димитрова* се спря върху проблема за характера на превода на новозаветни цитати в тълкуванията на *Песен на песните* в ркп. 2/24 от сбирката на Рилския манастир. Преведеното от Константин Костенечки *Тълкувание* на Теодорит Кирски според нея не ползва готови новозаветни преводи, а книжовникът е превеждал самостоятелно, придържайки се максимално точно към перифрастичната гръцка основа. *П. Петков* коментира лексикални особености на превода на житието на св. Йоан Златоуст в ркп. 2/23 от сбирката на Рилския манастир. В доклада той обърна внимание на интересен лингвистичен момент от

превода — специфичния начин за образуване на числителните имена, който според него не представя типични славянски форми. *К. Станчев* (Рим) разви вижданията си върху идеята за връзката между азбука и вяра, като анализира текст от ркп. Borg. lat. 483 от Biblioteca Apostolica Vaticana и писания на Спиридон Потьомкин. Идеологическите проблеми в привлечените текстове разкриват директното отношение между език, графична система и избор на религиозно изповедание. *Н. Драгова* разви своето становище за жанровите особености на латинските жития на княз Борис-Михаил, като подчерта силното отклоняване от стандартната агиографска форма на текстовете чрез включване на елементи от жанра на световна хроника. Тя предложи и тълкувания на етимологията и произхода на упоменатите в „житията“ имена, както и разграничаване на фолклорни предания и писмена балканска традиция в текстовете. *Б. Мирчева* систематизира данни за славянския култ към св. Еразъм Ротердамски, като установи обръкване в писмената традиция заради смесване на имена и изобразяването му сред св. Седмочисленици. *Л. Мавродинова* се опита да отговори на въпроса за значението на „зрънцата“ („топчетата“) при плетеничните мотиви от Късната античност и Средновековието. Тя откри подобна структурна аналогия при старинни подови мозайки с пресечени ромбове, при които се постига симетричност на плетениците на същите места, в които се изобразяват зрънцата. *Д. Пеев* установи поне три лексикални пласта по отношение на воинската терминология в славянския превод на *Юдейската война* на Йосиф Флавий. В названията за части на крепости, съоръжения и обсадни машини той констатира употреба на руски (хронологически най-късен) пласт, на общославянски и на трети, който по маниер на превеждане и словообразуване се свързва със Симеоновата епоха. *Д. Атанасова* сравни достъпните ѝ преписи на староизводното мъчение на св. Арета и християните с него, като разграничи наличието на две групи в писмената традиция на текста. Според нея най-вероятно съществува по-късна редакция на житието, която е засвидетелствана в ркп. № 644 от Хилендарския манастир (от XIV в.). *Я. Милтенов* изложи нови данни за българския превод на *Диалозите* на Псевдо-Кесарий. На основата на регистрираните от него грешки в преписите, той изказа мнение, че те може да са резултат от превод, извършен при диктовка на оригиналния гръцки текст, който не винаги е бил схващан (акустично) правилно. *И. Трифонова* коментира лексикални варианти в най-ранните южнославянски преписи на *Апокалипсиса*, като ги съпостави с по-късните постоянни славянски дублети, посочени в изследването на *Апокалипсиса* от К. Грюнберг. *И. Христова* разглежда „благодатта“ като важно новозаветно понятие, което формира своята идеология през опозицията със старозаветните „страх“ и „закон“. Като анализира първоначалната семантична стойност на думата в старобългарски (‘добротворение’), тя проследи варирането на думите „благодат“ и „радост“ в оригинални и преводни славянски текстове. *М. Йовчева* коригира

своя теза, че два цикъла от *Октоиха* са дело на св. Климент Охридски. В доклада си тя изказа твърдението, че въпросните химнографски текстове не са част от локална балканска традиция и макар че са с неустановено авторство и без акростихове, не могат да бъдат отнесени към оригиналното старобългарско творчество. *Л. Матейко* (Братислава) сподели своите наблюдения върху различните варианти на славянския превод на гръцкия канон на Методий Патарски. Заключение от неговите съпоставки е, че е извършена по-късна редакторска работа над славянския превод, която не е синхронна на времето на първоначалното превеждане от гръцки. *И. Буюклиев* се опита да постави средновековния текст в по-широка интерпретативна рамка, като го обгледа като художествен текст. Той разграничи различни равнища на писане и четене на текста: според неговото предназначение, аудиториите, към които е адресиран, и средите, които го пораждат. Докладът на *Е. Зашев* беше посветен на отношението на ркп. Fl. Med. Laur. Plut. X. 3 (Библиотеката на Лоренцо Медичи във Флоренция) към славянския превод на *Patrum Spirituale*. Въпросният ръкопис според него съдържа един от най-пълните преписи на съчинението на Йоан Мосх и съставът му много се доближава до този на т.нар. *Синайски препис*, въпреки че флорентинският паметник не е негов пряк изходен текст. *К. Кабакчиев* постави въпроса за това дали Константин Костенечки действително разграничава звук и буква. Анализът на примери от трактата „За буквите“ показва, според Кабакчиев, че книжовникът диференцира само теоретично звук от буква, а собствената му писмена практика разкрива, че той не прилага конкретните правила в свои текстове. *О. Пърличева* разгледа слабо разработвания проблем за кирило-методиевската традиция в словата и беседите на Григор Пърличев. Тя коментира редица негови слова, произнасяни в Охрид, Солун, Габрово, които са били посветени на църковния въпрос, на българския език и на просветата. В края на четенията бяха включени два културологични доклада: *К. Рангочев* се спря на културните комуникации между Родопите и Рила в устната култура, а *Р. Малчев* проследи смяната на топографските кодове и преосмислянето на средновековните и възрожденски реалии в българския национален химн.

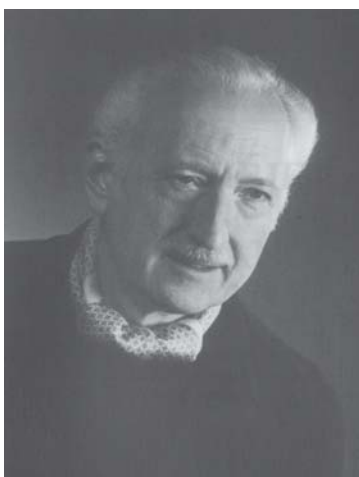
По време на юбилейните четения на Катедрата по кирилометодиевистика се състояха две лекции на проф. К. Станчев от Трети римски университет. На 12 и 13 май той изложи своите проучвания за българските католици от XVII в. и в контекста на барокова Европа, и за тяхната книжовно-просветна и литературна дейност. Лекциите запознаха препълнените аудитории с интересни данни около живота и дейността на най-активните радатели на католицизма в България като Петър Солинат, Илия Маринов, Петър Богдан, Филип Станиславов.

Ирина Кузидова

ПРОФИЛИ

Волфганг Геземан на 80 години

С уважение и признателност отбелязваме тази година юбилея на заслужилния радетел на българистиката, големия приятел на България, проф. д-р, почетен доктор на Софийския университет Волфганг Геземан.

Роден на 28 юли 1925 г. в Аленщайн, Източна Пруссия, той прекарва ученическите си години в Прага, където баща му, известният учен Герхард Геземан (1888—1948), е професор по славянски филологии в Пражкия немски университет. Едва навършил 18 години, Волфганг Геземан постъпва в армията и попада във френски плен, откъдето бива освободен през 1948 г. От 1948 до 1953 г. следва в Мюнхен славянска филология и паралелно с нея —

английска и романска. Сред професорите му в славистиката е видният учен Алоис Шмаус. Насочвайки се към словесното творчество на южните славяни и по-специално към това на българите, В. Геземан продължава традицията на баща си. Не случайно за заслугите към българистиката на Герхард Геземан е включена статия в енциклопедия „България“. Неотдавна синът Волфганг Геземан направи отново достойние на читателите художествения превод от баща си на „72 песни на българския народ“. С докторския си труд на тема „Епически изследвания. Романът на Иван Вазов“, защитен през 1956 г., Волфганг Геземан документира избора на българистиката като своя основна изследователска област. Професионалният му път преминава от асистент в Майнц през Семинара за славянски филологии в Мюнхен, където се хабилитира през 1970 г., до избирането му за професор в Саарския университет в гр. Саарбрюкен.

Хабилационният труд на проф. В. Геземан е в областта на руската литература — „Откриването на нисшите народни слоеве в руската лите-

ратура. Към диалектиката на един литературен мотив от Кантемир до Белински“. Примери за откривателските наблюдения на юбиларя и върху руската литература са студии като тази за стиловите фигури в разказа „Смъртта на чиновника“ от А. П. Чехов и най-вече обстояното изследване „За рецепцията на ‘железницата’ в руската литература“. Навярно мотивът за ‘железницата’ е провокиран от факта, че той олицетворява за изявения компаративист една вътрешнолитературна и национална комуникация, едно движение в пространството и времето. В. Геземан проследява развитието в рецепцията на ‘железницата’ в различни литературни жанрове от Гогол, Белински, Добролюбов, Некрасов и Тургенев, до Бели и Пастернак, и хвърля междутекстов мост към автори на световната литература като Уитман, Зола и Хауптман.

Голямата любов на В. Геземан си остава българистиката. В словото си по повод удостояването му със звание ‘доктор хонорис кауза’ на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, от гледна точка на понятието ‘прагматика’, той формулира четири стълба, на които се опира всеобщата роля на българистиката: старобългаристиката, славянското православие, учението на богомилите и културнополитическия устрем на българския народ.

Благодарение на ерудицията си на класически литературовед, на детайлното познаване на литературните факти и творческо прилагане на необходимия метод, имайки винаги предвид езика като художествено средство и ролята на читателя, В. Геземан прави открития в своите текстови анализи, в резултат на които съумява убедително да ситуира явленията в националния и в световния литературен развой и да осъществи своите приноси към международната българистика.

Особено внимание в научните си изследвания В. Геземан отделя на Българското възраждане, като го разглежда от трите аспекта: ‘диахрония’, ‘синхрония’ и ‘динамика’. Пише за Васил Априлов, за братя Миладинови. В типологически план съотнася, теоретически мотивирано, използваното стихосложение при Константин Миладинов и Василий Тредяковский, което служи, за да изрази носталгията по родината. „Криворазбраната цивилизация“ на Добри Войников тълкува като „явление на диатопика“. Юбиларят високо оценява в труда си „Българи от старо време. Бележки към раждането на българския народен разказ“ литературно-културното дело на Любен Каравелов. Верен на своето междутекстово разбиране на литературата, Геземан търси мястото на Каравелов и в славянския духовен живот. Интерпретирайки „Българи от старо време“ като ‘антропогеография’ на родината на Каравелов, той прави наред с това както отправки към Гогол, така и дефинира значението на Каравелов за възникването на сръбския общественокритичен реализъм. В рамките на българската литература Геземан открива продуктивната рецепция на Каравеловия ‘народен разказ’

в творчеството на Елин Пелин и Йордан Йовков. Сериозен е приносът на В. Геземан и в изследване творчеството на Христо Ботев със студията му „Текстуално-лингвистични наблюдения върху лириката на Христо Ботев“. Нов е подходът към поезията на Ботев от гледна точка на текстлингвистиката, според автора учение за начина, по който се осъществява комуникацията. В случая Геземан, в смисъла на Р. Якобсон, се обръща към езиковедството с оглед на литературоведската интерпретация.

В. Геземан проучва литературоведски възлови явления в българската литературна история. В книгата му „Романното изкуство на Иван Вазов“ (с която се връща към темата на докторската си дисертация) романите на българския класик „Под игото“, „Нова земя“ и „Казаларската царица“ са поставени в контекста на жанра и неговото развитие. Като прилага сравнителния метод, Геземан прави отправки най-вече към френския и руския роман, от една страна — към Евгений Сю, Дюма и Юго, от друга — към Гончаров, Тургенев и Толстой.

В научните съчинения на В. Геземан не липсват разработки нито за „Бай Ганьо“ от А. Константинов, нито за „На острова на блажените“ на П. П. Славейков. Във връзка с проблеми на съвременната българска проза немският българист е писал за Вера Мутафчиева, за Иван Мартинов, за Димитър Коруджиев и за редица други творци.

Обясним е интересът на В. Геземан към българската рецепция на немската литература. Посветил е студии както на предпоставките за възприемането на немската литература в България през XIX век, така и конкретно на българските преводи на Гьотевия „Фауст“.

Една от големите заслуги на проф. В. Геземан за развитието на българистиката в Германия е инициерирането и учредяването на лекторат по български език в Саарския университет. Възможност за това разкрива сключването през 1979 г. — отново по негово предложение и с активно негово участие — на Договор за сътрудничество между СУ „Св. Климент Охридски“ и Саарския университет. Започва активен обмен на преподаватели и студенти, който обхваща не само българисти и германисти, но и представители на почти всички факултети. Известни са например успехите на съвместните археологически разкопки. През 1988 г. във връзка с 40-годишнината и 100-годишнината съответно на Саарския и на Софийския университет се подготвя и издава със съставител, от страна на Германия проф. Геземан том „Немско-български културни отношения“.

Проф. д-р В. Геземан е съосновател през 1980 г. заедно с проф. д-р Хелмут Шалер и д-р Кирил Харалампиев на поредицата „Българска сбирка“ (Bulgarische Sammlung). Съредактор е на „Българска библиотека“ (Bulgarische Bibliothek) и на годишник „България“ (Bulgarien-Jahrbuch), както и на няколко авторитетни международни славистични поредици. Не случайно възстано-

веното през 1966 г. от проф. Х. Шалер и от него „Немско-българско дружество за поощряване на връзките между Германия и България“ с председател проф. Х. Шалер го избира още на първото си събрание за почетен член.

В знак на благодарност за изключителните заслуги на проф. Волфганг Геземан към българистиката в чужбина са отличията, с които го е удостоила българската страна: медал „1300 години България“, орден „Кирил и Методий“ I ст., медал на СУ „Св. Климент Охридски“ със синя лента, д-р хонорис кауза на Софийския университет.

Със своя принос за духовното присъствие на България в научния и културния живот на Германия проф. Волфганг Геземан допринася за откриване пътя на нашето завръщане в Европа. Нека с чувство на признание му пожелаем още дълги години ползотворна дейност.

Избрана библиография

- Die bulgarischen Faustübersetzungen. – *Die Welt der Slaven*, 5, 1960.
 „Altväterliche Bulgaren“. Bemerkungen zur Geburt der bulgarischen Volkserzählung. – In: *V. Intern. Slavistenkongreß, Sofia. 1968. Beiträge*. Göttingen, 1963.
 Die Romankunst Ivan Vazovs. Epische Studien. München, 1966.
 Die Brüder Miladinov. Zum Ringen um ihr hundertjähriges Erbe. – *Bulgarische Jahrbücher*, 1, 1968.
 Zur Funktion des J in der urslavischen Synharmonie. – In: *Xenia Slavica*. Den Haag–Paris, 1975.
 Zum Stellenwert der slavischen Versionen des Vater-Sohn-Kampfmotivs in der Heldenlieddichtung. – *Anzeiger für Slavische Philologie*, 9, 1977.
 Baj Ganju und die anderen. Eine komparativ-typologische Studie. – In: *VIII. Intern. Slavistenkongreß, Zagreb, 1978. Ref. und Beiträge*. München, 1978.
 Zur Rezeptionsproblematik „Baj Ganju“. – In: *Bulg. Literatur und Geschichte*. Neuried, 1980.
 Текстуално-лингвистични наблюдения върху лириката на Христо Ботев („Елегия“). – *Език и литература*, 1980, № 6; Също и в: *Български език*, 1981, № 1.
 Slavistische Literaturwissenschaft. Kritischer Forschungsüberblick. – *Osteuropa*, 40, 1980, № 8–9.
 Zur literarischen Diatopik von ‘Heimweh’. Vasilij Trediakovskij und Konstantin Miladinov. – In: *Komparatistik: Festschrift für Konstantinovič*. Heidelberg, 1981.
 Zur bulgarischen Wiedergeburt: Diachronie, Synchronie, Dynamik. – In: *1300 Jahre Bulgarien*. Neuried, 1981.
 Vera Mutafčievas Roman „Belote zu zweit“. Zur Kunst- und Emanzipationstangente. – *Slawische Rundschau*, 2, 1982.
 Към изследването на Българското възраждане: диахрония, синхрония, динамика. —

- В: *I Междунар. конгр. по българистика. София, 1981. Доклади. Бълг. култура и взаимодействието и със свет. култура. 3. С.*, 1983.
- Penčo Slavejkovs „Insel der Seligen“: Prisma – Spiegel – Brennspeigel. – *Mitteilungen des Bulgarischen Forschungsinstituts in Österreich*, 7, 1985, №1.
- Amplituden bulgarischer Gegenwartsprosa: am Beispiel Ivan Martinovs und Dimitar Korudžievs. – *II Intern. Bulgaristikkongreß. Sofia, 1986. 21. Beiträge*. Neuried, 1986.
- Die altslavische Religion im Lichte der Brüdermission. – In: *Symposium Methodianum*. Neuried, 1988.
- Der Begriff ‘Klassik’ und die bulgarische Literatur. – In: *X Intern. Slavistenkongreß. Sofia, 1988. Slavist. Studie*. Köln, 1988.
- Die Berücksichtigung deutscher Literatur in der „Balgarska Christomatija“ durch I. Vazov und K. Veličkov. – In: *Deutsch-bulg. Kulturbeziehungen 1878–1918*. S., 1988;
- Gedanken zu einem möglichen neubulgarischen Kulturmodell. – In: *Von der Pruth-Ebene bis zum Gipfel des Ida*. München, 1989.
- Dobri Vojnikovs „Falschverstandene Zivilisation“. Ein Fall von Diatopik. – *Festschrift für P. Brang zum 65. Geburtstag*. Bern, 1989.
- Fremde Impulse bei der Ausbildung des Gattungssystems in der bulgarischen Wiedergeburtsliteratur. – *Kulturelle Traditionen in Bulgarien*. Göttingen, 1989.
- Rezeptionsbedingungen deutscher Literatur in Bulgarien im 19. Jahrhundert. – In: *Bulgaristik-Symp. Marburg 1990*. Neuried, 1990.
- Der kulturelle Überläufer. Überlegungen anhand slavischen Textmaterials. – In: *Festschrift für E. Wedel zum 65. Geburtstag*. München, 1991.
- Slavische Gegenwartsliteraturen als komparatistisches Desiderat. – In: *Aspekte kult. Integration*. München, 1991.
- Boris Aprilovs ‘Weites In-See-Stechen’. Bilanzierung einer Erzählung im Verlöschen des Sozialistischen Realismus. – In: *Festschrift für H.-B. Harder zum 60. Geburtstag*. München, 1995.
- Die Bulgaristik in pragmatischer Sicht. – *Bulgarische Jahrbuch*, 1997.
- Slavistische Literaturwissenschaft: Ausgrenzung oder Korrelat? – In: *Ars Philologica*. Frankfurt a. M., etc., Wien, 1999.

Емилия Стайчева

Генадий Литаврин на 80 години

Генадий Григориевич Литаврин, който тази година празнува своята осемдесетгодишнина, е учен, когото едва ли е потребно тепърва да бъде представян в нашите научни среди. Той е отдавна признат специалист сред византоложките кръгове в Европа и в САЩ, разбира се покрай кръга на своите руски колеги. А за всеки български историк медиевист е достатъчно да прелисти втори том от Кирило-Методиевската енциклопедия, който излезе през 1995 (но беше комплектуван в по-ранен период), където е статията за него от Петър Ангелов, или пък да погледне още по-ранната статия на Цв. Чолова за неговата шестдесетгодишнина в „Исторически преглед“ (1985, № 9—10, 128—130), за да се убеди в обхватното му изследователско творчество, което

в последното десетилетие се увеличи с неизменното за него темпо.

Впрочем Литаврин е колкото византолог, толкова и специалист по средновековна българска история. Неслучайно в краткия очерк за научната му дейност, който И. П. Медведев и Б. Н. Флоря отпечатаха в първия сборник, посветен на неговата седемдесетгодишнина, публикациите му са разделени на две части, като е подчертано, че той е „отменний славист, выдающий специалист по истории Болгарии, тем не менее, остается византинистом *par excellence*...“ (Вж. ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ, Μ., 1999, с. 72). Без да се опитвам да сложа граница между тези две близки области в средновековната история, ще започна с българското минало, защото всъщност самият той започва с него. През 1954 г. той защитава дисертация на тема „Борьба болгарского народа против византийского ига“ и публикува през 1960 г. монографията си „Болгария и Византия в XI—XII вв.“ (вж. също и на български език: „България и Византия /XI—XII век/, С., 1987). По-късно, в 1977 г., излиза обобщеният му труд „Византийское общество и государство в X—XI вв. Проблемы истории одного государства. 976—1081“. За тези трудове в споменатия преглед на научното му творчество е казано с право: „охват тем в них поистине энциклопедический“. И действително те бяха настолно четиво за много специалисти. Но и по-късно Литаврин не престана да отделя внимание на образуването и развитието на българската държава в ранния ѝ период, а

също така и да посвещава немалко страници на периода, когато Византия успява да възвърне властта си над целия Балкански полуостров, а средновековна България изчезва като държава за век и половина.

Нека започна с ранния период в българо-византийските отношения. Между няколко му изследвания в тази област ще спомена най-вече „К проблемите на формирането на българското государство“ (Советское славяноведение, № 4, 1981, 29—48) и паралелно с тази статия двата му доклада, представени по време на първите два конгреса по българистика, а именно: „Славяне на Подунавья во время образования Болгарского государства“ (в: Първи международен конгрес по българистика. Болгарската държава през вековете. Доклади. С., т. 1, 1982, 36—47) и „Славяне и протоболгары. Традиции и реалност“ (в: Втори международен конгрес по българистика. Пленарни доклади. С., 1986, 24—41). За мен е важен преди всичко начинът, по който той поставя тези многократно разисквани въпроси — у него има уравновесяване, когато разглежда отношенията между двата етнически елемента, които стоят в основата на формирането на българската държава, без да отива в една или друга крайност. Тази му позиция, както и проблемите за ролята на Византия в сложността на балканската обстановка, е застъпена и в по-късно време в общите ни публикации за балканските и славянските държави и народности, за които ще стане дума по-долу. Разбира се, в последно време между по-младото поколение български медиевисти се набелязва и продължават да се появяват някои по-нови позиции — търсят се по-далеч в азиатските територии и по-рано във времето елементите, които довеждат до държавния период на средновековна България, като се оставя по-настрана славянското присъствие. Но аз смятам, че ние — от по-старото поколение — сме винаги доволни да имаме възможност за съпоставка на теории и мнения в търсенето на историческата истина около възникването и развитието на средновековна България. А на Литаврин трябва да се отдаде най-вече заслугата за основните изследвания върху придвижванията, бита, общественото развитие и контактите на славяните с другите етноси, особено що се отнася до района на Долни Дунав.

Бих припомнила, между редицата му изследвания, анализът, който той предлага в един свой доклад, изнесен на XVII-ия международен конгрес по византология във Вашингтон през 1986 г., за тенденциите у т.нар. „варвари“ — предимно славяните — да изградят собствена идейно-политическа позиция, когато техните предводители са обикновено в конфронтационен контакт с Византия и нейните владетели и взаимно се окачествяват с отрицателен знак (вж. „Византийци и славяне“, в: The 17-th International Byzantine Congress, Major Papers, Washington 1986, 369—383). Своите ясно изразени възгледи за отношенията между Византия и славянския свят Литаврин отново поднася, пак като резултат на дългогодишните си изследвания, в пленарния си доклад

на XIX международен конгрес на византолозите в Копенхаген през 1996 г. (вж. „Византия и славяне до и после принятията ими крещения“, в: *Byzantium, Identity, Image, Influence. Major Papers. XIX International Congress of Byzantine Studies*. Copenhagen, 1996, 88–96). Тук той за пореден път разглежда в обобщен вид традиционната политика на византийската империя в стремежа ѝ да интегрира в своите предели голяма численост от славянски маси и неотстъпно да се стреми към етнокултурната им асимилация. Набляга и на ролята на вече съществуващата българска държава като трайно препятствие пред Византия да възстанови цялостно властта си над Балканския полуостров.

Защо засегнах тази въпроси в рамките на международните изяви и редуването на последователните конгреси и други научни срещи и конференции? Защото в тях Литаврин представя последователно и синтезирано пред широк кръг специалисти есенцията на множеството си публикации по една проблематика, която е органически свързана с научните му интереси и представя едно от основите звена на неговата продукция, както личи впрочем дори от един бегъл поглед на библиографията му. Основните му трудове са известни. Те са налице в оценките, които намираме за него. Но бих искала да обърна внимание и на някои негови кратки статии, които някак по-лесно се изплъзват от околото на читателя, ако той не е тясно свързан с тази проблематика. На първо място, нееднократно съм обръщала внимание на „Славинии VII–IX вв. — социално-политическите организации славян“ (в: *Етногенез народов Балкан и Северного Причерноморья. Лингвистика, история, археология*, М., 1984, 193–203; препечатана в: *Византия и славяне*. Спб, 1999, 518–526), защото в тази статия ясно и убедително е проследен статутът на толкова дискутирания термин „славинии“. На второ място се спирам на излязлата десет години по-късно негова статия „К вопросу о Вифинских славянах“ (*Старобългаристика*, XVIII, 1994, № 4, 40–47), където — все в духа на споменатата интеграционна политика на Византия — се дава много добър коментар на едно сведение от сфрагистичен материал за славяни, „депортирани“ в тази провинция, в която по-късно вероятно ще намерим в манастира Олимп самите Методий и Константин-Кирил Философ с тяхното обкръжение. В последно време Литаврин отпечата в поредицата „Славяне и их соседы“ (10, 2001, 6–15) статията „Славяне и протоболгары. От хана Аспаруха до князя Бориса-Михаила“. Все в рамките на българо-славянските отношения тук намираме едно много добро обобщение на изследванията му по тези въпроси, които го занимават, както той се изразява, отпреди 20 години. Връщайки се към тези отношения, които разглежда на три етапа, Литаврин стига до заключението, че с покръстването при Борис-Михаил в България се ликвидира културно-идеологическият дуализъм. Ще прибавя накрая (за да не се връщам към същата поредица) „Славяне и их соседы“, 11-та сvezka,

която излезе неотдавна, през 2004 г., под общото заглавие „Славянският мир между Римом и Константинополем“, където неговата публикация носи заглавието: „Етнически и политически симпатии пограничных областей между Византией и Болгарией в первой половине XIV столетия“ (с. 163–170).

Между последните изследвания на Литаврин добавих и тези, за да покажа, между другото, колко силно присъства у нашия автор неговата научна *активност* в тълкуването на изворовия материал, който той познава основно и използва сам, а също така поднася и на други специалисти. Относно познанието на изворите, което е характерно за Литаврин и на което е обърнато внимание пак от И. П. Медведев и Б. Н. Флоря в споменатия очерк за него, е уместно да се добави и това, което са казали колегите му от „Византийският временник“ в поздравлението, което отправят за 70-годишнината му в т. 56 от 1995, с. 7, а именно че той е „блестящий теоретик и тонкий знаток источников“. Нека припомним напр. много използвания превод на съчинението на Константин Багрянородни „De administrando“ (вж. Об управление империей. Текст, перевод и комментарий, под редакцией Г. Г. Литаврина и А. П. Новосельцева, М., 1989). Но в това отношение най-силно впечатление прави обемистият му труд „Советы и рассказы Кекавмена. Сочинение византийского полководца XI века. Подготовка текста, введение, перевод и комментарий Г. Г. Литаврина“. М., 1972. Този труд, който в това първо издание обхваща 740 страници, донесе не само редица отзиви на автора му, но и званието „доктор на науките“. От няколко години Литаврин подготвяше ново издание, което наистина излезе през 2003 г. с малко промененото заглавие „Кекавмен. Советы и рассказы. Поучение византийского полководца XI века. Издание второе, переработанное и дополненное. Подготовка текста, введение, перевод с греческого и комментарий Г. Г. Литаврина“. СПб, 2003. По библиографски път разбрах, че това второ издание е вече налице, но за съжаление още не съм могла да го видя и да изразя радостта си, че този чудесен труд е в ръцете поне на руските читатели. Ще добавя, че покрай подготовката на този труд излязоха и няколко други публикации, по-подробни или по-кратки, по една от любимите теми на автора — тема, за която вече стана дума, когато говорихме за разнообразието на византийско-българските общувания, и то — не само етническите отношения и политическите събития, но също и много проблеми, свързани с поземлените отношения, с категориите селячество, с данъчното облагане, както и с културния обмен между Византия и българското общество. В тази връзка отново ще се спра на една сравнително необемна статия, на която съм се позовавала нееднократно, защото я намирам за много прегледна и убедителна, а именно „Les conditions de développement de la culture bulgare aux XIe- XIIe siècles“, която той изнесе на една българо-френска конференция в Париж и я отпечата в едно издание на

„Langues’ O“, именно „Les rapports entre la France et les Slaves du Sud“ (1980, 19—32; *Византия и славяне*. Спб, 1999, 410—420). Ценното в нея, според мен, е стегнатото изреждане в 11 точки на онези фактори, които са довели до принижаване в икономическия и културния живот на българския народ през разглеждания период, свеждането до по-ниско ниво на българската църква след временното унищожаване на българската държава. Същевременно пак с пределна яснота са изложени в 7 точки онези елементи, които от византийска страна са допринесли не само за съхраняване на българската култура, но и отчасти за нейното развитие на по-висок уровень и най-сетне онези особености, които са запазили значението си за съхранение на народностната памет. Бих допълнила и заключенията му за онова, което в друга своя статия от същата година той нарича етническо чувство, съответстващо на степента на етническа консолидация през съответния период (вж. „По поводу новогото исследования об образовании Второго болгарского царства“, в: *Византийский временник*, 41, 1980, с. 99).

И понеже отново заговорихме за общите византийско-български отношения, не искам да пропусна заслугите на Литаврин за развитието, вече на поширока почва, на общуванията в рамките на балканистиката. Тук отново се прояви нашето общо сътрудничество, което се разшири главно в началото на 80-те години. До голяма степен по негова инициатива през 1984 г. беше създадена една програма между Института за славяноведение и балканистика към АН СССР, Института за балканистика към БАН, Института за исторически науки към Словашката академия на науките и Института по история към Чехословашката АН за написване на няколко сборника върху общата тема „Възникване и развитие на раннофеодалните държави и народности в Средна и Югоизточна Европа“. Прочее, бяха отпечатани последователно „*Typologie Raně Feudálních Slovanských Států*“ (Praha, 1987); „*Этносоциальная и политическая структура раннефеодальных славянских государств и народностей*“ (М., 1987); „*Раннефеодальные славянские государства и народности (Проблемы идеологии и культуры)*“ (С., 1991), най-сетне обобщителният сборник „*Раннефеодальные государства и народности (южные и западные славяне VI—XII вв.)*“ (М., 1991). На втория и на четвъртия сборник Литаврин е отговорен редактор и той наистина изпълни много сериозно своята научна отговорност.

Сред разнообразната проблематика, разработвана от Литаврин, не може да се пропусне значителното място, което заемат византийско-руските отношения. Там изпъкват публикациите му за посещението на княгиня Олга в Цариград — напр. датирането на това посещение, за чието уточнение той има голяма заслуга, както и политическите и културни връзки на Киевска Русия след покръстването ѝ. Сред богатата му библиография по проблемите

и в тази област особено място заема сравнително новата му книга „Византия, България, древня Русь (IX—начало XII вв.)“, която излезе през 2000 г. и в която аз виждам обобщение на много постановки, на които той се спираше в продължение на много години.

Сред аргументите, които самият той привежда, за да предложи този си труд, който надминава 400 страници, бих изтъкнала не само интереса, възобновен в последно време сред научните среди към Византия, но също и най-важното за нас, именно „роля България и болгар в становлении Древней Руси как могущественно культурной державы“ и което — както той отново подчертава — не всякога се е оценявало достатъчно. Ето защо аз обръщам внимание най-вече на глава 7 от труда, където са представени с нужната задълбоченост културните отношения между Русия, България и Византия и се поставя един интересен въпрос, именно за официалните и неофициални „канални“, по които се е осъществявал този културен обмен от България към Русия. Тази именно постановка, разглеждана паралелно с чисто професионалните отношения, ме връща главно към една много интересна статия на Литаврин от 1987 г., отпечатана в „Кирило-Методиевски студии“ (кн. 4, 393—403) и озаглавена „Культурный переворот в Болгарии и древня Русь“.

Би могло още много да се говори за заслугите на Литаврин в науката, за признанието, което той нееднократно е получавал и продължава да получава както сред своите колеги, така и извън Русия. Днес той е главен редактор на „Византийский временник“, този периодичен орган, на който преди това е бил член на редколегията в продължение на много години. Той е един от зам.-председателите на Международния комитет на византолозите; беше и председател на организационния комитет на XVIII -ия византоложки конгрес, който се състоя в Москва през неспокойното лято на 1991 г. Ръководител е на Сектора по византиноведение в Института за история при РАН и член на Руската академия на науките. У нас му се отдаде заслужена почит за приноса му в българистиката и главно — в средновековната българска история. Той е носител на орден „Кирил и Методий“ I ст., както и на международната награда „Братя Кирил и Методий“, която получи през 1984 по случай 60-годишнината си. А от 1989 г. той е и чуждестранен член на БАН. Можем да дадем дълъг списък на неговите отличия и признания. Предпочитам да добавя нещо за една твърде интересна и своеобразна „беседа“ между него и главния редактор, както и издателя на втория сборник, който беше посветен на 75-годишнината му и който излезе през 2003 г. Този сборник носи заглавие „ΑΝΤΙΔΩΡΟΝ“. Там „юбиларят“, както събеседниците му го наричат, дава подробна оценка на развитието на византологията в Русия от периода на първите големи учени в Санкт-Петербург и Москва до своето време, а и трайните му научни контакти с множество специалисти в европейските научни кръгове и в Америка. Литаврин говори много красноречиво за връз-

ките, приемствеността и новото в тази област на историята и културологията, като набляга с увереност на онова, което очертава и бъдещето в средата на новите поколения учени. И аз отново бих припомнила, че в българска среда нашето колегиално общуване с него датира от 1958 г., както написах в спомените си за Института по история (вж. „Началото“ — Исторически преглед, 1998, № 1—2, с. 61), когато той получи сравнително дълга командировка у нас. Дълъг период от време, в който сме разсъждавали, обменяли мисли, спорили... А днес, в навечерието на 24 май, бих припомнила и за един „мост“ по радиото между него и мен, между София и Москва отпреди десетина години, когато говорихме отново и отново за Кирил и Методий и големия културен подем, който започва от тяхното време. Не остава друго, освен да пожелаем на Геннадий Григориевич още дълги години успешна творческа дейност и да продължават дружеските му връзки с българските колеги.

Избрана библиография

- Восстание болгар и влахов в Фесалии в 1066 г. — *Византийский временник*, 11, 1956.
- Крестьянство западной и юго-западной Болгарии в XI—XII вв. — *Ученые записки Института славяноведения*, 14, 1956.
- Болгария и Византия в XI—XII вв. М., 1960.
- Очерки истории Византии и южных славян. М., 1960. (съавт. А. П. Каждан).
- Будапештская рукопись писем Феофилакта Болгарского. — *Известия на Института по история*, 14—15, 1964.
- Темпове и специфика на социално-икономическото развитие на средновековна България в сравнение с Византия (от края на VII до края на XII в.) — *Исторически преглед*, 1970, № 6.
- Армянский автор XI столетия о Болгарии и болгарях. — В: *Славяне и Россия*. М., 1972.
- Советы и рассказы Кекавмена. Сочинение византийского полководца XI в. Подгот. текста, введ., пер. и комент. М., 1972.
- Славянските земи и византийската империя в българската историография през последното десетилетие. — В: *Пробл. на бълг. историогр. след Втората световна война*. С., 1973.
- Особенности византийского и болгарской феодализма в конце XII—XIV вв. — В: *Юго-Вост. Европа в эпоху феодализма*. Кишинев, 1973.
- Юридическият статут на българските земи в състава на византийската империя. (1018—1185). — В: *България в света от древността до наши дни*. I. С., 1979.
- Новое исследование о восстании в Паристрионе и образовании Второго болгарского царства. — *Византийский временник*, 41, 1980.
- Les conditions de développement de la culture bulgare aux XIe—XIIIe siècles. — In: *Le rapports entre la France et les slaves du Sud*. Paris, 1980.

- Как жили византийцы. М., 1981; на бълг. ез. С., 1984.
- Народы Балканского полуострова в составе Византийской империи в XI—XII вв. — В: *Формирование раннефеодальных слав. народностей*. М., 1981.
- К проблеме образования Болгарского государства. — *Советское славяноведение*, 1981, № 4.
- Некоторые вопросы истории средневековой Болгарии в советской историографии. — В: *Советская болгаристика*, М., 1982.
- Славяне Нижнего Подунавия во время образования Болгарского государства. — В: *I Междунар. конгр. по българистика. София, 1981. Докл. Бълг. държава през вековете. I. С.*, 1982.
- Формирование этнического самосознания болгарской народности (VII—первая четверть X в.). — В: *Развитие этн. самосознания слав. народов в эпоху раннего средневековья*. М., 1982.
- Древней Русь, Болгария и Византия в IX—X вв. — В: *История, культ., этногр. и фольклор слав. народов*. М., 1983.
- Два этюда из истории образования Второго болгарского царства. — *Études balkaniques*, 1985, № 4.
- Место Второго болгарского царства в истории средневековой Европы. — В: *Юб. сб. в чест на Д. Косев*. С., 1985.
- Становление Второго болгарского царства и его международное значение. — *Études balkaniques*, 1985, № 5.
- Формирование и развитие на Болгарского раннефеодального государства — конец VII—IX в. — В: *Раннефеодальные гос. на Балканах (VI—XII в.)*. М., 1985.
- Проблема „славиний“ как социально-политической организаций славян в современной историографии. — В: *Рус.-бълг. връзки през вековете*. С., 1986.
- България-Византия XI—XII век. С., 1987.
- Культурный переворот в Болгарии и древняя Русь. — *Кирило-Методиевски студии*, 4, 1987.
- Введение христианства в Болгарии (IX—нач. X в.) — В: *Понятие христианства народами Центр. и Юго-вост. Европы и крещение Руси*. М., 1988.
- Византия и древняя Русь в конце IX—X в. — В: *The Legacy of Saints Cyril and Methodius to Kiev and Moscow*. Thessaloniki, 1992.
- Константин Багрянородный о Болгарии и болгаров. — В: *Сб. В чест на Д. Ангелов*. С., 1994.
- Телец и его славянские союзники. — В: *Общото и специфичното в Балк. култ. до края на XIX в.* С., 1997.
- Ethnische und politische Sympathien der Bevölkerung der Grenzgebiete zwischen Byzanz und Bulgarien in der ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts. — In: *Geschichte und Kultur der Palaiologenzeit*. Wien, 1996.
- Византия и славяне. Спб, 1999.
- Византия, Болгария, Древняя Русь. IX—начало XII в. СПб., 2000.
- Феофилакт Болгарский между Охридом и Константинополем. — В: *Florilegium. К 60-летию Б. Н. Флори*. М., 2000.

Славяне и протоболгары: от хана Аспаруха до князя Бориса-Михаила. — В: *Славяне и их соседи*. Вып. 10. М., 2001.

Les particularités du régime agraire dans les thèmes bulgare aux XIe–XIIe siècles. – In : *XXe Congrès International des études byzantines. Collège de France – Sorbonne. 15–25 août 2001*. Pré-actes. III. Communications libres. Paris, 2001.

Христианство в Болгарии в 927–1018 гг. — В: *Христианство в странах Восточной, Юго-Восточной и Центральной Европы на пороге второго тысячелетия*. М., 2002.

Особенности аграрного режима в болгарских фемах в XI–XII вв. — В: *Образ и слово. Сб. по случай на 60-годишнината на проф. Аксиния Джурова*. София, 2004.

Этнические и политические симпатии пограничных областей между Византией и Болгарией в первой половине XIV столетия. — В: *Славяне и их соседи*. Вып. 11. Славянский мир между Римом и Константинополем. М., 2004.

Василка Тъпкова-Заимова

Янис Моциос на 75 години

Гръцкият литературовед, поет и писател Янис Моциос принадлежи на няколко литератури и култури, между които е и българската. Три поколения български филолози ще го запомнят с интересните му доклади на редица конференции в България и в Гърция, а студентите — с динамичните му лекции по новогръцка литература в Софийския университет. Близък приятел на редица български писатели и учени, той написа вълнуващи редове в памет на Стефан Гечев, Марин Жечев и Тончо Жечев.

Янис Моциос е роден в 1930 г. в живописното село Деспотис, област Гревена в Гърция. След като завършва начално училище в Деспотис и прогимназия в Гревена, през 1954 г. се

записва във Филологическия факултет на Университета в Ташкент. Тук той се запознава с големия учен Андрей Белецки, който е ръководител на катедрата по теоретично езикознание. Така под негово ръководство Янис Моциос през 1958—59 г. започва да проучва новогръцката литература, в резултат на което се появяват над 40 статии в различни руски издания и в „Литературен вестник“ (Киев). Тези публикации имат голямо значение за запознаване на руската и украинската общественост с творчеството на гръцките писатели. Превежда усилено гръцка поезия и проза на руски език. Неговият аналитичен стил се формира рано, което проличава в дипломната му работа с тема върху следвоенното творчество на Янис Рицос.

През 1959 г. Янис Моциос успешно печели конкурс за аспирантура по новогръцка литература в Института за световна литература в Москва. Темата на дисертацията му, защитена през 1962 г., е за живота и делото на големия поет Дионисиос Соломос (1798—1857), основоположник на новата гръцка литература. В нея той разгръща проблема за диалога между различните литературни направления в Гърция — Класицизма, Просвещението и Романтизма. В продължение на четиринадесет години ученият работи в Института за световна литература (до 1976 г.), като пише поредица от изследвания, посветени на гръцката литература. Интересите му се простират от византийската книжнина (епичната поема „Дигенис Акрит“), през поствизантийските

образи на популярната литература, до съвременната му гръцка поезия и проза. Пише две книги, посветени на историята на гръцката литература на руски език. Превежда романите на Н. Казандзакис, К. Кодзяс и Т. Корнарос. Наред с това изследва пътищата на взаимното общуване между Изтока и Балканския юг. Вероятно по това време започва да се запознава с българската литература и култура.

Янис Моциос се завръща в Гърция през 1976 г. През 1980—1984 г. работи в Университета на о-в Крит като изследовател, а от 1984 г. е преподавател в същия университет. През 1986 г. е назначен като доцент в Университета в гр. Янина, в отделението по новогръцка филология. Той чете лекции по история на гръцката поезия (1669—1821) и по история на гръцката белетристика (1600—1821). В научните си занимания отдава голямо значение на Гръцкото просвещение през XVII—XVIII в. и връзката му с другите балкански литератури от този период. Принадлежат му също така редица анализи на поетични текстове, сред които особено се откроява работата му върху Д. Соломос и Додеканеската поетична школа. Янис Моциос има принос за компаративното изследване на Гръцкия романтизъм, на поезията през 40-те години на XX в. и на Гръцкия сюрреализъм в европейски контекст. През 80-те години се формира трайният му интерес към взаимодействието между фолклор и литература. Започва да събира и изследва изкуството на оплаквателните речетативи и народни песни не само в гръцката, но и в българската традиция, в резултат на което се появява обемист труд на тази тема. Паралелно той се занимава с преводи от руски на гръцки и съставя преводна антология на руската поезия.

Приносът на Янис Моциос в българистиката е несъмнен. Вниманието му е насочено преди всичко към произведенията на основоположниците на Българското възраждане — Паисий Хилендарски и Софроний Врачански. В своите компаративни проучвания той търси аналогични явления в гръцката литература, изследва общите тенденции и специфичните черти на Просвещението в творчеството на българските и гръцките книжовници. Разкрива кълновете на Новото време, които се изразяват както в историзма, така и в повествованието от автобиографичен тип. Той превежда на гръцки език „Житие и страдание“ на Софроний Врачански, като прилага коментар и уводна статия. В творчеството му намират място и стиховете на Хр. Ботев, които имат интересна интерпретация. Я. Моциос е един от малкото учени, които анализират манталитета на балканския човек и отражението му в литературните текстове. По отношение на литературнотеоретичното осмисляне на процесите и явленията ключова е статията му „Повторяемост модели художественного мышления в балканских литературах (XVIII—XIX вв.)“ (1984). Характерна за неговия стил като учен е богатата аргументация, с

която се защитават тезите, и в същото време — подчертаната ангажираност в общуването му с читателя. Живата авторова позиция присъства дори и в най-сложните и абстрактни литературни анализи. Наред с това Янис Моциос притежава голяма широта на погледа, умение да издирва и съпоставя съществени детайли в литературните творби. Като пример може да се посочи статията му за анакреотическата поезия в гръцката и в българската литература. Той притежава таланта да впише литературните текстове в актуалните обществени и културни тенденции, усещайки пулса на времето. Тук ще припомним, че е автор на единствен по рода си кратък обзор на историята на българската литература (1997), който е публикуван в престижно гръцко издание. Ученият е подготвил обемна монография (непубликувана), в която разглежда гръцко-български литературни успоредици от 1703 до 1876 г. В нея са намерили място студиите му върху стиховете на П. Р. Славейков, Д. Чинтулов, Хр. Ботев, а също така — „История славянобългарска“ на Паисий Хилендарски и „Житие и страдание“ на Софроний Врачански. Да се надяваме, че тя скоро ще стане достояние на читателите.

Да му пожелаем много здраве, сили и плодотворно творчество!

Избрана библиография

- „Χαϊντούκοι“ και „Αποχαιρετισμός“ του Χρήστο Μπότεφ. Οι ασκοί του Αιόλου. Ποιήματα. Με μια επιστολή του Μάρκου Αυγέρη. Αθήνα, 1973, 71–84.
Το τραγικό στοιχίο στην ποίηση τον Σολωμού και του Μπότεφ (Τυπολογική μελέτη)“. – In: Πνευματικής και πολιτιστικής σχέσεις Ελλήνων και Βουλγάρων από τα μέσα τον ΙΕ' έως τα μέσα του ΙΘ' αιώνα. Θεσσαλονίκη, 1980, 240–248.
Повторяемость моделей художественного мышления в балканских литературах (XVIII–XIX вв.). – В: Културни и литературни отношения между българи и гърци от средата на XV до средата на XIX век. С., 1984, 90–98.
Η ανακρεόντεια ποίηση στην ελληνική και στις βαλκανικές λογοτεχνίες (στα αγγλικά). – *Balkan Studies*, 25, 1985, 397–407.
Μερικής παρατηρήσεις στην „Ιστορία Γαλαξιδίου...“ του ιερομόναχου Ευθύμιο. Δωδώνη. Φιλολογία, 85, 1986, 203–222.
„Βίος και πάθη του αμαρτωλού Σωφρόνιου“ – Δωδώνη. Φιλολογία, 86, 1989, 63–108.
Σολομός και Μπότεφ (Ο θάνατος στον άργο του Σολομού και τον Μπότεφ). – Δωδώνη. Φιλολογία, 87, 1990, 61–89.
Η σνεργασία δημοτικής ποίηση και χριστιανική θρησκείας κατά την ηαραδοσιακή κηδεία και το μνημόσυνο (στα Ρωσικά). – В: Проблеми на бълг. фолклор. 8. С., 1991.
Μαρίν Ζέτσεφ. (1935–1996). – *Ελίτροχος*, 11, 1996–1997, 182–187.
Η Βουλγαρική λογοτεχνία. – В: Παγκόσμια λογοτεχνία. Αθήνα, 1997, 51–54.
Γκεόργι Κούφοφ. – *Ελίτροχος*, 14, 1998, 167–170.

18 ποιήματα του Στέφαν Γκέτσεφ σε μετάφραση Γιάννη Μότσιου. – Ελίτροχος, 14, 1998, 163–166.

Στέφαν Γκέτσεφ – ο θερμός φίλος της Ελλάδας και ο καλύτερος μεταφραστής ελληνικής ποίησης στη Βουλγαρία. – Ελίτροχος, 14, 1998, 159–166.

Αικατερίνα Ιώσηφοβα. Μικρή εισαγωγή και 10 ποιήματα της σε μετάφραση Γιάννη Μότσιου. – Φηγός. Γράμματα – Τέχνες – Πολιτισμός, 10, 2004, 51–55.

Анисава Милтенова

ОТЗИВИ

Българистична проблематика в полето на межкултурните отношения

От 1995 година в град Тулуза, Франция, със съвместните усилия на славистичния департамент в Университета „Le Mirail“ и научния център за изследвания върху славянските общества, езици и култури (CRIMS) се публикува списание „Slavica Occitania“ с главен редактор проф. Р. Комте. С амбициозната задача да изследва славянството в отношенията му с външния свят в компаративистичен и мултидисциплинарен аспект, списанието акцентира на печелещата все по-широка научна територия интеркултуралност (interculturalité), в основата на която стоят съотносимостта и взаимодействието между културните феномени. Няма съмнение, че такъв подход е ориентиран към модерно разбиране за славистиката и мястото ѝ в европейското научно и културно пространство. Списанието има възможно най-широк хуманитарен профил, успешно защитен във вече 20 тематични броя, сред които привличат особено внимание: поредицата „Германославици“ (брой 4, 9, 20), посветена на различни аспекти от славяно-германските отношения; „Славянските азбуки и интеркултуралността“ (бр.12, 2001 г.) и др.

В стремежа да популяризираме това списание сред българската научна общественост, ще представим накратко тематичния брой „Богомили, патарени и катарии“ (бр.16, 2003), осъществен под научната редакция на проф. Едина Бозоки и със съдействието на д-р Мари Врина-Николов и проф. Ж. Брьояр. За всички изкушени професионално или не от проблематиката е ясно, че този избор не е случаен и че именно във френския юг, по някогашните земи на катарите от Лангедок, е жива материалната и духовна традиция на една от най-мощните дуалистични ереси в средновековна Европа, обединила народи от Балканите до Пиренеите. Посветен на големия учен историк и приятел на България, проф. Ж. Дюверноа, броят съдържа 24 статии на учени от Франция, България, Хърватска, Италия, Швеция и др. страни. На страниците му се кръстосват гледни точки и се конфронтират мнения с динамиката и свободата на научното търсене, в които различието е естествен път за изясняване на истината. Така равносметката за съвременното състояние на

научната историография върху богомилите, катарите и патарените се превръща в опит за вглеждане в отношенията между гръко-славянския и латинския свят, Запада и Изтока на културна Европа.

Дългогодишна и плодотворна, българската изследователска традиция върху богомилството се представя достойно със статиите на петима утвърдени специалисти. Статията на П. Ангелов „Образът на богомилите в антиеретическата литература“ вписва избраната тема в проблема „образът на другия“ като исторически и психосоциален феномен и се опитва да открие конкретните мисловни стереотипи на средновековното общество, които определят оценъчното отношение към богомилите. Въпросът е ключов за коректното интерпретиране на изворите и за отговорите на много спорни въпроси около техните морални принципи, начин на живот, социално поведение. Черпейки материал от полемическите трактати на презвитер Козма, Евтимий Зигавин и Евтимий от Акмония, авторът разглежда общата негативна оценка на антиеретическите полемисти в контекста на клерикалната среда, която я поражда.

В статията на А. Милтенова „Богомилска и псевдобогомилска апокрифна книжнина в средновековна България“ се поставя фундаменталният въпрос какво характеризира апокрифната книжнина в контекста на литературния процес и какво е мястото на богомилската идеология в него. Като критикува някои идеологически обременености на вижданията за апокрифите в близкото минало, авторката разкрива комплексния характер на българската средновековна книжнина като амалгама от различни типове книжовност и широкото разбиране за апокрифното в славянската традиция. Тя се спира както на доказано богомилски текстове като *Тайната книга на богомилите* или славянското *Слово на ползу души*, така и на текстове с междинен статус между официална и неофициална литература. Интересни са авторските наблюдения върху симбиозата между литургически формули и дуалистични мотиви в някои текстове и върху групирането на образи и мотиви. Основателен е и изводът, че понятието „богомилска книжнина“ в славянската ръкописна традиция все още очаква своето уточняване.

„Богомилски теми и сюжети в средновековната българска книжнина и устната традиция“ е статията на Д. Димитрова-Маринова. Авторката преразглежда някои възлови проблеми от историята на богомилството в България като: къде точно е „родното място“ на новата еретическа доктрина (Охрид или Преслав, провинцията или столицата); каква е социалната стратификация на привържениците ѝ — обеднелите народни маси или аристокрацията; какъв е истинският обем на богомилските съчинения; как трябва да се интерпретира липсата на запазен писмен корпус от текстове и дали отговорът не е в елитарния характер на книжнината им и др., които носят важна информационна и

обобщаваща стойност за чуждестранните специалисти, интересуващи се от търсенията на българските си колеги.

В. Панайотов се спира на *Житието на Пионий* от *Великите четимини* на митрополит Макарий и особено на така наречената *Молитва на Пионий*, която отсъства във византийския източник. Авторът акцентира върху редица моменти от текста, които провокират аналогии с еретическите възгледи или конкретни практики (възможността жени еретички да изповядват, аскетичния пост, позоваването само на Христос, а не на Троицата и др.). Анализирани са и конкретни езикови данни, които съставляват възможен инвентар от близки до дуалистите словесни формули.

Последната статия от български автор е на Г. Василев, който се спира на дуалистичните идеи и образи в произведенията на Уйлям Тиндейл. Авторът привежда факти в подкрепа на хипотезата, че в превода си на Светото писание и особено в интерпретацията на Новия завет Тиндейл е повлиян от богомилско-катарската философия. С излизането от строго славистичната проблематика и с навлизането в терена на компаративистиката и литературната типология, статията се нарежда сред няколко други в сборника, в които се търси резонансът на еретическите идеи в нечие лично творчество или отделно произведение (С. Анджелкович за Петър Петрович Негош, Ф. Лиозур за Лев Карсавин и др.). Всички български доклади са преведени на френски език от Мари Врина-Николов, с което не само се защитава преобладаващо франкофонският характер на списанието, но и българските изследователски постижения намират по-ефикасен отзвук сред западноевропейските специалисти.

Към българската проблематика се отнася и статията на С. Патри, посветена на името на поп Богомил. Известно е, че въпросът е породил остри полемики, вариращи от отричането изобщо на историческата личност с това име до детайлни анализи на самия ономастичен факт. След преглед на редица хипотези авторът разглежда славянското Богомил и гръцкото Теофинос през призмата на ирански семантичен модел, изразяващ отношение на близост между човека и божеството. Той свързва номинацията с проблема за характера на българското богомилство като неоманихейство. Богомил е име с конкретни религиозни функции, което основателят на българската секта вероятно сам си е избрал като инициация в новата вяра — практика, позната и сред съвършените манихеи в Мала Азия.

Т. Дракопулос представя по оригинален начин „Аскетическият аспект“ на богомилството, подкрепяйки идеята за връзка между ереста и монашеските среди от X век, а Ж. Л. Биже обобщава обилието от факти върху комплексния проблем за връзката между богомилите и катарите. На босненските християни дуалисти са посветени статиите на изтъкнатите специалисти Фр. Шаньек и П. Л. Тома. Върху специфични изследователски про-

блеми на катарството се произнасят водещи имена като: Е. Бозоки „Тайната книга на катарите: връзка между Изтока и Запада“; П. Санчес „Катарството: източен произход в две тенденции“; А. Брьонон „Проповедта на еретиците“ по материал на инквизиторските архиви от XIII и XIV век. Особено внимание заслужават двете статии на Ж. Рош и на И. Хагман, посветени на аспекти от изследването на един извор, върху чиято автентичност още се спори — така наречената *Харта на Никита*, възникнал вероятно през XII в., но запазен само в по-късни преписи. Най-накрая, с метафоричното заглавие „Les noms et la chose“ Ж. Дюверноа, с размах на историка, върви по стъпките на общото и различното между отделните дуалистични секти.

Плурализмът, с който може да се подходи към тематиката на броя, проличава и в статията на господин Й. Плевнеш, посланик на Република Македония във Франция, който предлага възможен сценарий за филм, инспириран от *Тайната книга на богомилите*.

Няма съмнение, че с богатата културологична проблематика, с модерните подходи, с толерантността към различието тематичният брой „Богомили, патарени и катари“ поставя жалони за ползотворно сътрудничество между специалисти от различни държави. Във време, когато повсеместно се констатира известен отлив от славистиката като университетска дисциплина и изследователска област, може да се надяваме, че вписването на традиционалното в новите европейски научни и културни структури ще създава и нови възможности за изяви и контакти. Списание „*Slavica Occitania*“ предлага такава възможност. По случай десетгодишнината на изданието нека пожелаем на френските слависти и на всички негови настоящи и бъдещи сътрудници творчески успехи.

Марияна Цибранска-Костова

И. Билярски. Покровители на Царството. Св. цар Петър и св. Параскева-Петка. С., Вулкан — 4, 2004. 111 с.

Новопоявилата се книга на И. Билярски не може да не предизвика интерес в медиевистичните среди. В нея авторът спира вниманието си на развитието на два култа — тези към св. цар Петър и св. Петка Епиватска. Проследяването на тяхната история и значение за България и българите в епохата на Средновековието е свързано с изясняването на въпросите за изграждането на идентичността на властта, легитимираща се посредством първия през периода X—XII век и чрез втория през XIII—XIV век; за пътищата на присъединяване на българската държава към християнската общност; за формирането на имперска държавна идеология и стремежа да се създаде държава, която да „замести“ империята на Новия Рим, което изисква и установяването на сходни култове с тези от Константинопол и търсенето на същото небесно покровителство на властта.

Книгата е разделена тематично на две части. В първата И. Билярски проследява формирането и откроява значението на култа към св. цар Петър за държавната и политическа идеология в Първото царство. По въпроса за датата на неговата канонизация, както и за почитането на паметта му през Средновековието няма единно мнение в литературата, което се дължи на факта, че култът не е добре представен в изворите. Основният източник, с който изследователите разполагат, е службата за него, запазена в съкратен вариант в два български ръкописа — *Драгановия миней* от XIII век и в миней от същата епоха (XIII—XIV век), съхраняван в Националната библиотека в Белград под №434 (139). Нейният задълбочен анализ, отбелязването на паметта на българския владетел в богослужебните сборници, както и упоминаването му като светец в текста на *Виргинската грамота в Разказа за зографските мъченици* (писан вероятно в началото на XIV век) и в *Дриновия поменик* дават основание на Билярски да заключи, че цар Петър е единственият български владетел, който е бил обявен за светец през Средновековието, твърде вероятно още в X век.

Във връзка с изясняването на въпроса за сакрализацията и идентичността на властта авторът обръща внимание на връзката между култа към св. цар Петър и този към св. цар Константин Велики — един от типично имперските култове в Константинопол, символ на „обновяването“ на империята, на нейната легитимност и сила. В България, според Билярски, идентични функции има култът към св. цар Петър. В подкрепа на тази своя идея той използва

сведенията, съдържащи се в текста на *Житието на св. Йоан Рилски* от *Драгановия миней*, в което религиозната ревност на цар Йоан I Асен е сравнена с тази на св. цар Константин и св. цар Петър, и в *Българската апокрифна летопис* от XI век, където раждането на император Константин е разположено във времето на царуване на цар Петър. Тези факти показват според автора, че в идейния мир на българите двата имперски култа са обвързани и цар Петър се възприема като покровител и обновител на държавата. По типология неговият култ може да се причисли към този на владетелите покръстителите. През неговото царуване в България се изгражда истинска християнска държава от византийски тип, едно православно царство. Управлението му е етап от присъединяването на страната към византийската общност, „когато България приема онзи облик — едно общество, държава, култура, които се основават на идеята за втора Империя въвн от Константинопол, за една Византия извън Византия“ и в този смисъл, подчертава авторът, цар Петър е също един от нейните покръстителите. Неговата значимост в българската история се проявява и чрез изявата на култа му в политическата сфера. На практика всички претенденти за българската корона в периода XI—XII век приемат името Петър, за да легитимират претенциите си за власт. Цар Петър е споменат и в преписката на цар Калоян (1197—1207) с папа Инокентий III (1198—1216), чиято цел е да бъде обосновано възстановяването на царството.

Специално внимание в първата част на книгата е обърнато и на един въпрос, който е твърде значим за изучаването на отношенията между държавата и църквата в България — на съотношението и съвместното представяне в изкуството на култовете на св. цар Петър и св. Йоан Рилски, един от небесните покровители на царството, чието почитане е широко разпространено, но все пак никога не се превръща в култ, с който се идентифицира властта.

Култът към св. цар Петър не прекъсва — той и до днес присъства в българския църковен календар, но постепенно губи политическото значение, което има през XI—XII век. Това се дължи не на някаква вътрешна изчерпаност, а на конкретно исторически причини. В началото той е заменен от култа към св. Димитър Солунски. Обяснението за това се корени в самата характеристика на градозащитните култове към светците войни, които по дефиниция имат политическо звучене. Впоследствие почитането се пренася върху св. Петка Епиватска, която е не само небесен покровител на столицата и на държавата през Второто царство, но се превръща и в патрон на властта.

Втората част на книгата е посветена на голямото политическо значение, което има нейният култ в историята на българите, румънците и сърбите. Функционирането му като царски се обосновава, както убедително доказва И. Билярски, от факта, че в някои свои проявления култът към св. Петка се сближава, а понякога и съвпада по особености и политико-религиозни

функции с този към пресв. Богородица Градозащитница в Константинопол, който стои в основата на осмислянето на вселенската империя, на нейните небесни основания и покровители, а също и на характера на властта на василевсите. Авторът изрично подчертава, че сходството между двата култа е вторично създадено по време на престоя на мощите на св. Петка в Търново след битката при Клокотница (1230 г.), когато са пренесени в града от Йоан II Асен (1218—1241).

Почитането на светицата като защитница на столицата, закрилница на властта и небесна застъпница е добре засвидетелствано в агиографските и литургичните текстове. Билярски обръща специално внимание на химнографските произведения. Той подчертава сходството между култа към пресв. Богородица и този към св. Петка, откриващо се и в начина, по който са конструирани службите за тях и отбелязва, че градозащитният култ намира място само в някои по-късни добавки на най-ранната служба за св. Петка. Особено внимание е отредено на т.нар. *Търновска служба*, която, според автора, е най-яркият израз на градозащитния и политически характер на култа. Разгледани са обръщенията и молитвите, отправяни към светицата, част от които са свързани със закрилата на царския град и молбите, които тя отправя към Бога за него, а друга — с победата над видимите и невидими врагове. Важен момент в службата е почитта, отдавана на св. Петка от „нейния град“ и споменаването на неизчерпаемостта на богатството, което е придобил Търновград в нейно лице. Тези елементи са от важно значение за култа, доколкото специалното почитане, което ѝ се отдава, е причина и за особената функция на култа към нея. Като съпоставка изследователят разглежда култа към св. царица Теофано в нейната служба, писана от патриарх Евтимий, където, според него, „царската“ интерпретация на култа е очевидна, но същевременно духът на текста е съвършено различен от този за св. Петка, тъй като в този култ има градозащитни елементи, но липсва функцията на легитимация на властта.

Освен в химнографията и агиографията пряката връзка между осмислянето на властта и култа към св. Петка се потвърждава от текста на някои официални документи. Така напр. св. Петка е включена в клетвената формула на грамотите, с които цар Йоан Александър (1331—1371) дарява или потвърждава определени привилегии на венецианците.

Сходството между Богородичния култ и този на св. Петка се потвърждава и от житийния фресков цикъл на светицата в църквата в с. Арборе (Молдова), от който ясно личи, че създаването и разполагането на сцените се намира в композиционна и духовна връзка с изобразяването на Акатиста. Тези наблюдения потвърждават и факта, че култът към св. Петка в Молдова се изгражда твърде рано, още в края на XIV век, и то на основата на български агиографски текстове — тези на Патриарх Евтимий и на Григорий Цамблак.

Книгата на И. Билярски предлага един нов, интересен поглед върху проблемите на политическата идеология в средновековна България. Разгледаните въпроси са поставени в широк изворов контекст. Изследването заслужава несъмнено вниманието както на специалисти, така и на по-широк кръг читатели.

Десислава Найденова

По следите на едно капитално творческо дело

Не са много личностите в историята на българската култура, за които може да се каже, че създават нещо **капитално**. Д-р Маньо Стоянов е един от тях. Десетилетия той можеше да бъде видян в Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, на втория етаж, влизащ тихо в читалня № 1 (така наречения интимно от всички нас „старопечатен отдел“), за да не смути четящите. Гледахме го с благоговение, с респект, с възхита. А той учтиво кимваше, без винаги да ни познаваше лично, но с убеждението, че след като около десетина пъти ни е видял в тази читалня, значи и ние сме „по следите на...“. В този смисъл онасловяването на научния сборник, посветен на 100-годишнината от рождението на д-р Маньо Стоянов — „По следите на българската книга. Описи. Находки. Библиология“ (съставител Венета Ганева, отговорен редактор Радка Колева, Пловдив, 2004) — е най-верният ориентир за разчитане на неговото творческо дело. Той осмисля мястото на книгата в българския културен развой в три основни насоки: **книгата като материален израз на знанията и възможностите на възрожденското време; пътя към книгата; грижата за възрожденската книга**. Това са и трите проблемно-тематични насоки на изнесените от повече от 50 участници доклади на организирания от Народна библиотека „Иван Вазов“ в Пловдив национален колоквиум.

Сборникът „По следите на българската книга“ има амбицията да проследи богатите, сложни и често противоречиви пътища на създаване, издаване, разпространение и възприемане на българската книга, разгледани през призмата на съотнасяне с направеното от д-р М. Стоянов. Във всеки от тези клонове на научно изследване приносът на д-р Маньо Стоянов е впечатляващ. Всеки един от представените текстове диалогизира с различни аспекти от творческото му дело. В този нарочно търсен диалог се срещат не само различни изследователски позиции, но и различни поколенчески разчитания. Един основен блок от статии въвежда в биографично-библиографското поле, запознавайки читателя с направеното от д-р М. Стоянов. Същевременно този ракурс присъства и във всяка една от статиите в целия сборник. Текстовете като: „Живот отдаден на книгите. Биографични данни за д-р Маньо Стоянов“ (Е. Манева), „Д-р Маньо Стоянов като директор на Пловдивската народна библиотека. 1945–1948“ (В. Ганева), „Изключителният живот на Репертоара на д-р Маньо Стоянов“ (П. Ангелова), „Географска карта на българската книжнина“ (А. Тотоманова и И. Калоянова), „Маньо

Стоянов – един от исполините на българската библиография“ (Д. Правдомирова) запознават с личността на д-р М. Стоянов, с неговите управленски умения, с изработената от него стратегия като директор на Пловдивската народна библиотека, насочена към доближаване до европейските стандарти, с новаторството при изработване на „географската карта“ на българската книжнина. Безспорен принос за българската наука е неговият *Репертоар*, дал живот на десетки изследвания, дисертации и извороведски трудове. На този капитален труд са посветени немалко статии в сборника.

В сборника се откроява нещо симптоматично – заразителният подтик, породен от направеното от М. Стоянов, става мощен генератор за издирвания и фактологични открития. В полето на направеното от него, с реверанс към учения, но и с усвоения завет да се продължава започнатото от него, попада статията на Ю. Николова „*В диалог с Репертоара на Маньо Стоянов или за първия новобългарски печатан календар от 1818 година*“. Като се опира на концептуалната мисъл на М. Стоянов, че историята на българската книжовност не се изгражда само от върховете постижения, но и от приноса на „най-скромните“, с твърдението „нека и техните имена влязат в репертоара на българската възрожденска книжнина, защото тази книжнина, подобно на една гора, се състои не само от вековни буки като П. Р. Славейков, Г. Раковски, Л. Каравелов, Хр. Ботев, но и от дребни храсти и фиданки“, Ю. Николова открива за българската наука, с прецизността на литературния историк изследовател, един малко известен автор – Цвятко Хаджигеоргиев от Панагюрище, изготвил първия печатан български календар. Такъв извороведски характер носят немалко от изследванията в сборника: „*Диалогът между книгите (близости на паратекстовите конструкти в книгите на ахъчелебийските книжовници от края на 19 век)*“ (Н. Томова), „*Житието на св. Рада Пловдивска и биографичната традиция на Възраждането*“ (И. Добрева), текст, който прокара перцептивни нишки с цял един корпус от възрожденската текстовост, „*Ръкописни псалтирии в библиотеката на Софийската духовна семинария „Св. Иван Рилски*“ (Д. Шишиев), „*Памет за книгата (деятели, описи и книги, документираны в библиотеката на първо българско читалище „Еленка и Кирил Д. Аврамови“ – Свищов*“ (В. Спасова и М. Колева), „*Книгите в Монтанския архив – специфични и съществени извори за Българското възраждане*“ (К. Цолова) и др.

Проблемната насока в изследванията на д-р М. Стоянов, проследяваща пътя на книгата през Възраждането, е осмислена концептуално в две важни статии – „*Приносът на д-р Маньо Стоянов за проучването на българо-гръцките културни взаимоотношения*“ (Н. Данова) и „*Из историята на руската книга в България през Възраждането (нови находки)*“ (Хр. Манолов). Тези две изследвания са обемни и като теоретико-културологичен проблем, и като извороведски находки, вписващи в една перспективна хума-

нитаристична тенденция направеното от д-р М. Стоянов. Н. Данова проследява етапите на проучване на българо-гръцките културни връзки през Възраждането в творчеството на М. Стоянов, обозначени в капиталния му труд „Опис на гръцките и други чуждоезични ръкописи в Народна библиотека „Кирил и Методий“, както и в труда „Стари гръцки книги в България“, очертава профила на книгите му, дали основата на едно модерно и прецизно фактологично тълкуване на този проблем. Ценните наблюдения на Хр. Манолакев върху методологическия принос на М. Стоянов в основополагащата му статия „Руската книга в България до Освобождението“ (1955) са допълнени и от нови находки, които актуализират, както отбелязва и авторът, „скритите и многопосочни диалози с руската книга“ (с. 217). В посока на подобни наблюдения са и текстовете: „Осем документа за историята на Старозагорската епархия“ (Сн. Маринова), „Личната библиотека на проф. Александър Балабанов“ (М. Младенова), „Опис на старопечатните книги, съхранявани в Ловешкия исторически музей (начало на своден каталог на библиотека „Проф. Беньо Цонев“ — Ловеч)“ (Д. Еврева), „Личните библиотеки в Габрово през Възраждането“ (Вл. Балчев), информации за личната библиотека на Йордан Ковачев в статията на Е. Пенкова, някои акценти в осъществяваната ретроконверсия на различни каталози в интересния материал на Р. Кирилова и Б. Минчева „Д-р Маньо Стоянов и ретроконверсията на българските старопечатни книги 1806–1878 г., или традиции и съвременност в обмена на информация“ и др.

Обглеждането на различните аспекти на грижата за книгата — от съставянето и издаването до разпространението и тълкуването — е осъществено чрез няколко статии, които разширяват изследователския хоризонт на сборника. Безспорен интерес предизвиква изследването на Л. Михова „Книгата и илюстрацията през епохата на Българското възрождане“, един сам по себе си сложен и многоаспектен проблем, който е разгледан в следата на направеното от д-р М. Стоянов за илюстративното оформяне на възрожденската книга. Съпоставянето на словесния и иконичния образ в статията е перспективно виждане, което отключва други възможности за анализ — културологични, изкуствоведски, социокултурни. Оригиналната находка в статията на А. Странджева „Философът-герой от/по учебник“ насочва към един модерен, но не много изследван проблем — за появата на героите философи във възрожденската книжнина, за идеализацията, но и за пейоративното тълкуване и пародирането. В разчитане на направеното от М. Стоянов не убягва и актуализирането на един важен за възрожденската култура проблем — за съотнасянето с европейското. Той е видян от Е. Гетова в статията „Човекът и пресата през Възраждането. Диалогът с Европа в историко-идеологическите построения на възрожденската преса“ като важен текстопо-раждащ проблем. Важен акцент в очертаване на възрожденската грижа за

книгата съдържа изследването на М. Кайкиева *„Пазарджишките спомоществатели на драмата „Лукреция Борджиева“ от Виктор Юго, в превод на Константин Величков и Георги Николов, 1872 г.“* Тя поставя един основен въпрос на социокултурното изследване на Възраждането — ролята на спомоществованията за появата и разпространението на българската книга. Все в тази посока е и изследването на *„Книгата и комуникативността на еснафа през Възраждането в творчеството на Никола Начов“* (Цв. Неделчева). Съдбата на възрожденската книга е разнопосочна, което ясно личи и от интересното изследване на П. Парижков *„Българското възрожденско книжарство в социокултурен аспект“*, изследване, с което се оформя корпусът на литературно-социологическите прочити на появата и разпространението на възрожденската книга, залегнали в основополагащи текстове на д-р М. Стоянов.

Сборникът *„По следите на българската книга. Описи. Находки. Библиология“* е несъмнен принос в съвременната хуманитаристика. Той очертава изследователския образ на един от най-видните изследователи на българската книга — д-р Маньо Стоянов — чиито базисни трудове дават десетилетия насоки за изследване, издирване, за извороведски и методологически открития. Прочитането на материалите през призмата *„по следите на...“* очертава едно предимство — на направеното чрез капиталното дело на д-р Маньо Стоянов, но и набеязва един осъществен завет — на преоткриване на нови изследователски обекти и територии.

Румяна Дамянова

Българо-турски военни отношения през Първата световна война (1914—1918). Сборник от документи. Съставители: Милен Куманов, Иван Коев, Кемал Еюп. С., Гутенберг, 2004. 686 с.

„Всеки час в Цариград телеграфът ни носи все по-тревожни новини. Шансовете за една общоевропейска война растат ежедневно. Ако не успее да се локализира Австро-сръбската война и се начене Общата война, никой не е в положение да определи на чия страна ще бъде успехът от гигантския двубой между Великите сили, нито пък какви политически промени той ще донесе в Европа...“ С тези тревожни вести, изпратени дни преди започването на Първата световна война от българския военен аташе в Цариград полк. Марков до Началник щаба на българската армия, започва наскоро излезлият документален сборник „Българо-турски военни отношения през Първата световна война (1914—1918)“. Той е подготвен от екип, включващ трима съставители, петима технически сътрудници, редактор, коректор и художник. Двамата съставители — Милен Куманов и Иван Коев са известни в историческата наука с разностранните си научни интереси и ценните документални публикации, посветени на значими исторически събития и личности. Радостен е фактът, че към съставителския екип се е приобщил и представител на законодателната власт — депутатът Кемал Еюп, който е изкушен от възможността да се приложи наученото от уроците на историческото ни съжителство в общото ни бъдеще.

След предговора на М. Куманов, който синтезирано запознава читателите с взаимоотношенията между България и Османската империя след 1878 г., в сборника са намерили място няколко любопитни шифровани поверителни телеграми. Те са прелюдия към сключения на 6 август 1914 г. Договор за съюз между България и Османската империя. Двустранното съюзно споразумение между довчерашния вековен „поробител“ и младата българска държава на пръв поглед сякаш е парадоксално събитие в техните взаимоотношения, защото от 1878 до 1913 г. между тях възникват множество остри конфликти, често прерастващи в дълготрайни дипломатически кризи. Те са породени от действията на различни фактори (ВМОРО, ВМОК, Екзархията) и низ от събития — Кресненско-Разложкото въстание (1878/1979), Съединението (1885), Горноджумайското и Илинденско-Преображенското въстание (1902/1903), Обявяването на българската независимост (1908 г.) и др., за да се достигне до Балканските войни (1912/1913 г.), в които двете държави водят помежду си кръвополитни военни действия.

След началото на Първата световна война обаче позициите на България и Османската империя се сближават. Неравностойните предложения на Великите сили към София и недоверието на българското общество към бившите „съюзници-разбойници“ (Гърция и Сърбия), че ще отстъпят „педа земя“ от завоюваните територии, са сред основните причини, които отвеждат българската държава през октомври 1915 г. в лагера на Централните сили — там, където вече от една година е Турция. Общият стремеж на София и Цариград да възвърнат наскоро загубените си територии притулва отколешната им вражда и нарежда техните военнослужещи рамо до рамо в най-кръвопролитната и непозната по мащаби до този момент световна война.

В следващите страници на сборника са намерили място редица документи, включващи непознати факти за военно сътрудничество между българските и турските войски на Добруджанския и на Южния фронт в Македония. Стига се дотам, че ранени или заболели турски военнослужещи в началото на военните действия получават здравна помощ в български медицински пунктове и болници; на турски военни части се отпускат оръжие, боеприпаси, каруци и др. Същевременно български военначалници, по молба на главнокомандващия и военен министър Енвер паша, изготвят атестации на турски военни командири. За проявена храброст на фронтовите линии 1 913 души български военнослужещи (вкл. цар Фердинанд и престолонаследника княз Борис Търновски) са наградени с турски медали и ордени. Българското командване от своя страна награждава 1 138 военнослужещи и няколко граждански лица от Турция. Документите в сборника проследяват развитието на военните действия и сътрудничеството между войските на двете държави до излизането им от войната пред есента на 1918 г. Интересна информация „изтича“ и от поверителния преглед на чуждия балкански печат. В редица случаи публикуваните тук кореспондентски анализи се оказват достоверни и прозорливи.

Сборникът съдържа 260 документа, съхранявани в Централния военен архив — В. Търново. По-голямата част от тях са напълно непознати за историческата наука. Документите са подредени според хронологическия принцип и са представени без съкращения. Те са обработени съобразно археографските изисквания — с посочване на източника и вида на документа (оригинал, препис, машинопис и пр.); с индекси за непознати думи; с бележки за дейци и събития, а анотациите са изведени в съдържанието и са преведени на английски и турски език. Двата показалеца (именен и географски) са твърде ценни, защото пестят време за издирване на личности и географски обекти. Към книжното тяло са включени и няколко приложения — списък на наградени български и турски военнослужещи, а също и факсимилета на документи, свързани с възлови събития.

Отлично оформеният в художествено и в полиграфическо отношение сборник вероятно ще привлече погледите не само на специалисти по военна тематика, но и на по-широка читателска аудитория, която се вълнува от военната история на България. Неговата висока научна стойност може би ще „провокира“ колегите от Турция да подготвят сходен по хронология и тематика том с документи от турските архиви по подобие на изданието през 2002 г. в Анкара обемист двуезичен сборник „Мустафа Кемал Ататюрк и турско-българските отношения в документи (1913—1938)“. Погледът „от другата страна“ ще спомогне за още по-точна оценка на двустранните отношения, както и на позициите, намеренията и интересите на двете държави по отношения на трети страни — съюзници и врагове — по време на Първата световна война.

Александър Гребенаров

Południowosłowiańskie zeszyty naukowe. Język, literatura, kultura. 1.
Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2004. 205 p.
Южнославянски научни тетрадки. Език, литература, култура.
Лодз, 2004. 205 с.

Катедрата по славянска филология на Университета в Лодз (Полша) предложи брой първи на новото списание „*Południowosłowiańskie zeszyty naukowe. Język, literatura, kultura.*“ (Южнославянски научни тетрадки), което ще съсредоточи усилията си върху интердисциплинарното изследване на проблеми от славянското езикознание и литературознание.

Тези проблеми — както обяснява редакционната колегия на новото издание — „изискват по-широка изследователска перспектива и възможности за сравнение и взаимовръзка на южнославянската проблематика с централно-европейската“. Става дума както за изследвания в областта на езика, литературата и културата, така и за въпроси, свързани с етнологията и фолклора. Списанието ще излиза веднъж годишно и някои броеве ще бъдат тематични, посветени на конкретни проблеми, чието езиково, литературно или културологично проучване ще прибави нови аспекти и нови стойности в досегашните изследвания.

Главен редактор на новото издание е проф. Малгожата Коритковска, известен специалист по български език и ръководител на Катедрата по славянска филология в Лодзкия университет.

Амбициозната задача, която си е поставила редакционната колегия — в чийто състав влизат още доц. Георги Минчев — специалист по стара българска литература, д-р Иван Петров (секретар) и проф. Богуслав Желински — е да привлече на страниците на новото издание специалисти от различни университетски и академични изследователски центрове както в Полша, така и в България, като предостави на читателите си по-богати възможности за избор и за сътрудничество.

В първия брой, в раздела „Езикознание“, са поместени статии на: проф. Малгожата Коритковска („Семантична структура на предикатора и явлението незапълнена позиция за аргумента /на материал от полски и български език/“), Божена Остроменцка-Фрончак („Рефлекси на праславянските глаголни префикси *vy-* и *iz-* в славянските езици“), Иван Петров („Изразяване на причинно-следствени отношения в български език. Диахронна перспектива“), Мария Вторковска („Функции на префикса *v-* в славянските глаголни образувания“), Юлия Мазуркевич-Сулковска („Из изследването на катего-

рията инхоативност в български, полски и белоруски език“), Агата Мокшицка („Вербалните форми, които се отнасят до събития в миналото в енциклопедическите статии на български език“), Агата Кавецка („Категорията определеност/неопределеност и нейната формална реализация в Тихонравовия и в Кърнинския дамаскин“).

В раздела „Литература, култура“ са поместени статии на известния специалист по словенска литература Зджислав Дараш „Славянски идентификации на словенската народна култура“, на Богуслав Желински „Съвременни полски и македонски автодефиниции на идентичността. Контексти и функции“, на Георги Минчев „Видението на авва Доротей за присъствието на ангели на утринната по ръкопис Соф. 1444 от Националната руска библиотека в Санкт Петербург“, на Илия Пачев „Факт и фикция в романа „Хитър Петър“ на Георги Марковски“, на Зоран Берич „Анатомия на бягството: славянската литературна емиграция през XX век“, на Беата Котик „Учението за трите части на душата в старобългарската литература“, на Малгожата Скворонек „Култът към архангелите в южнославянските каталожни евхологически текстове“ и на Анета Бурас „Проблемът за вината, срама и болката в романа на Иван Цанкар *Na klancu*“. Статиите съдържат много нов изворов материал и интересни теоретични наблюдения на високо професионално равнище. В раздела „Хроника и рецензии“ е поместена аотирана библиография на публикации на Катедрата по славянска филология през 1999—2003 г.

Статиите в изданието са на полски, български, сръбски и т.н. славянски езици. Това дава възможност списанието да бъде четено във всички славянски страни. Новото издание е юбилейно, то е свързано с десетгодишнината на Катедрата по славянска филология на Университета в Лодз и ще запълни една отдавнашна празнина като университетско издание в Полша, което се занимава с проблемите на южнославянския регион в интердисциплинарен аспект. Можем да поздравим колегите от Лодз и да им пожелаем успех.

Магда Карабелова

*Литературните архиви — начин на употреба
(Цвета Трифонова. Никола Вапцаров. Текстът и сянката:
Текстологични прочити и анализи. В. Търново, Фабер, 2004.
296 с.)*

Проучването на архивни документи очевидно не е много предпочитано занимание за литературните историци. То не е бърза текстопродуктивна работа, а тежки часове, дни, дори години труд, свързан с откриването на документи, с постигането на достъп до тях, с уморително за очите взирание, разчитане и идентифициране, с още по-уморително и отговорно полагане на документа в различни контексти, с проумяване на връзките между известното и неизвестното. Да си изворовед не е престижно и с тази работа се залавят само добрите професионалисти, за които приближаването до истината за хората и историята е по-важно от бързата интелектуална и творческа изява.

Цвета Трифонова е от малцината колеги литературни историци, които са избрали да се отдадат на извороведството и вече дълги години с респектираща последователност и своеобразна посветеност на тази работа дава доказателства за особената тръпка — по-често горчива, отколкото сладостна — да оживяваш затрупаните под праха на времето и на човешките съображения архивни единици, да им даваш глас, да модулираш този глас максимално близко до неговата автентичност. И изминалата година се оказа благодатна за усилията ѝ, защото беляза завършването на два нейни дългогодишни и трудоемки проекта. След изследването „Писатели и досиета“, което породило доста голямо оживление в публичното културно (а и не само културно) пространство, „Никола Вапцаров. Текстът и сянката“ е ново свидетелство за трайните изследователски привързаности на Цвета Трифонова към този тип работа.

Почти 300-те страници на книгата разкриват нови ъгли към познанието и разбирането на житейската и творческа съдба на поета — приживе и след смъртта му. След като половин век беше една от най-обговаряните личности, все още — повече от 60 години след трагичната му гибел — се оказва, че съществуват тъмни ниши в знанието ни за него. За жалост с тази книга тяхното осветяване не завършва, но причините не са в авторката, в някаква нейна прибързаност да завърши труда си и да му даде публичност, а в продължаващата и досега скритост на редица документи, потулени от човешки или държавни съображения за някаква „обществена безопасност“.

Книгата е структурирана в девет литературноисторически сюжета, извлечени от съдбата на художественото, документалното и архивното наследство на Никола Вапцаров. Във всеки от тях е налице сериозен опит на авторката — чрез текстологичен и литературноисторически анализ на известни или нови документи от архивните фондове на Вапцаров и на негови пренебрегвани досега от изследователите творби, да разшири и задълбочи представата за естетико-поетическата и човешката характерология на твореца, за психоемоционалния му и нравствен облик, за светогледните му устои и лъка-тушения. А посредством това — да очертае отново съдбата на творческата и човешката личност на Вапцаров, да я освободи от оковите на митологизациите и табутата и да намери адекватното място на тези текстове в контекста на литературното и архивно наследство на поета.

Изследвателските подходи на Цвета Трифонова са приоритетно текстологични, но в тях органично се вплитат литературноисторическият и поетологичният анализ на фокусните художествени и документални произведения. Този анализ взема превес в първия текст, посветен на импресията „Мирът на Щъркелов“ (1935) — една „премълчавана и недолюбвана“ според авторката творба, в която тя открива границата на оттласкване на поета от естетизациите в тогавашното изкуство, а и от собствените му естетически и художествени нагласи, демонстрирани в ранните му стихове. Анализът на теми, мотиви, образи, специално на мотивите за свободата, смъртта и далечността, на техните художествени семантизации и трансформациите им в нравствени и социални рефлексии в зрелите поетически текстове на Вапцаров, намира мястото на есето и на ранните произведения на поета в българската художествена традиция. Авторката използва всяка податка във Вапцаровия текст, която води до осветяване на светогледните му и естетически тежнения, тя не оставя непроследени нишки — нито биографически, нито художественоестетически. Така успява убедително да мотивира редица поетически нагласи у Вапцаров, за да ги разгърне в анализите си в последващите сюжети.

Фокусиращи чисто текстологични проблеми са четири от тях, подредени последователно в книгата: „Никола Вапцаров в чужда тетрадка“, „Последната редакция на „Огняроинтелигентска“, „Транстекстуални мотиви в документалните текстове и в поезията на Никола Вапцаров“ и „Незавършените произведения като текстологичен проблем“. Решаването им се детайлизира в установяване на авторството на новопоявили се архивни единици — какъвто е случаят с дарената на архива в Института за литература при БАН тетрадка на съкурсанта на Вапцаров от Морското училище Йосиф Рангелов, съдържаща 15 преписа на ранни лирически творби на поета; в посочването на атрибутивни аргументи, търсени във всички възможни посоки — фактологични, биографични, литературноисторически и текстологични. Ала в хода на това разнопосочно мотивиране на статуса на архивните единици в наслед-

ството на поета Цвета Трифонова не остава в границите на затворения анализ на архивния експонат, а търси успешно текстови и биографични връзки, поетическото родство на произведенията със зрелите и известни творби на Вапцаров, като открива зараждането им в тези ранни художествени опити. С посочването на идейно-смислови и образни съответствия между едните и другите авторката уплътнява творческата психограма на поета през годините на живота му, аргументите ѝ сочат школуването му при големите негови предшественици — Яворов и символистите, — новаторските му отгласвания от по-близките предходници като Гео Милев например.

Така образът на твореца добива цялостност и плътност, а това е стремеж на цялата книга, в която се търси автентичното място на непознатите Вапцарови текстове сред познатите и експлоатираните в няколко десетилетната му рецепция. Същото намерение Цвета Трифонова реализира и с текстологичните и художественоаналитични аргументи, с които утвърждава последната редакция на стихотворението „Огняроинтелигентска“ в текстовия корпус на Вапцаровата поезия, отхвърляйки критически всякакви извършвани досега манипулации с вариантите на творбата. Възстановяването на автентичната форма на тази дълбоко изповедна — с клетвен финал, както го определя изследователката, — лирическа творба „сближава и равнява“ според нея Вапцаров „с гласовете, въздигнали безсмъртието като идеал на българския поетически монологизъм“, т.е. включва го в националната поетическа традиция, начеваща от Ботев и минаваща през Вазов, Яворов, Дебелянов, Смирненски.

Изобщо в подхода на Цвета Трифонова към документите е респектиращо ревностното търсене на авторската воля относно собствените му творби, установяването ѝ по пътя на многостранните анализи на вариантите им, осъществени в различни контексти — не само биографически и исторически, но преди всичко чрез съобразяване с целия масив на Вапцаровите текстове. Така под заглавието „Транстекстуални мотиви в документалните текстове и в поезията на Никола Вапцаров“ типологизирането и изследването на епистолярното наследство на поета води до откриването на поетически проби в него. Това дава основание на авторката да настоява не само епистолярните, но и документалните текстове изобщо да бъдат привлечени като контекстуална среда при анализите на поетическите творби. Контекстуалната свързаност с други произведения на Вапцаров е проследена и използвана в анализа на два незавършени текста — репортажа „Часът е шест и половина“ и поемата „Илинден“. Текстологичните и литературноисторически аспекти на текстовете отново открояват връзките на естетическите модели в лириката на поета с мотивацията на личността му, което, от своя страна, води до максимално приближаване до достоверните контури на духовната му биография. В тази част все по-настойчиво се поставя въпросът за премълчанията и скритостите в литературноисторическото обглеждане на наследството

на Вапцаров. За авторката това е болезнен въпрос за изкривяването на автентичния облик на личността и творчеството на поета. Тя сочи корените му в безогледните идеологически манипулации с него приживе, които се стремят да направяват не само живота му, съвестта му, но и най-съкровено личната му територия — поезията, творенето.

Така се прехожда към третия тип сюжети в книгата — за откровените табути върху архива на Вапцаров — сюжети, разгърнати почти в модела на криминалната повест, каквито елементи те по същество притежават. Тук е мястото да се каже, че цялата книга излъчва страстна лична непримиримост на авторката към извращенията на тоталитарната идеология, отпечатани върху съдбата на живия Вапцаров и върху послесмъртния му образ. Тази позиция на Цвета Трифонова е породена от честното ѝ професионално отношение към работата на литературния изследовател и тази група текстове избуява в есеистични фрагменти, които са оригинални социокултурни анализи на властта и нейните механизми за манипулация, за сътворяване на политически и идеологически митове и за тяхната употреба. В „Какво крият табути върху архива на Никола Вапцаров“ и „Биографиите на бележника „Байер“ — контексти на скритостта“ тя не просто анализира архивните експонати, а се стреми да ги изведе от сянката на митопроектиите, да очисти лика на поета от идеологическите налепи и ореоли, за да го възвърне към самия него, към собствената му духовна и житейска съдба, към духа на собственото му творчество.

Двата доклада на Вапцаров пред Македонския литературен кръжок — за задълженията на писателите македонци и за поезията на Ангел Жаров, чиито текстове са документално приложени към анализите им, както и съдържанието и архивната съдба на тефтерчето „Байер“ — разгръщат сами по себе си зловещата тема за наставничеството и властта на идеологията и нейните безогледни апологети. Фактите около тези документи мотивират авторката да отъждестви житейската участ на поета и съдбата на неговия архив. Сякаш не е било достатъчно, че са били впримчени и пожертвани животът и талантът му, но е трябвало да продължи да служи на идеологията, а и на лични интереси, амбиции и вини чрез прекрояване и разпръскване на архива, скриване и „разкриване“, тайни и табути, непреодолени впрочем и досега, защото все още архивът не е достъпен в целостта си за изследователите.

Разбира се, че и тук се решават специфично текстологични проблеми, важни за подреждането на художественото наследство на поета — както е с вариантите и редакциите на стихотворенията от тефтерчето: „Хроника“, „Предсмъртно“ и „Прощално“, „Бъдеще“ и др., с датирането на творбите. Ала бих определила „Биографиите на бележника „Байер“ като литературно-историческа повест, в която е налице многопланово сюжетизиране, разчитащо

на пресечните точки на разнородни контекстуални кръгове — текстологични, творческо- и същинско психологически, политико-исторически, битови и пр. Те подпомагат очертаването на културологичния обхват на архивния експонат. Той е изведен извън чисто архивната си рамка — в сферата на символните означения, които го полагат в сферите на историята, епохата, национално-специфичното. Така се оформят няколко „глави“ на повестта за тефтерчето. Сред тях изумителни са страниците, посветени на отношенията на Вапцаров с наставника му в комунистическата конспирация Цвятко Радойнов, а после, след ареста през март 1942, в предсмъртните месеци от живота му — за ролята на полицаи № 1, Никола Гешев, в съдбата на последните му ръкописи. Към тях бих добавила и последната страница от прижизнената биография на текстовете, предадени от командващия разстрела кап. Димитър Радев на годеницата на Антон Попов — Росица Манолова. Тези биографични — и за поета, и за творбите му — сюжети водят авторката до горчиви и оптимистични едновременно размисли за българския характер, за човешката твърдост и ранимост, за съдбовността на житейските срещи, за цената на живота, смъртта и безсмъртието, за лъкатушните пътища на твореца, за собственото битие на неговите творения. Публицистичният патос в редовете, които разделят сюжетите, е белег на дълбоко личното отношение на Цвета Трифонова към литературния материал, който изследва. Той допълнително привързва читателя към литературноисторическото повествование и поражда напрегната ангажираност при четенето на книгата.

Последното заглавие „За урбанистичните фобии в поезията на Никола Вапцаров“ — сякаш за да успокои емоционалната крива на четенето — връща към чисто литературоведски проблем, съсредоточавайки се върху антиномичната образност в поезията на Вапцаров, специално върху образи, маркиращи отношението му към природата като Божие творение и творенията на модерната цивилизация. Те отварят нов ъгъл на интерпретация на редица познати мотиви и идеи, които марксистическото ни литературознание използваше в една-единствена посока на тълкуване и с една-единствена цел. Тази част съдържателно и смислово кореспондира с началната и така очертава литературоведската рамка на цялото изследване, мотивирайки неговите намерения като цяло. Защото безспорно е, че литературната ни история е длъжник на поета и има редица вини пред творчеството и паметта му. Не е във възможностите на едно изследване да възвърне твореца към автентичния му облик, ала книгата на Цвета Трифонова прави голяма и успешна крачка за това. Безспорно е, че бъдещите изследвания на творчеството на Вапцаров не биха се осъществили, без да се съобразяват с постигнатото в нея.

Пенка Ватова

СЪОБЩЕНИЯ

Наградени учени

Българската академия на науките присъди почетния знак „Марин Дринов“ на чуждестранния българист проф. Джудзепе Дел’Агата от Университета в гр. Пиза, Италия, за неговия съществен научен принос в областта на литературознанието и за дългогодишната му дейност за активизиране на българо-италианските културни връзки.

Почетният знак „Марин Дринов“ бе присъден на д-р Марина Смолянинова от Института за славянознание при Руската академия на науките, за нейния значителен принос в областта на възрожденската литература и за участието ѝ в редица българо-руски съвместни проекти.

Наградите бяха връчени на тържественото събрание, състояло се на 20 май 2005 г., посветено на 24 май, ден на славянската писменост и култура.

* * *

„ЗА БУКВИТЕ“ — О ПИСМЕНЕХЪ

Висшето училище по библиотекознание и информационни технологии издава юбилейния брой 20 на Кирило-Методиевски вестник „ЗА БУКВИТЕ“ — О ПИСМЕНЕХЪ“, посветен на 1120-годишнината от кончината на славянския първоучител Методий и на присъединяването на България към Европейския съюз.

Специално за читателите на изданието президентът на Република България Георги Първанов в свое изявление определя обявяването на кириллицата за трета азбука на Европейския съюз и българския език като официален за всички негови институции за върхов исторически момент, който утвърждава справедливостта относно българския влог в европейската култура и обогатява духовността на Стария континент.

Броят съдържа официална информация за подписването на Европейската конституция и Договора за присъединяване на Република България към Евро-

пейския съюз. Представен е международният фонд „Единство на православните народи“ и награждаването на българския патриарх Максим за изключителни заслуги към православието. Препечатан е репортаж със снимки от тържеството по повод 80-годишнината от освещаването на катедралния храм-паметник „Св. Александър Невски“. Отпечатана е енцикликата на папа Йоан Павел II за обявяване на св. св. Кирил и Методий за покровители на Европа, редом със св. Бенедикт, както и откъси от книгата „Памет и идентичност“ на първия папа славянин в историята. Поместен е откъс от първата меса на новоизбрания папа Бенедикт XVI. Преводът на българския всеучилищен химн „Върви, народе възродени“ на 23 европейски езика е показан във факсимиле от неговата първа публикация през 1892 г. в сп. „Мисъл“ с коментар на еврокомисаря по образованието, културата и езиковото многообразие Ян Фигел. Българската академия на науките е представена чрез Института по български език, Института за литература и Кирило-Методиевския научен център. Отпечатани са статии на проф. Роже Бернар, акад. Дмитрий Лихачов, акад. Васил Гюзелев, проф. Маргарита Ваклинова, проф. Георги Попов, проф. Румяна Златанова и др.

За първи път се съобщава за открития във владетелската църква на Велики Преслав, преставен е епископския център на готите край Шумен, в който е преведена Библията на готски език от епископ Вулфила, отбелязано е най-ранното честване на Кирилометодиевския празник в Шумен през 1813 г. и др.

Поместен е откъс от поемата на Владимир Башев „Кирил против догмата“ по повод 70-годишнината от рождението на поета и стихотворение на руския поет Андрей Вознесенски, посветено на кирилицата.

Библиологията е представена със слова на проф. Ани Гергова, доц. Мария Младенова, проф. Робер Естивал (Франция); с информация за Международния ден на книгата и авторското право и Национална среща на библиотекарите във Висшето училище.

Известява се откриването на паметник на капитан Петко войвода в Рим, както и откриването на Македонски културен център в София.

Броят е отпечатан в 32 многоцветни страници.

Разпространява се в интернет на адрес: www.svubit

Илия Пехливанов

ABOUT THE CENTRAL LIBRARY OF THE BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES

The Central Library of the Bulgarian Academy of Sciences is a multidisciplinary scientific library responsible for the creation and the organization of the national library collection and of the library and information services of the readers and users with Bulgarian and foreign scientific literature and data bases in the field of mathematical, physical, chemical, biological sciences, Earth sciences, technical sciences, humanities and social sciences. The Central Library is a center of the special bibliography in the research fields covered by the Academy. The Library is a depository for the publications of the World Bank. It manages a network of 48 special libraries of the permanent research units of the Academy in an integrated library complex. The Central Library carries out research and development activity in the field of library and information sciences. It publishes monographs, reference works, bibliographies, studies and articles. Carries out expert activity in the field of the library and bibliographic standards and technologies. Collaborates in national and international projects. The Central Library is a base for education of students in library and information sciences.

The Central Library is the **first** scientific library in Bulgaria, founded in 1869 in Braila, Romania, as a book collection of the Bulgarian Learned Society, today Bulgarian Academy of Sciences. The whole academic library stock in 2004 is 1 888 763 volumes, from which 1 073 533 volumes of book and special kind of publications, and 815 230 volumes of periodicals. The academic collections contains more than 70 personal libraries and unique collections (old-printed books, microfilms of Slavonic and Greek manuscripts, Slavic literature). Promotes international cooperation with more than 1 500 institutions all over the world. Annually more than 1000 readers are served with over 20 000 library units and access to foreign data bases. In the Central Library is implemented the automated system for management of information resources ALEPH 500. An electronic catalogue is build for up to date and permanent 24-hour service and access to foreign data bases. The Library is a national coordination center for international standards MARC 21 and AARC2, and possesses rightful license from the Library of Congress to exchange data with leading libraries in the world.

Address: 1, 15 Noemvri Str., Sofia 1040
tel. (+359-2) 987 89 66, **fax** (+359-2) 986 25 00
E-mail: library@cl.bas.bg
URL: <http://www.cl.bas.bg>

**БЪЛГАРИСТИКА
BULGARICA**

ИНФОРМАЦИОНЕН БЮЛЕТИН

10/2005

Редактор ст.н.с. д-р Анисава Милтенова

Съставители ст.н.с. д-р Никола Казански, Емилия Волева
Коректор Жасмина Кръстева
Художник Богдан Мавродинов

Предпечатна подготовка ЦБ БАН Нели Байкова
Обработка на снимков материал ЦБ БАН Мария Ефремова

Формат 70X100/16 Печатни коли 6,875

Печатница на Академично издателство „Марин Дринов“
1113 София, ул. „Акад. Георги Бончев“, бл. 5

Поръчка № 2127

ISSN 1311-8544